Inštitút pre výskum práce a rodiny

PhDr. Daniela Kešelová, PhD.

Špecifiká formovania dlhodobej nezamestnanosti v skupine mladých ľudí a možnosti jej prevencie

Záverečná správa z výskumnej úlohy

Bratislava, 2015

Inštitút pre výskum práce a rodiny

Institute for Labour and Family Research

Špecifiká formovania dlhodobej nezamestnanosti v skupine mladých ľudí a možnosti jej prevencie

Záverečná správa výskumnej úlohy

PhDr. Daniela Kešelová, PhD.

Bratislava 2015

© Inštitút pre výskum práce a rodiny

Výskumná úloha

Špecifiká formovania dlhodobej nezamestnanosti v skupine mladých ľudí a možnosti jej prevencie

Názov výstupu

Špecifiká formovania dlhodobej nezamestnanosti v skupine mladých ľudí a možnosti jej prevencie

Zodpovedná riešiteľka

PhDr. Daniela Kešelová, PhD.

Odborná spolupráca

PhDr. Eneke Hanzelová, PhD.
Mgr. Darina Ondrušová, PhD.

Uloženie výstupu

Inštitút pre výskum práce a rodiny, Župné nám. 5-6, 812 41 Bratislava

Forma archivácie

Printová, elektronická

Počet výtlačkov: 5

Výskumná správa neprešla jazykovou korektúrou.

Anotácia

Predkladaná štúdia sa zameriava na analýzu špecifík nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti v cieľovej skupine mladých ľudí vo veku od 15 do 29 rokov, osobitne vo vybraných skupinách nezamestnaných mladých ľudí so zdravotným postihnutím, s nízkym vzdelaním a v skupine dlhodobo nezamestnaných. Štúdia má predovšetkým empirický charakter. Jej súčasťou je analýza štatistických údajov z databázy Eurostatu, Štatistického úradu SR a Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny. Zameriava sa na vývoj zamestnanosti, dočasného zamestnávania, nezamestnanosti, dlhodobej nezamestnanosti a predčasného ukončenia školskej dochádzky mladých ľudí. Hlavnú časť štúdie tvorí vyhodnotenie rozsiahleho empirického prieskumu vo výberovom súbore mladých uchádzačov o zamestnanie od 15 do 29 rokov. Prieskum bol zameraný na analýzu správania sa mladých ľudí na trhu práce, predovšetkým na ich motivačné sklony k integrácii na trh práce, mzdové a profesijné ašpirácie, flexibilitu na pracovnom trhu, sklony k účasti mladých na nástrojoch AOTP. Súčasť správy tvorí aj prehľad nástrojov AOTP zameraných možnosti na rozvoja zamestnateľnosti mladých ľudí, predovšetkým v skupine mladých s nízkym vzdelaním a návrh opatrení v oblasti verejných služieb zamestnanosti na prevenciu nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti mladých ľudí s nízkym vzdelaním a so zdravotným postihnutím.

Kľúčové slová

Mladí ľudia, uchádzači o zamestnanie, trh práce, dlhodobá nezamestnanosť, znevýhodnení uchádzači o zamestnanie, špecifiká;

Summary

Submitted study focuses on the analysis of unemployment and long-term unemployment specifics in the target group of young people aged 15-29. Specifically it aims at the groups of young people with disabilities, low education and long-term unemployed. The study is primarily based on empirical findings. It includes the analysis of statistical data from Eurostat, Statistical Office of the Slovak Republic and the Central Office of Labour, Social Affairs and Family. The statistical analysis is related to the development of employment, temporary employment, unemployment, long-term unemployment and early school-leaving of young people. The main part of the study brings the results of the empirical survey. They are related to the behavioural aspects and strategies of young people aged 15-29 used in labour market integration, specifically on motivation to find a job, professional aspirations, salary requirements, flexibility in the labour market, inclination to participate in active labour market measures. The study includes an overview of active labour market measures related to the employability development of young people, mainly low-educated young people. Proposals for action in the field of public employment services related to the prevention of unemployment and long-term unemployment of low-educated young people and young people with disabilities are mentioned, as well.

Key words

Youth, job-seekers, labour market, long-term unemployment, vulnerable groups of job-seekers, specifics;

Obsah

Úvod **1**

Kľúčové výskumné zistenia **2**

1. Vývoj zamestnanosti mladých **6**

1.1 Vývoj dočasného zamestnávania mladých 7

1.2 Vývoj v oblasti práce na skrátený pracovný čas 9

2. Nezamestnanosť mladých – vývoj a individuálne stratégie jej riešenia **11**

2.1 Stratégie nezamestnaných mladých na trhu práce 14

2.2 Predčasné ukončenie vzdelávania – sekundárna analýza štatistických údajov 17

2.3 Opatrenia na prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky vo vybraných štátoch EÚ a nástroje podpory zamestnateľnosti mladých v SR 21

3. Špecifiká nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti mladých – výsledky empirického prieskumu **28**

3.1 Metodologické aspekty realizácie prieskumu 28

3.2 Popis výskumného súboru 28

3.3 Vzdelávanie 32

3.4 Nezamestnanosť mladých a evidencia na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny 34

3.5 Práca 39

3.6 Motivácia pracovať a bariéry v získaní zamestnania 46

3.7Predstavy o pracovných podmienkach 48

3.8 Geografická mobilita 49

3.9Špecifiká vybraných skupín mladých UoZ 54

Závery a návrhy odporúčaní **67**

Literatúra **68**

Prílohy **69**

Príloha 1A: Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny zúčastnené v prieskume a zastúpené okresy 69

Príloha 2: Aktivita po skončení školy 71

Príloha 3A: Dôvody neúčasti vo vzdelávaní a príprave pre trh práce 72

Príloha 3B: Dôvody neúčasti na aktivačnej činnosti (vrátane dobrovoľníckej služby podľa §52a) 73

Príloha 3C: Dôvody neúčasti na absolventskej praxi 74

Príloha 4: Bariéry v získaní zamestnania 75

Príloha 5: Tendencie k prijatiu práce v konkrétnych podmienkach u UoZ so ZP 76

Príloha 6A: Tendencie k prijatiu práce v konkrétnych podmienkach podľa dĺžky evidencie 77

Príloha 6B: Tendencie ku geografickej mobilite podľa dĺžky evidencie 78
Príloha 6C: Tendencie k prijatiu konkrétnych pracovných podmienok podľa stupňa vzdelania (v %) 79
Príloha 7: Účasť v nástrojoch AOTP podľa stupňa vzdelania 80
Príloha 8: Transgeneračný prenos stupňa vzdelania u mladých UoZ 81

Zoznam grafov

Graf 1: Komparácia miery zamestnanosti v jednotlivých štátoch EÚ-28 6

Graf 2: Vývoj miery zamestnanosti mladých vo veku 15-29 7

Graf 3: Podiel mladých ľudí vo veku 15-29 v dočasných zamestnaniach v štátoch EÚ-28 (v roku 2014)..... 8

Graf 4: Vývoj podielu mladých ľudí vo veku 15-29 v dočasných zamestnaniach v SR 9

Graf 5: Podiel mladých ľudí vo veku 15-29 pracujúcich na skrátený pracovný čas v EÚ-28 (v roku 2014)..... 10

Graf 6: Vývoj podielu mladých vo veku 15-29 pracujúcich na skrátený pracovný čas (v %)..... 11

Graf 7: Miera nezamestnanosti a miera dlhodobej nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 v EÚ (rok 2014) v % 12

Graf 8: Vývoj miery nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 13

Graf 9: Vývoj počtu nezamestnaných a dlhodobo nezamestnaných mladých vo veku 15-29 (v tis.) 13

Graf 10: Vývoj miery dlhodobej nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 v SR (v %) 14

Graf 11: NEETs v štátoch EÚ-28 16

Graf 12: Komparácia vývoja NEETs v SR a v EÚ-28 (v %)..... 17

Graf 13: Predčasné ukončenie vzdelávania (vek 18-24 rokov) v EÚ-28 (v %) 18

Graf 14: Mladí ľudia vo veku 18-24 s predčasne ukončeným vzdelaním (v %)..... 19

Graf 15: Miera nezamestnanosti ľudí vo veku 15-29 podľa stupňa dosiahnutého vzdelania (k 1. štvrťroku 2015)..... 20

Graf 16: Vývoj predčasného ukončenia vzdelávania podľa rodovej príslušnosti (v %)..... 21

Graf 17: Veková štruktúra výskumného súboru (v %)..... 29

Graf 18: Mladí UoZ podľa trvania dlhodobej nezamestnanosti (v %) 56

Graf 19: Štruktúra mladých UoZ podľa stupňa vzdelania a rodovej príslušnosti (v %)..... 62

Graf 20: Priemerný požadovaný čistý príjem v novom zamestnaní podľa stupňa vzdelania (v EUR) 63

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Skúsenosti s materiálnou depriváciou a problémy s prípravou pred pracovným pohovorom 31

Tabuľka 2: Štruktúra respondentov podľa stupňa nadobudnutého vzdelania 32

Tabuľka 3: Respondenti podľa stupňa školy a spôsobu jej ukončenia 33

Tabuľka 4: Štruktúra respondentov podľa študovaných vied 34

Tabuľka 5: Dĺžka evidencie respondentov 35

Tabuľka 6: Aktívne opatrenia na trhu práce u mladých UoZ 36

Tabuľka 7: Zamerania kurzov v rámci VPTP 36

Tabuľka 8: Aktivita bezprostredne pred zaevidovaním na ÚPSVR 39

Tabuľka 9: ISCO posledného zamestnania 40

Tabuľka 10: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní 40

Tabuľka 11: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní v zahraničí 41

Tabuľka 12: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní v SR 41

Tabuľka 13: Dĺžka práce 42

Tabuľka 14: Dôvody ukončenia práce / zamestnania 42

Tabuľka 15: Postoje k spôsobom hľadania zamestnania 43

Tabuľka 16: Reálne spôsoby hľadania zamestnania 44

Tabuľka 17: Štruktúra UoZ podľa ISCO-08 hľadaného zamestnania 45

Tabuľka 18: Odradení podľa dĺžky evidencie 46

Tabuľka 19: Začiatok vnímania neúspechu pri hľadaní práce 47

Tabuľka 20: Prispôsobenie sa nízkemu príjmu počas nezamestnanosti podľa stupňa vzdelania 47

Tabuľka 21: Záujem uplatniť vedomosti a zručnosti na novom pracovnom mieste podľa doby evidencie 48

Tabuľka 22: Pripravenosť prijať prácu 49

Tabuľka 23: Tendencie ku geografickej mobilite 49

Tabuľka 24: Predstavy o dĺžke denného dochádzania 50

Tabuľka 25: Hľadanie si práce v zahraničí 50

Tabuľka 26: Hľadané pozície v zahraničí podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania UoZ..... 51

Tabuľka 27: Spôsoby hľadania práce v zahraničí 51

Tabuľka 28: Dôvody práce v zahraničí..... 52

Tabuľka 29: Štáty práce v zahraničí..... 53

Tabuľka 30: Odbor práce v zahraničí..... 53

Tabuľka 31: Bariéry v získaní zamestnania u osôb so zdravotným postihnutím..... 55

Tabuľka 32: Štruktúra mladých UoZ podľa stupňa vzdelania a dĺžky evidencie 57

Tabuľka 33: Bariéry v získaní zamestnania u dlhodobo evidovaných UoZ..... 58

Tabuľka 34: Účasť na AOTP u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou 62

Tabuľka 35: Spôsoby hľadania zamestnania podľa stupňa dosiahnutého vzdelania..... 65

Zoznam boxov

Box 1: Early school-leavers..... 18

Box 2: Súbeh príspevku na VzPrTP a príspevku na SZČ..... 23

Box 3: Kto nespĺňal podmienky na zaradenie do AP?..... 38

Box 4: Komu sa nepodarila nájsť absolventská prax zodpovedajúca vzdelaniu? 38

Zoznam skratiek

AČ – aktivačná činnosť

AP – absolventská prax

AOTP - Aktívne opatrenia na trhu práce

NP – Národný projekt

OPS – odborné poradenské služby

SO – stredné odborné vzdelanie

ÚSO – úplné stredné odborné vzdelanie

ÚSV – úplné stredné všeobecné vzdelanie

VO – vyššie odborné vzdelanie

VŠ – vysokoškolské vzdelanie

VzPrTP – vzdelávanie a príprava pre trh práce

UoZ – uchádzač o zamestnanie

ZP – zdravotné postihnutie

Úvod

Trh práce SR je dlhodobo poznamenaný vysokou nezamestnanosťou, osobitne dlhodobou nezamestnanosti mladých ľudí. Podľa Eurostatu miera nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 rokov v roku 2014 dosiahla 21,3% a miera dlhodobej nezamestnanosti mladých 12,8 %. Fenomény nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti mladých sú analyzované izolovane a výskumu dlhodobej nezamestnanosti mladých nie je venovaná dostatočná pozornosť.

Výskumná úloha nadväzuje na výskum realizovaný v roku 2014 na tému stratégií nezamestnaných na trhu práce, ktorá predovšetkým v teoretickej rovine a v rovine sekundárnej analýzy štatistických údajov rozpracúvala problematiku individuálnych stratégií nezamestnaných pri integrácii na trh práce.

Úloha v roku 2015 má primárne empirický charakter. Jej **hlavným cieľom** je identifikovať špecifiká formovania dlhodobej nezamestnanosti v skupine mladých ľudí vo veku 15-29 rokov a na základe uskutočnenej identifikácie navrhnúť nástroje verejnej politiky zamerané na prevenciu a redukciu nezamestnanosti mladých včítane jej dlhodobých foriem.

Výskumná správa je rozdelená do 3 hlavných kapitol. V nadväznosti na teoretické východiská problematiky sa v prvej a druhej kapitole zameriava na sekundárnu analýzu štatistických údajov týkajúcich sa vývoja zamestnanosti, dočasného zamestnania, zamestnania na skrátený pracovný čas, nezamestnanosti, dlhodobej nezamestnanosti mladých ľudí vo veku od 15 do 29 rokov s osobitným zameraním na populáciu NEETs a ľudí s predčasne ukončenou školskou dochádzkou. Druhá kapitola tiež prináša prehľad vybraných nástrojov aktívnych opatrení na trhu práce, vrátane projektov a programov zacielených na mladých ľudí z hľadiska zhodnotenia zaradenia mladých s predčasne ukončenou školskou dochádzkou do nástrojov AOTP.

Významnú časť práce tvorí detailná analýza rozsiahleho empirického prieskumu realizovanom októbri 2015 medzi uchádzačmi o zamestnanie vo veku od 15 do 29 rokov, ktorí boli klientmi odborných poradenských služieb na vybraných úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Prieskum bol zameraný na analýzu individuálnych stratégií, správania a motivácií mladých ľudí pri riešení svojej nezamestnanosti a pri integrácii na trh práce. Vyhodnotenie prieskumu sa sústredilo aj na analýzu špecifík vybraných znevýhodnených skupín mladých ľudí na trhu práce.

V závere práce sa nachádzajú námety na odporúčania v oblasti služieb zamestnanosti na prevenciu a zníženie rizika nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti mladých ľudí, osobitne skupiny mladých s predčasne ukončenou školskou dochádzkou.

Za spoluprácu pri zabezpečovaní prieskumu a pripomienkovaní dotazníka ďakujem

PhDr. Helene Furindovej, riaditeľke odboru AOTP Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny

Mgr. Alene Slávikovej, vedúcej oddelenia poradenstva a vzdelávania Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny

pracovníkom a pracovníčkam oddelenia poradenstva a vzdelávania Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny.

Za realizáciu prieskumu s uchádzačmi o zamestnanie ďakujem **výkonným zamestnancom a zamestnankyniam** oddelení poradenstva a vzdelávania na vybraných úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny v regiónoch.

Kľúčové výskumné zistenia

1. Nízke vzdelanie a kumulácia znevýhodnení

Za kľúčový rizikový faktor pre vznik dlhodobej nezamestnanosti u mladých ľudí považujeme nízky stupeň vzdelania, t.j. nedokončené základné alebo nadobudnuté základné vzdelanie. V empirickom prieskume 58% UoZ s nízkym vzdelaním bolo dlhodobo nezamestnaných, čo je vyššia prevalencia dlhodobo nezamestnaných v porovnaní so skupinou UoZ so zdravotným postihnutím. V rámci skupiny UoZ so zdravotným postihnutím bolo dlhodobo nezamestnaných 53,8% respondentov. V celkovom súbore bolo bez práce dlhšie ako 12 mesiacov približne 44% uchádzačov o zamestnanie.

Priemerná dĺžka evidencie na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny („ďalej aj úrad PVSR") u mladých ľudí so zdravotným postihnutím bola 1 rok a 7 mesiacov - o 4 mesiace dlhšie ako v populácii mladých bez zdravotného postihnutia. Priemerná dĺžka evidencie u mladých s nízkym vzdelaním bola 1 rok a 8 mesiacov.

Významne ohrození rizikom dlhodobej nezamestnanosti sú mladí ľudia s nízkym vzdelaním, u ktorých dochádza kumulácii znevýhodnení, napríklad pri kombinácii nízkeho vzdelania a zdravotného postihnutia. V empirickom prieskume boli v absolútnom vyjadrení traja respondenti s takto kumulovaným znevýhodnením, pričom všetci boli zároveň aj dlhodobo nezamestnaní. Medzi ľuďmi so ZP boli v porovnaní s respondentmi bez ZP významnejšie zastúpení UoZ so stredným odborným vzdelaním a nižšiu prevalenciu mali UoZ s úplným stredným vzdelaním. Podiel vysokoškolsky vzdelaných UoZ so zdravotným postihnutím bol porovnateľný s populáciou bez ZP.

2. Bariéry v rozvoji zamestnateľnosti a prekážky integrácie na trh práce

U UoZ s nízkym vzdelaním, t.j. s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (ang. early school-leavers) je šanca účasti alebo priamo účasť v skúmaných nástrojoch AOTP (vrátane projektov a programov podľa § 54) zameraných na zvyšovanie zamestnateľnosti pre integráciu mladých ľudí na trh práce, minimálna (§ 46 - VzPrTP, § 54 projekty a programy) až žiadna (§ 51 - absolventská prax, projekty a programy spojené s absolventskou praxou). Napríklad, podľa Vyhodnotenia Národných projektov (Ústredie, 2015) boli mladí UoZ so základným vzdelaním zastúpení v Národných projektoch pre mladých do 29 rokov iba 5%. Podľa výsledkov empirického prieskumu, ktorý okrem iného zisťoval aj účasť mladých UoZ na vybraných nástrojoch AOTP (najmä VzPrTP, absolventská prax a aktivačná činnosť, ale nevylučujúc ostatné nástroje), takmer dve tretiny mladých s predčasne ukončenou školskou dochádzkou sa žiadneho nástroja AOTP nezúčastnili.

Na nástroje AOTP na zvyšovanie zamestnateľnosti bývajú zaraďovaní predovšetkým mladí UoZ s dosiahnutým vyšším vzdelaním ako základným, čo môže vyplývať na jednej strane zo samotnej aktivity uchádzača/uchádzačky o zamestnanie, kvalifikácie UoZ a záujmu zamestnávateľov (napr. pri opatrení absolventská prax), ale zároveň aj z nastavenia vybraných opatrení v legislatíve. Podľa výsledkov empirického prieskumu hlavnou príčinou neúčasti na absolventskej praxi u UoZ s nízkym vzdelaním bolo nespĺňanie podmienok na zaradenie do absolventskej praxe (vyplývajúce z legislatívneho znenia § 51). Vychádzajúc zo znení opisov projektov môžu byť popri odborných poradenských službách mladí s nízkym vzdelaním

zaraďovaní napríklad do *NP Úspešne na trhu práce* – zameraný výlučne na mladých, *NP Šanca na zamestnanie* – pre všetkých znevýhodnených UoZ, *NP Cesta z kruhu nezamestnanosti* - pre dlhodobo nezamestnaných UoZ. Po splnení podmienok môžu vykonávať aj aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec alebo menších služieb pre samosprávny kraj a aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby. Avšak aktivačná činnosť nemá priamy vplyv na posun UoZ do riadneho pracovného procesu.

Navyše empirický prieskum poukazuje u mladých UoZ na tendenciu **nárastu pasivity**, **odradenosti od hľadania zamestnania už pri dĺžke nezamestnanosti 7 mesiacov**. Preto je potrebné ich aktivizovať čo najskôr, ako je to možné a nečakať na splnenie podmienky dlhodobej nezamestnanosti. Možnosti účasti nízkokvalifikovaných krátkodobo nezamestnaných mladých UoZ v nástrojoch AOTP sa tak ešte viac zužujú. Programy pre dlhodobo nezamestnaných však môžu byť riešením pri nízkokvalifikovaných mladých, ktorí už majú podmienku dlhodobej nezamestnanosti splnenú.

Nedostatočné vzdelanie je u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou najväčšou bariérou v získaní zamestnania. UoZ so zdravotným postihnutím uvádzali ako najväčšiu prekážku pri získaní zamestnania samotné **zdravotné dôvody**.

Druhou častou prekážkou u ľudí s nízkym vzdelaním a u mladých so zdravotným postihnutím je nedostatočná prax. Pre porovnanie, **nedostatok praxe** je u UoZ s dosiahnutým minimálne stredným odborným vzdelaním a u ľudí bez zdravotného postihnutia **primárnou prekážkou** získania práce. Zároveň, z nástrojov AOTP je to práve absolventská prax, na ktorú sú mladí UoZ s aspoň stredným odborným vzdelaním zaraďovaní najčastejšie. Na druhom mieste nasledovalo vzdelávanie a príprava pre trh práce. Uvedené poradie sa prejavilo aj v podsúbore dlhodobo nezamestnaných mladých, kde vykonávanie aktivačnej činnosti bolo až tretie v poradí, ktorého sa mladí UoZ zúčastňovali.

Z výsledkov empirického prieskumu však vyplýva, že aj samotné vykonávanie absolventskej praxe nezaručuje získanie dostatočne dlhých pracovných skúseností, ktoré by spĺňali požiadavku zamestnávateľov. Často sa stáva, že mladí UoZ sa po jej ukončení vracajú späť do evidencie. Podľa Vyhodnotenia AOTP (Ústredie, 2015) sa v roku 2014 umiestnilo na trhu práce 53,5% UoZ (abs. 4 056), ktorí v roku 2014 ukončili absolventskú prax (abs. 7 583). Tri štvrtiny z umiestnených začali pracovať do 3 mesiacov od ukončenia AP. Z uvedených údajov vyplýva, že v evidencii po ukončení absolventskej praxe zotrvalo 46,5% UoZ. Štatistické údaje týkajúce sa prechodu z absolventskej praxe do pracovného pomeru u rovnakého zamestnávateľa nemáme k dispozícii. Vyústeniu absolventskej praxe do pracovného pomeru by mal pomôcť Národný projekt *Absolventská prax štartuje zamestnanie* realizovaný od augusta 2015.

Zároveň empirický prieskum poukazuje na tendenciu relatívne vysokej miery neúčasti v skúmaných nástrojoch AOTP. Žiadneho opatrenia sa nezúčastnila približne polovica respondentov. Pri absolventskej praxi významným dôvodom neúčasti (napriek splneniu podmienok vyplývajúcich z legislatívneho znenia § 51) bol **neúspech pri hľadaní praxe zodpovedajúcej vzdelaniu** – figuroval v 30% prípadov, najmä u dlhodobo nezamestnaných.

Uvedené zistenie môže poukazovať na nesúlad učebných a študijných odborov ponúkaných školami s požiadavkami zamestnávateľov, ktorý je nielen jednou zo všeobecne známych príčin

nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti, ale aj jednou z príčin ťažkostí s hľadaním vhodnej absolventskej praxe.

Prieskum sa zameriaval aj na analýzu motivačných aspektov, správania a individuálnych stratégií mladých UoZ pri integrácii na trh práce, a to aj s ohľadom na špecifické skupiny UoZ (dlhodobo nezamestnaní, mladí so zdravotným postihnutím, mladí UoZ s nízkym vzdelaním).

3. *Motivácia pracovať, predstavy o pracovných podmienkach a individuálne stratégie integrácie na trh práce*

S rastúcou dĺžkou nezamestnanosti rastie pasivita, odradenosť od hľadania pracovného uplatnenia a u mladých klesá záujem uplatniť získané vedomosti a zručnosti v novom zamestnaní. Podobne, dlhodobo nezamestnaní majú nižšie platové požiadavky na novom pracovnom mieste. **Požadovaný priemerný čistý príjem** na novom pracovnom mieste bol u dlhodobo nezamestnaných **585 EUR** v porovnaní so 612 EUR u nezamestnaných kratšiu dobu. Navyše, **špecifikom u dlhodobo nezamestnaných** mladých UoZ je aj **vyššia miera ochoty pracovať za minimálnu mzdu**. Hoci väčšina krátko a ani dlhodobo nezamestnaných nemala záujem pracovať za minimálnu mzdu, takto platenú prácu by prijalo 2-krát viac dlhodobo nezamestnaných respondentov ako UoZ s kratšou dobou nezamestnanosti (16%).

Z hľadiska ďalších skúmaných znevýhodnených skupín mladých UoZ, najnižšie platové očakávania mali UoZ so zdravotným postihnutím (v priemere 519 EUR netto). Platové požiadavky klesajú aj s klesajúcim vzdelaním. Zatiaľ čo medzi UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou bol požadovaný priemerný čistý mesačný príjem 554 EUR, u UoZ s vysokoškolským vzdelaním to bolo 668 EUR. Zároveň, so znižujúcim sa stupňom vzdelania rastie ochota prispôsobiť sa nepriaznivej finančnej situácii počas nezamestnanosti.

Dlhodobo nezamestnaní mladí ľudia boli v porovnaní s UoZ s kratšou dobou nezamestnanosti **prístupnejší k prijatiu flexibilných foriem zamestnávania**, hoci určenie jednotlivých foriem, ktorým sú prístupní, korelovalo s požiadavkami UoZ s kratšou dobou nezamestnanosti. Väčšina dlhodobo aj krátkodobo nezamestnaných si dokáže predstaviť prijať dočasnú prácu, prácu na skrátený pracovný čas, prácu na zmeny a prácu v inom ako v absolvovanom odbore ako aj prácu vyžadujúcu nižšie vzdelanie ako nadobudnuté. Avšak prevalencia UoZ, ktorí by prijali takúto prácu, bola vyššia u dlhodobo nezamestnaných v porovnaní s UoZ nezamestnanými kratšiu dobu.

Podobné preferencie mali aj UoZ so zdravotným postihnutím a UoZ s nízkym vzdelaním. U nízkokvalifikovaných mladých ľudí bola zaznamenaná vyššia miera ochoty prijať pomocnú a nekvalifikovanú prácu v porovnaní s UoZ s minimálne stredným odborným vzdelaním. Nekvalifikovanú a pomocnú prácu by prijali viac ako tri štvrtiny (77,8%) UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním. Vyššiu mieru ochoty prejavili aj voči práci v šedej ekonomike, ktorú by prijali takmer dve tretiny nekvalifikovaných mladých ľudí v porovnaní s jednou tretinou UoZ so stredným odborným vzdelaním a jednou štvrtinou vysokoškolsky vzdelaných UoZ.

Tendencie k prijatiu flexibilných foriem zamestnania a práce v inom odbore ako vyštudovanom boli u UoZ zúčastnených v prieskume vyššie ako ochota ku geografickej mobilite. Z hľadiska dĺžky nezamestnanosti krátko aj dlhodobo nezamestnaní preferovali denné dochádzanie do práce mimo okres svojho bydliska do vedľajšieho regiónu, krátkodobú prácu v zahraničí do jedného roka a týždenné pendlovanie za prácou pred menej frekventovaným dochádzaním v 2-

týždňových až mesačných intervaloch a dlhodobým pobytom v zahraničí, resp. presťahovaním sa za prácou. Na druhej strane podiely dlhodobo nezamestnaných ochotných dochádzať alebo sa presťahovať za prácou boli nižšie v porovnaní s UoZ nezamestnanými kratšiu dobu. Napríklad denne dochádzať do práce mimo okres svojho bydliska do vedľajšieho regiónu bolo 52,5% dlhodobo nezamestnaných a 60% nezamestnaných maximálne 12 mesiacov.

Z hľadiska stupňa vzdelania boli podobné tendencie zaznamenané aj v skupine mladých ľudí s nízkym vzdelaním, ktorí najvyššiu mieru ochoty prejavili pri dennom dochádzaní za prácou mimo miesta bydliska, ale zároveň v porovnaní s UoZ s vyššími stupňami vzdelania, prejavili vyššiu mieru ochoty k týždennému, 2-týždňovému až mesačnému pendlovaniu za prácou a ku krátkodobým prácam v zahraničí do 1 roka.

Čo sa týka voľby stratégie pri integrácii na trh práce, resp. hľadania zamestnania, z prieskumu vyplynulo zistenie podľa ktorého takmer dve tretiny mladých UoZ po ukončení štúdia volilo cestu evidencie na úrade práce, sociálnych vecí a rodiny. Zároveň je potrebné dodať, že mladí nezamestnaní si **hľadajú prácu predovšetkým prostredníctvom neformálnych sietí svojich príbuzných a známych**. Spolu so sledovaním inzerátov a odpovedaním na ne sú to zároveň stratégie hľadania zamestnania, ktoré mladí UoZ považujú za **najúčinnejšie z hľadiska pracovného uplatnenia**. Hľadanie zamestnania prostredníctvom ponúk poskytnutými úradom PSVR považuje za účinné takmer 60% mladých UoZ, avšak reálne ho využívajú približne tri štvrtiny respondentov.

4. *Sociálna situácia, rodinné zázemie a transgeneračný prenos vzdelania a ekonomického statusu*

Drvivá väčšina respondentov (viac ako 90%) sa počas nezamestnanosti nedostala do situácie, v ktorej by mala častejšie problém s uspokojením základných životných potrieb. O niečo nižší bol podiel respondentov, ktorí nemali nikdy problém s kúpou nového potrebného oblečenia (80,2%), zimnej obuvi (85,2%) a s dopravou na pracovný pohovor z dôvodu finančných problémov (88,3%).

Väčšina respondentov bývala v čase prieskumu s rodičmi, ktorí mali ukončené prevažne stredné odborné alebo úplné stredné odborné vzdelanie a boli zamestnaní v pracovnom pomere. Tendencia vplyvu vzdelania rodičov na vzdelanie svojich detí sa prejavila predovšetkým u respondentov so základným vzdelaním. Zároveň väčšina týchto respondentov mala nezamestnaných rodičov.

1. Vývoj zamestnanosti mladých

V roku 2014 bola podľa EUROSTATu miera zamestnanosti mladých od 15 do 29 rokov 39,4%, čo je siedma najnižšia v rámci EÚ-28 a o 7 p.b nižšia ako priemer EÚ-28. Nižšiu mieru zamestnanosti mali Portugalsko (39%), Bulharsko (38%), Chorvátsko (34,8%), Španielsko (33,1%), Taliansko (28,3%) a Grécko (27,1%). Miery zamestnanosti mladých v jednotlivých štátoch EÚ-28 prináša nasledujúci graf.

Graf 1: Komparácia miery zamestnanosti v jednotlivých štátoch EÚ-28

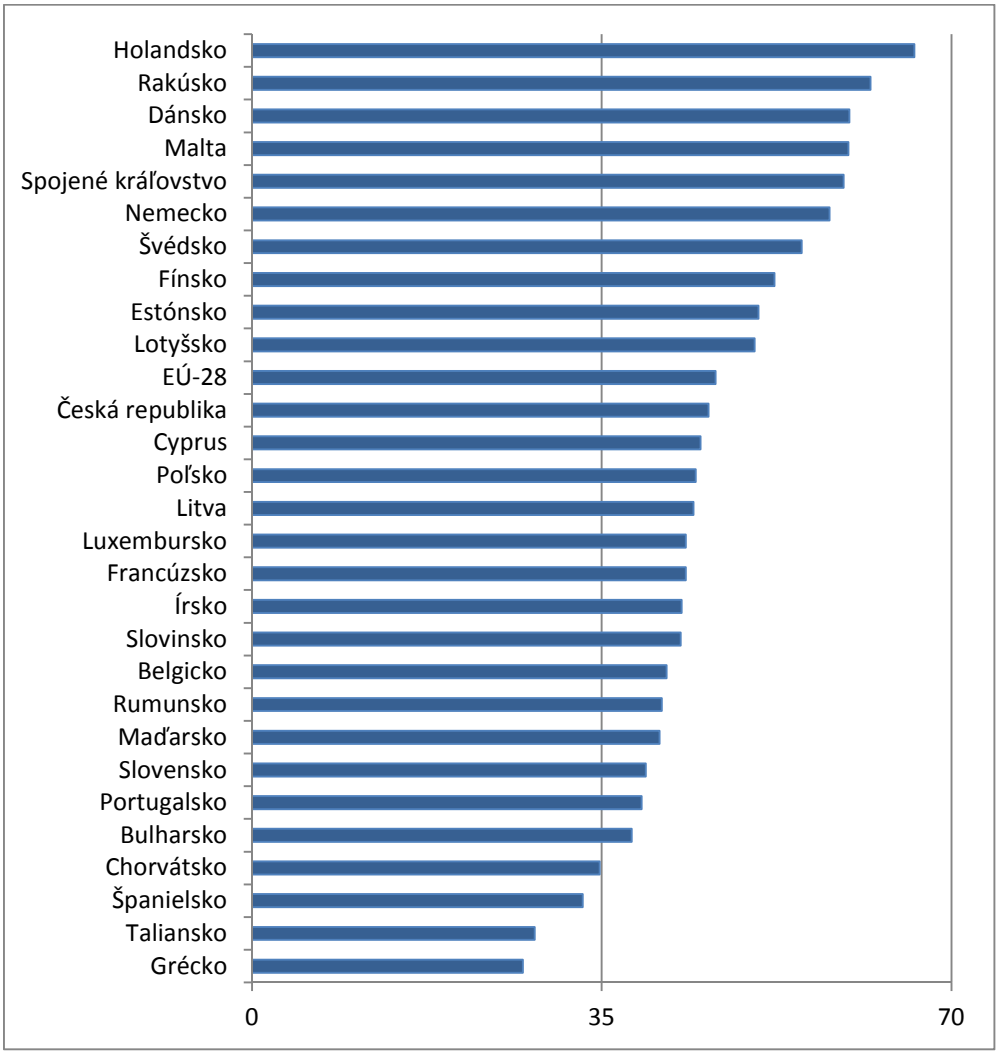

Zdroj: Eurostat

Z hľadiska vývoja na Slovensku miera zamestnanosti mladých dosiahla maximum v roku 2007 na úrovni 43,4%. Následne postupne klesala až na svoje minimum v roku 2011, kedy dosiahla 37,4%. V roku 2014 medziročne vzrástla o 1,4 p.b. na 39,4%. Vývoj koreloval s vývojom miery zamestnanosti v celkovej populácii. Znázorňuje ho nasledujúci graf.

Graf 2: Vývoj miery zamestnanosti mladých vo veku 15-29

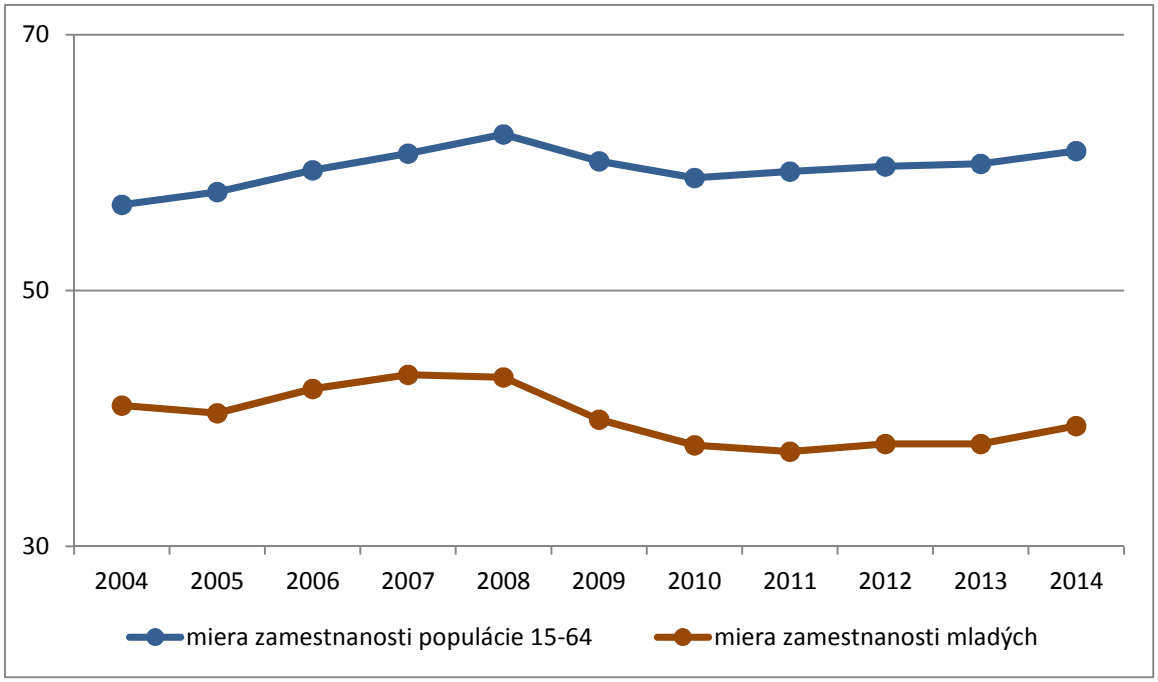

Zdroj: Eurostat

Podľa zistení OECD väčšina mladých ľudí po absolvovaní školy pracuje v dočasných zamestnaniach. Vykonávanie dočasného zamestnania u mladých ľudí nepovažuje výlučne za negatívny jav, ale za pomocný krok v ďalšej kariére. Vyhliadky získať trvalé zamestnanie po vykonávaní dočasnej práce sú u mladých ľudí vyššie ako šance zamestnať sa v trvalom pracovnom pomere po období nezamestnanosti. (Scarpetta, S. - Sonnet, A. - Manfredi, T., 2010)

1.1 Vývoj dočasného zamestnávania mladých

Zo štatistických údajov EUROSTATu vyplýva, že v roku 2014 pracovalo v SR v dočasných zamestnaniach 17,6% mladých vo veku 15-29 rokov. Ako znázorňuje nasledujúci graf, tento podiel bol ôsmy najnižší v rámci EÚ-28.

Graf 3: Podiel mladých ľudí vo veku 15-29 v dočasných zamestnaniach v štátoch EÚ-28 (v roku 2014)

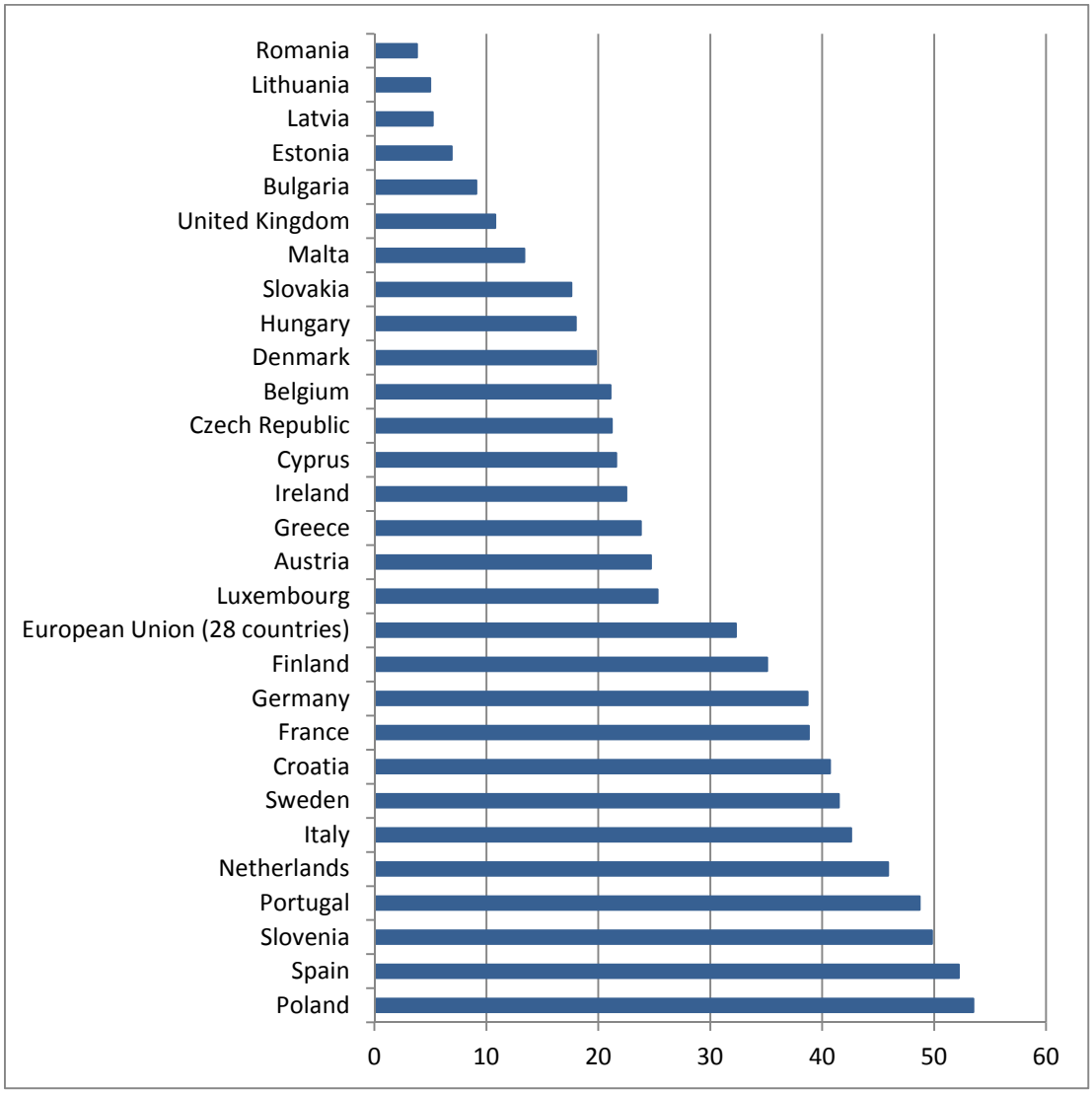

Zdroj: Eurostat

Zároveň z hľadiska vývoja v SR tento podiel plynule stúpa od roku 2009, kedy v dočasných zamestnaniach pracovalo 7,3% mladých.

Graf 4: Vývoj podielu mladých ľudí vo veku 15-29 v dočasných zamestnaniach v SR

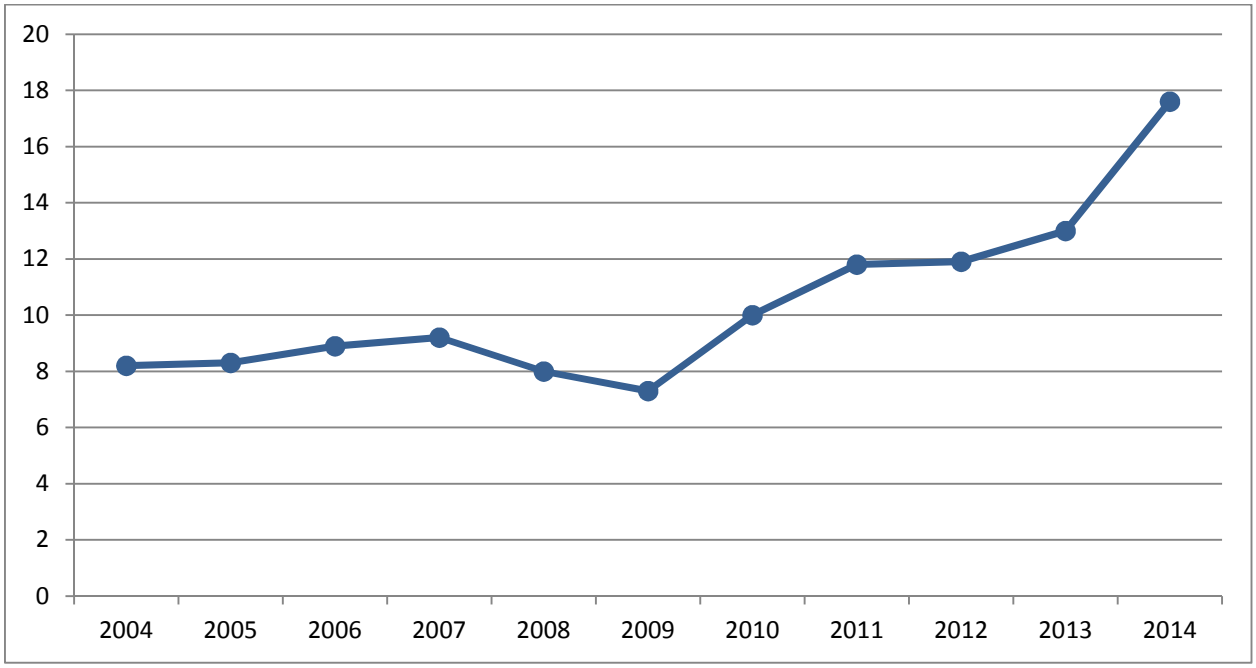

Zdroj: Eurostat

Podiel mladých v dočasných zamestnaniach klesá so stúpajúcimi vekovými kohortami. Zatiaľ čo medzi 15-19-ročnými pracovalo dočasne 54,9% mladých, v kategórii 20-24-ročných to bolo 26,4% a u 25-29 ročných 12% mladých ľudí.

Popri problematike dočasného zamestnania sa štatistická analýza zameriava aj na skúmanie oblasti práce na skrátený pracovný čas u mladých ľudí, ktorým sa detailnejšie zaoberá nasledujúca kapitola.

1.2 Vývoj v oblasti práce na skrátený pracovný čas

V roku 2014 sa mladí pracujúci na skrátený pracovný čas podieľali 6,3% na celkovej zamestnanosti mladých ľudí vo veku 15-29 rokov. Je to tretí najnižší podiel, nižší podiel mladých pracujúcich na kratší úväzok má Bulharsko (3,8%) a Maďarsko (5,5%). V rámci SR od roku 2008 plynule stúpa. V porovnaní s populáciou vo veku 15-64 rokov je u mladých vyššia prevalencia pracujúcich na skrátený pracovný čas.

Graf 5: Podiel mladých ľudí vo veku 15-29 pracujúcich na skrátený pracovný čas v EÚ-28 (v roku 2014)

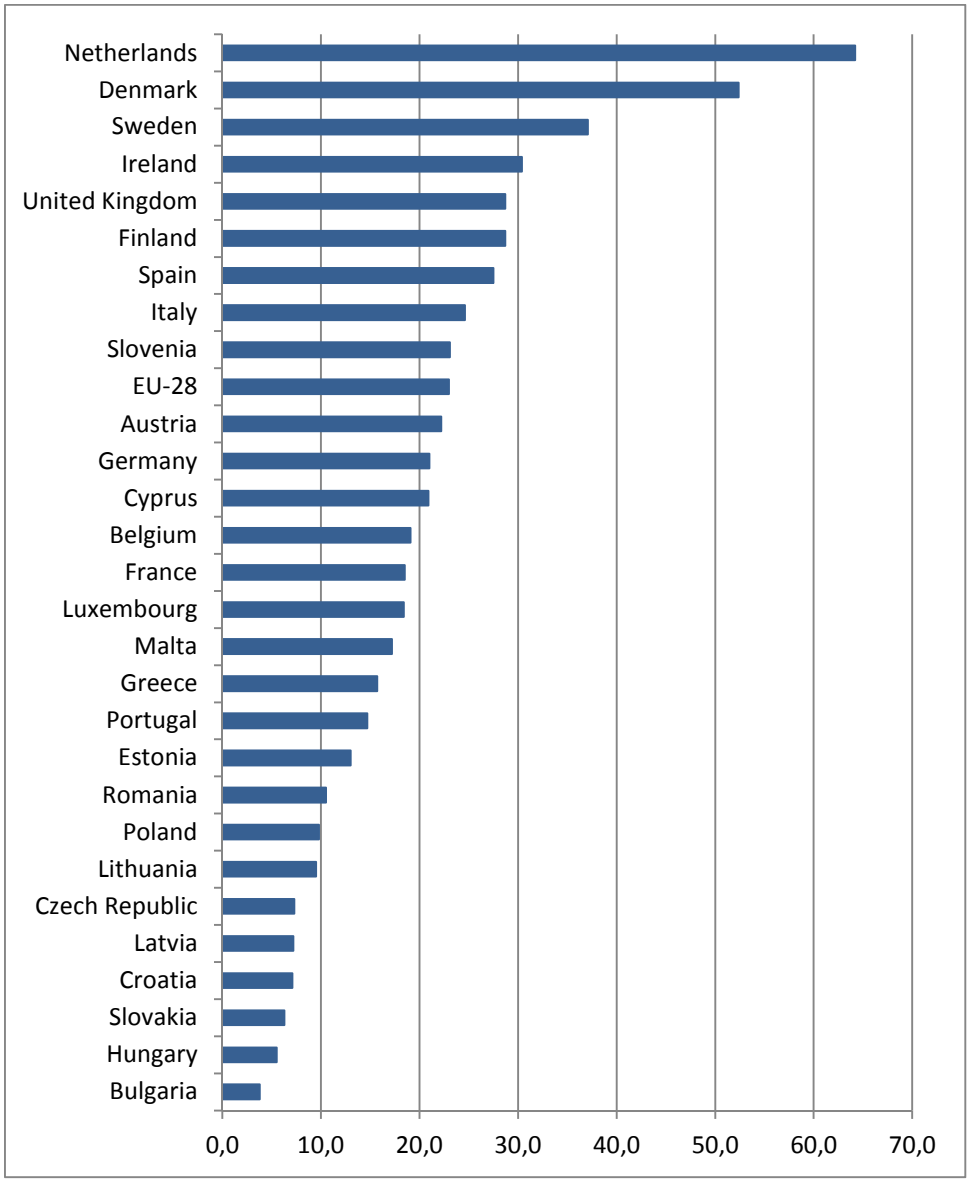

Zdroj: Eurostat

V rámci SR podiel mladých, ktorí pracujú na skrátený pracovný čas, od roku 2008 plynule stúpa, viď nasledujúci graf.

Graf 6: Vývoj podielu mladých vo veku 15-29 pracujúcich na skrátený pracovný čas (v %)

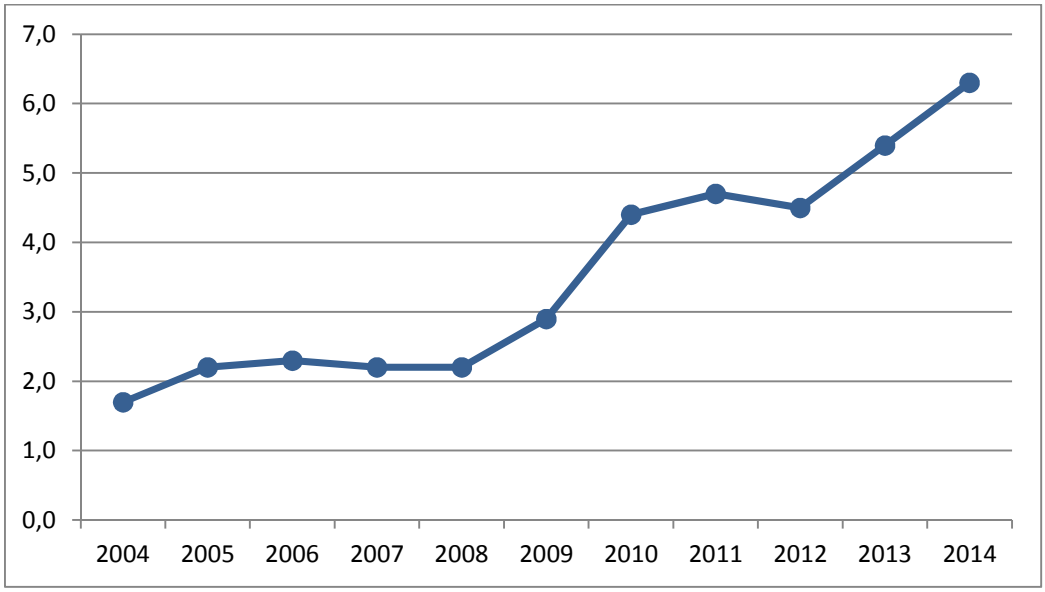

Zdroj: Eurostat

Treba dodať, že Slovensko má dlhodobo jeden z najnižších podielov pracujúcich na skrátený pracovný čas na celkovom počte pracujúcich vo veku 15-64 rokov. Podľa údajov EUROSTATu v rámci EÚ-28 malo v roku 2014 Slovensko druhý najnižší podiel pracujúcich na skrátený pracovný čas (5,1%) na celkovom počte zamestnancov. Nižší podiel malo Bulharsko (2,5%), za priemerom EÚ-28 zaostávalo Slovensko o 14,5 p.b.

Podľa zistení EUROSTAT-u v SR hlavným dôvodom práce na skrátený pracovný čas (v 39,9%) bola nemožnosť nájsť si prácu na plný pracovný čas. Z hľadiska EÚ-28 bol tento dôvod najvýznamnejší v Taliansku. Z dôvodu štúdia si v SR prácu na plný pracovný čas nenašlo 14,7% mladých vo veku 15-29 rokov.

2. Nezamestnanosť mladých – vývoj a individuálne stratégie jej riešenia

Podľa Eurostatu bola na Slovensku v roku 2014 **miera nezamestnanosti** mladých ľudí od 15 do 29 rokov 21,3% (pri priemere EÚ 17,3%). V rámci EÚ-28 to bola siedma najvyššia a v rámci V4 najvyššia nezamestnanosť. Vyššiu mieru nezamestnanosti mali Portugalsko (25,2%), Cyprus (29%), Taliansko (32,4%), Chorvátsko (32,4%), Španielsko (38,9%) a Grécko (45%). **Miera dlhodobej nezamestnanosti** mladých ľudí od 15 do 29 rokov v SR bola v roku 2014 piata najvyššia v rámci EÚ-28 (12,8%).

Graf 7: Miera nezamestnanosti a miera dlhodobej nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 v EÚ (rok 2014) v %

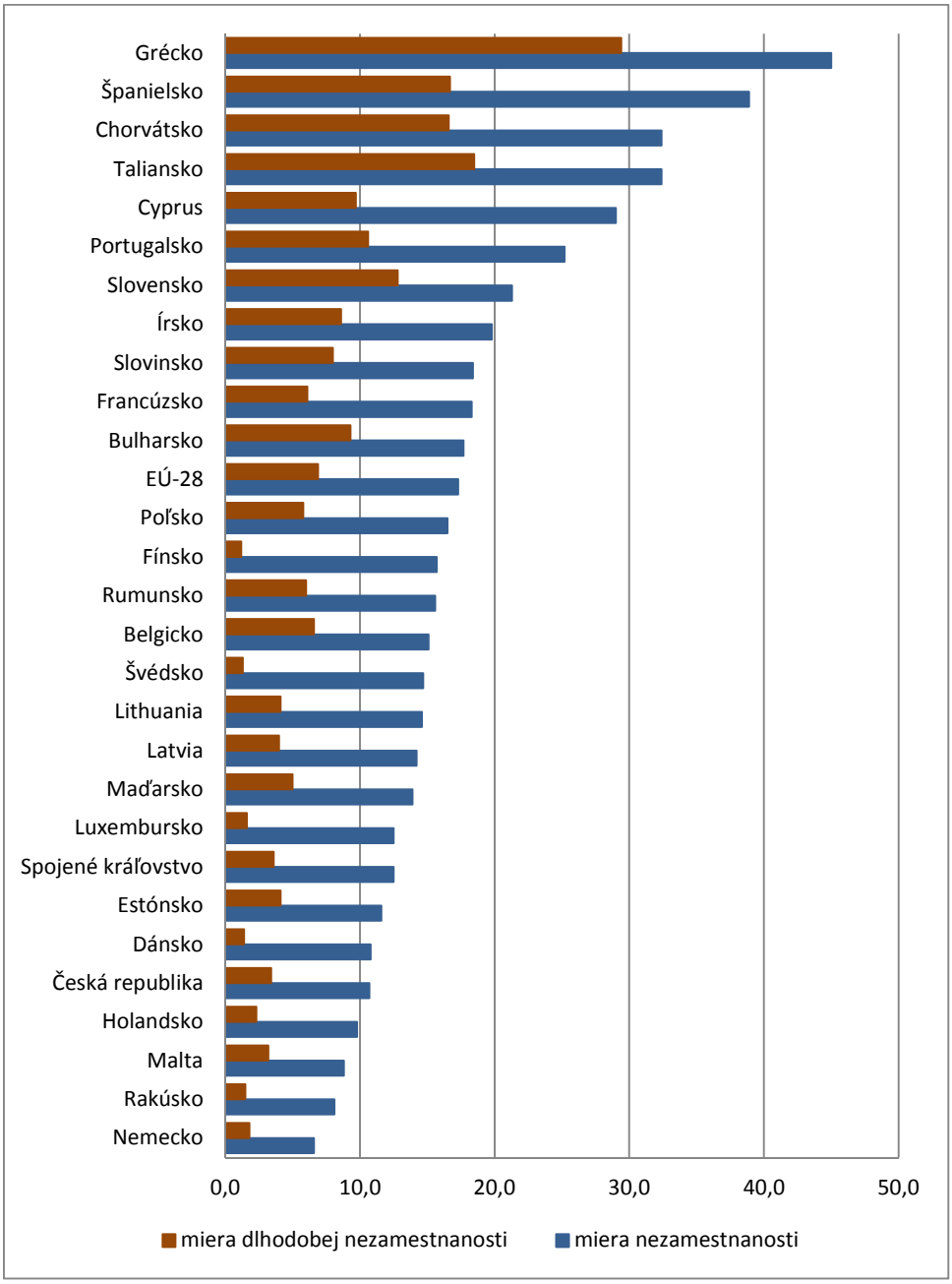

Zdroj: Eurostat

Údaje o vývoji nezamestnanosti mladých prináša aj Štatistický úrad SR. K 1. štvrťroku 2015 bola miera nezamestnanosti mladých ľudí od 15 do 29 rokov 17,93%. Ako znázorňuje nasledujúci graf, k 1. štvrťroku 2015 bol zaznamenaný výrazný medziročný pokles **miery nezamestnanosti** o 5,1 p.b. ako pokračovanie miernejšieho poklesu po roku 2013. V roku 2013 miera nezamestnanosti mladých dosiahla po dvojročnom náraste od roku 2011 svoje maximum (24,8%).

Graf 8: Vývoj miery nezamestnanosti mladých vo veku 15-29

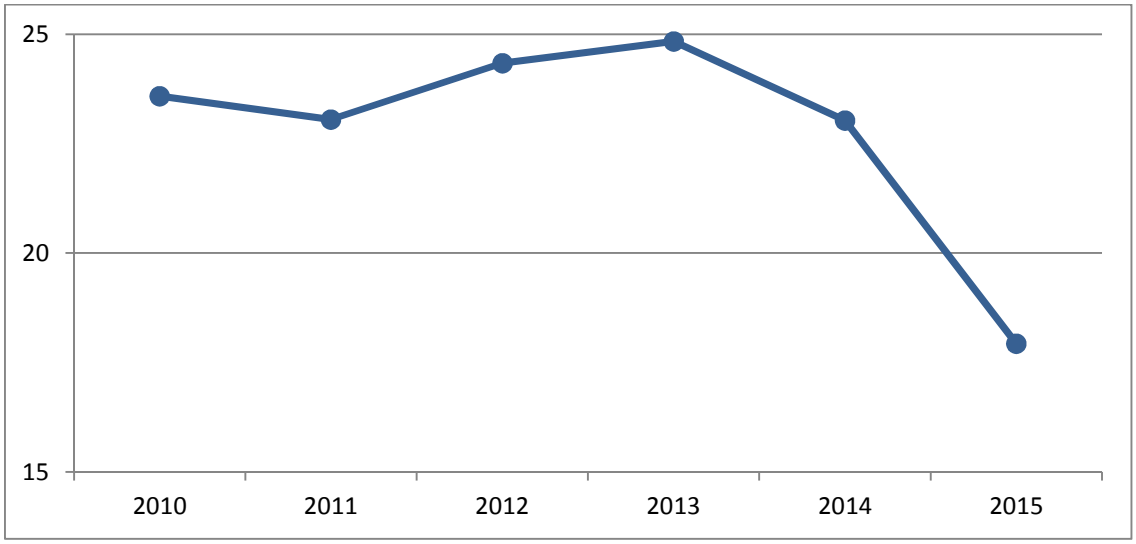

Zdroj: Výberové zisťovania pracovných síl za 1. štvrťroky rokov 2010-2015, ŠÚ SR

Podľa ŠÚ SR k 1. štvrťroku 2015 bolo 53 600 mladých od 15 do 29 rokov dlhodobo nezamestnaných, čo predstavuje 54,4% z celkového počtu nezamestnaných mladých. V šesťročnom sledovanom období podiel dlhodobo nezamestnaných mladých dosiahol maximum v roku 2013, kedy dlhodobo nezamestnaní ľudia vo veku 15-29 rokov tvorili takmer 60% všetkých nezamestnaných mladých (abs. 86 100) v kohorte 15-29 a rozdiel medzi dlhodobo nezamestnanými a nezamestnanými do 12 mesiacov bol najvýraznejší. V roku 2014 podiel dlhodobo nezamestnaných medziročne klesol o 0,9 p.b. a v roku 2015 bol zaznamenaný ďalší medziročný pokles o 4,6 p.b.

Vývoj počtu nezamestnaných a dlhodobo nezamestnaných mladých vo veku 15-29 rokov prináša v porovnaní z nezamestnanými do 12 mesiacov nasledujúci graf.

Graf 9: Vývoj počtu nezamestnaných a dlhodobo nezamestnaných mladých vo veku 15-29 (v tis.)

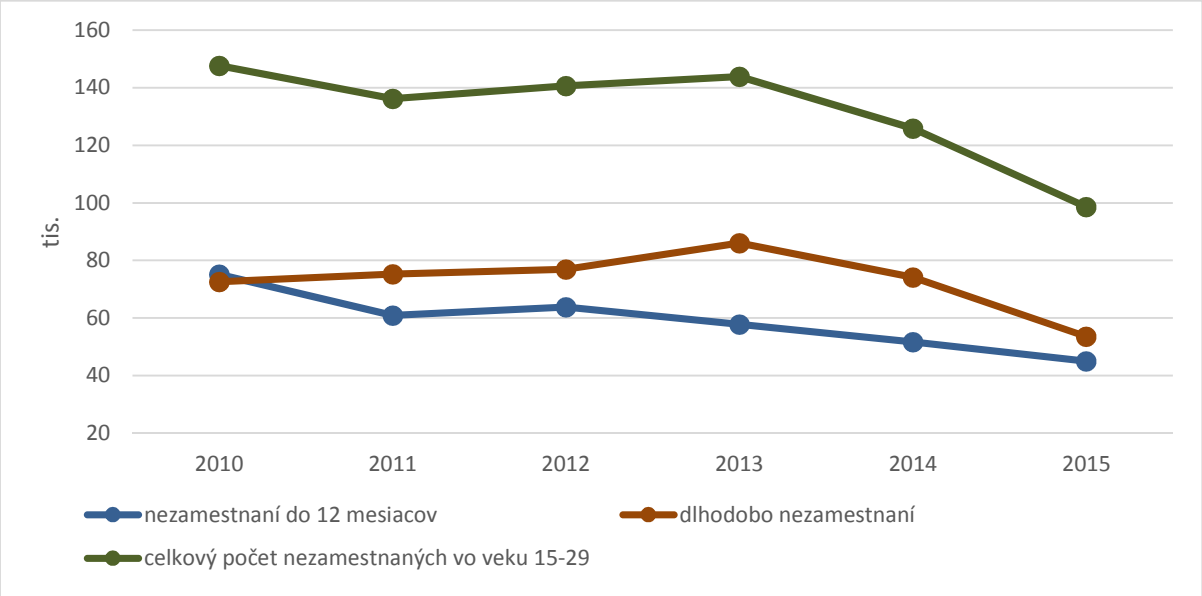

Zdroj: VZPS: ŠÚ SR, 1. štvrťrok 2010-2015

Podľa štatistík Eurostatu miera dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku v roku 2014 medziročne poklesla o 2,8 p.b. Ako ilustruje nasledujúci graf, najnižšia miera dlhodobej

nezamestnanosti mladých ľudí bola v roku 2008, keď sa pohybovala na úrovni 7,9%. V roku 2013 miera dlhodobej nezamestnanosti mladých dosiahla svoje 10-ročné maximum, pohybovala sa na úrovni 15,6%.

Graf 10: Vývoj miery dlhodobej nezamestnanosti mladých vo veku 15-29 v SR (v %)

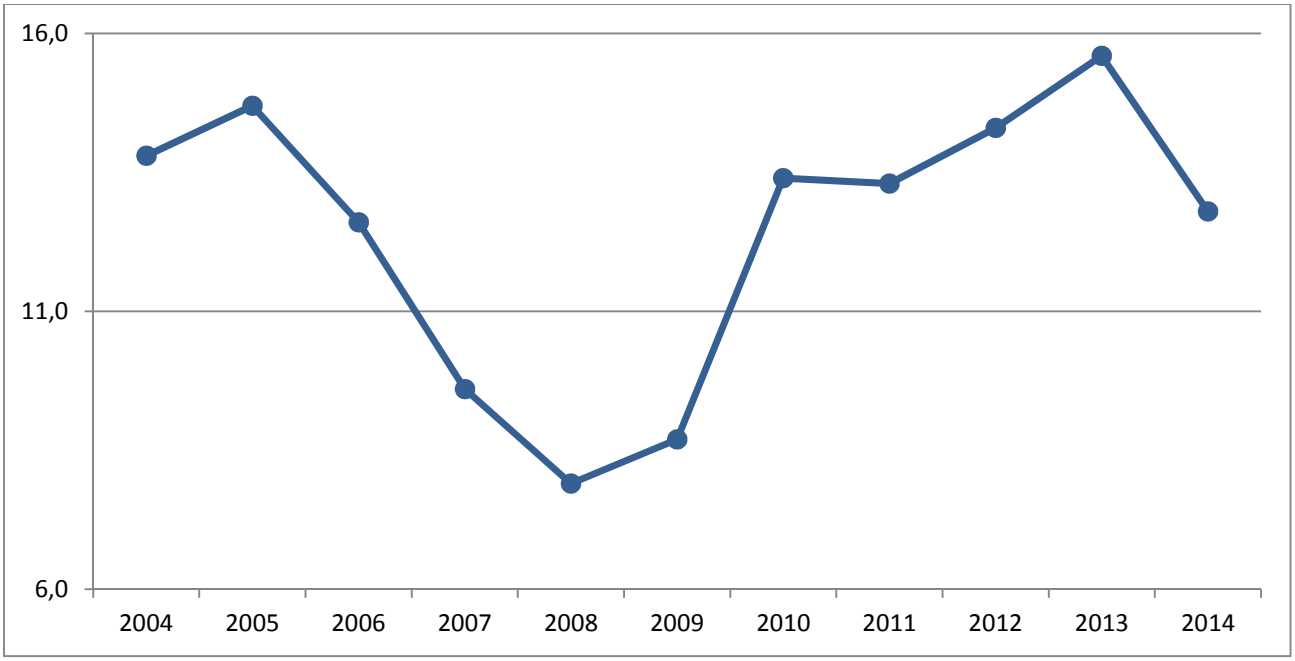

Zdroj: Eurostat

Podľa štatistických údajov Ústredia PSVR bolo k 31.3.2015 v evidencii 106 142 UoZ vo veku 15-29 rokov a k danému obdobiu tvorili 28,7% všetkých evidovaných UoZ.

Dlhodobo evidovaní mladí UoZ tvorili 37,2% zo všetkých evidovaných mladých UoZ od 15 do 29 rokov a 8,7% z celkového počtu dlhodobo evidovaných UoZ.

Uchádzačov o zamestnanie s nízkym vzdelaním vo veku od 15 do 29 rokov bolo 28,8% z celkového počtu mladých UoZ, vyjadrené v absolútnych číslach 30 603 UoZ.

Mladí UoZ so zdravotným postihnutím tvorili 0,84% zo všetkých evidovaných mladých vo veku od 15 do 29 rokov (abs. 895 UoZ).

2.1 Stratégie nezamestnaných mladých na trhu práce

Odborná literatúra (Hora, 2008; Mareš – Sirovátka - Vyhlídal, 2002; Řezníček – Sirovátka, 1994 in Hanzelová, E. – Kešelová, D., 2014) klasifikuje niekoľko typov stratégií riešenia nezamestnanosti. Z hľadiska výsledkov empirického prieskumu u uchádzačov o zamestnanie považujeme za najvýznamnejšie stratégie hľadania zamestnania na formálnom trhu práce a stratégie zlepšujúce šance na získanie zamestnania. V rámci uvedenej kategórie sa uplatňujú prístupy hľadania zamestnania, flexibility a mobility, ktoré sú zároveň detailne rozpracované v kapitole 3. Pri hľadaní zamestnania sa zvyčajne uplatňuje využívanie verejných a neštátnych služieb zamestnanosti, oslovovanie zamestnávateľov, reagovanie na inzeráty voľných pracovných miest a využívanie osobných neformálnych kontaktov, zahájenie podnikania a účasť vo vzdelávaní. Časť nezamestnaných sa pri riešení svojej nezamestnanosti prostredníctvom hľadania zamestnania rozhodne pre väčšiu mieru flexibility a mobility. Flexibilita spočíva v ochote prijať dočasnú prácu, prácu pod úrovňou dosiahnutej kvalifikácie, prácu za nižšiu mzdu,

prácu na skrátený pracovný čas a prácu v ťažších, rizikovejších pracovných podmienkach. Mobilita v zmysle geografickej mobility znamená ochotu dochádzať za prácou mimo bydliska, presťahovať sa za prácou a ochotu pracovať v zahraničí.

OECD analyzuje stratégie, ktoré mladí ľudia volia pri prechode zo školy do práce. Ide o stratégie vo vzťahu k získaniu dočasného zamestnania. Ako už bolo spomenuté v kapitole 1, získanie dočasného zamestnania u mladých ľudí nemusí byť výlučne negatívnym javom, ale pomocným krokom v ďalšej kariére. Práve získanie dočasného zamestnania ako kroku k trvalému zamestnaniu by sme vychádzajúc z OECD mohli považovať za jednu skupinu stratégií integrácie na trh práce u mladých ľudí. Druhú skupinu tvoria stratégie zamerané na získanie dočasného zamestnania, ktoré je striedané s fázami nezamestnanosti. V rámci nej OECD rozlišuje skupiny mladých s predčasne ukončenou školskou dochádzkou („youth left behind“) a nedostatočne integrovaných mladých ľudí, ktorí vstupujú na trh práce („poorly-integrted new entrants“):

1. Mladí ľudia s predčasne ukončenou školskou dochádzkou– charakteristické je viacnásobné znevýhodnenie (nekvalifikovaní, prostredie minority, bydlisko vo vzdialených/vidieckych oblastiach)
2. Nedostatočne integrovaní mladí ľudia – majú absolvované vzdelanie (stredoškolské alebo vysokoškolské), ale aj tak je pre nich problém nájsť si stabilné zamestnanie, a to i v období ekonomického rastu. Striedajú obdobia práce s nezamestnanosťou alebo ekonomickou neaktivitou. Podľa údajov OECD túto skupinu tvorí približne 20-30% mladých ľudí. (Scarpetta, S. - Sonnet, A. - Manfredi, T., 2010)

Zároveň treba dodať, že pomerne početnú skupinu tvoria mladí ľudia, ktorí po ukončení školy nevolia stratégiu hľadania zamestnania (trvalého či dočasného) a ani nepokračujú vo vzdelávaní – spadajú tak do kategórie NEETs (NEET - neither in employment nor in education or training). Podľa EUROSTATu bolo v roku 2014 na Slovensku 18,2% mladých od 15 do 29 rokov, ktorí sa nevzdelávali a nepracovali. Hoci medziročne ich podiel poklesol (o 0,8 p.b.), ostal ôsmy najvyšší medzi štátmi EÚ-28 a od priemeru EÚ-28 je vyšší o 3,1 p.b. Nasledujúci graf prináša podiely NEETs v jednotlivých štátoch EÚ-28.

Graf 11: NEETs v štátoch EÚ-28

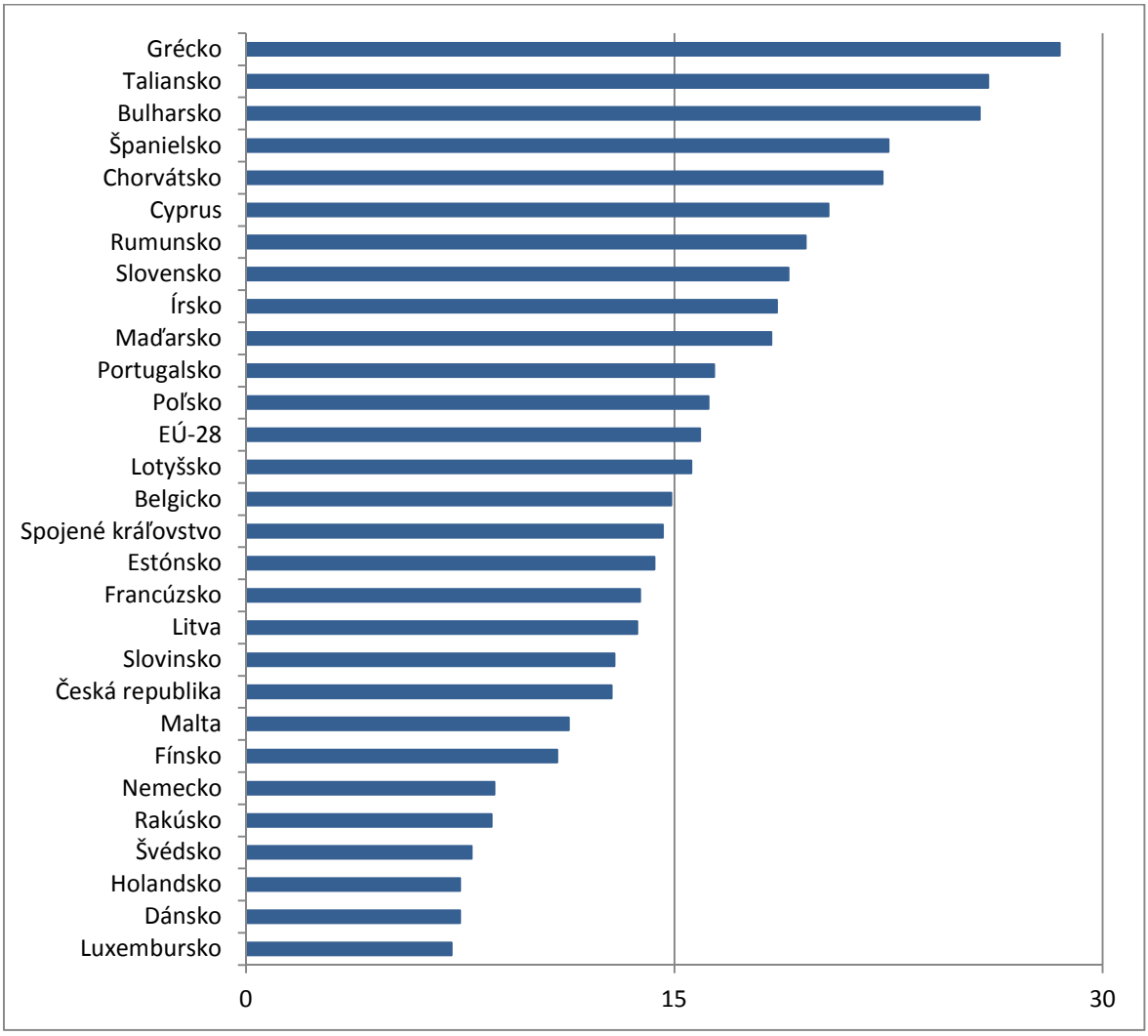

Zdroj: Eurostat

Čo sa týka vývoja na Slovensku, v rokoch 2004-2008 bol zaznamenaný výrazný pokles NEETs z 21,2% na 15,3%. Avšak v roku 2009 nasledoval výraznejší nárast o 2 p.b. a v roku 2010 bol zaznamenaný ďalší medziročný nárast o 1,7 p.b. Od roku 2010 do 2013 podiel NEET osciloval v rozmedzí od 18,7 do 19%. Od roku 2013 je badateľný náznak poklesu NEETs, viď nasledujúci graf.

Graf 12: Komparácia vývoja NEETs v SR a v EÚ-28 (v %)

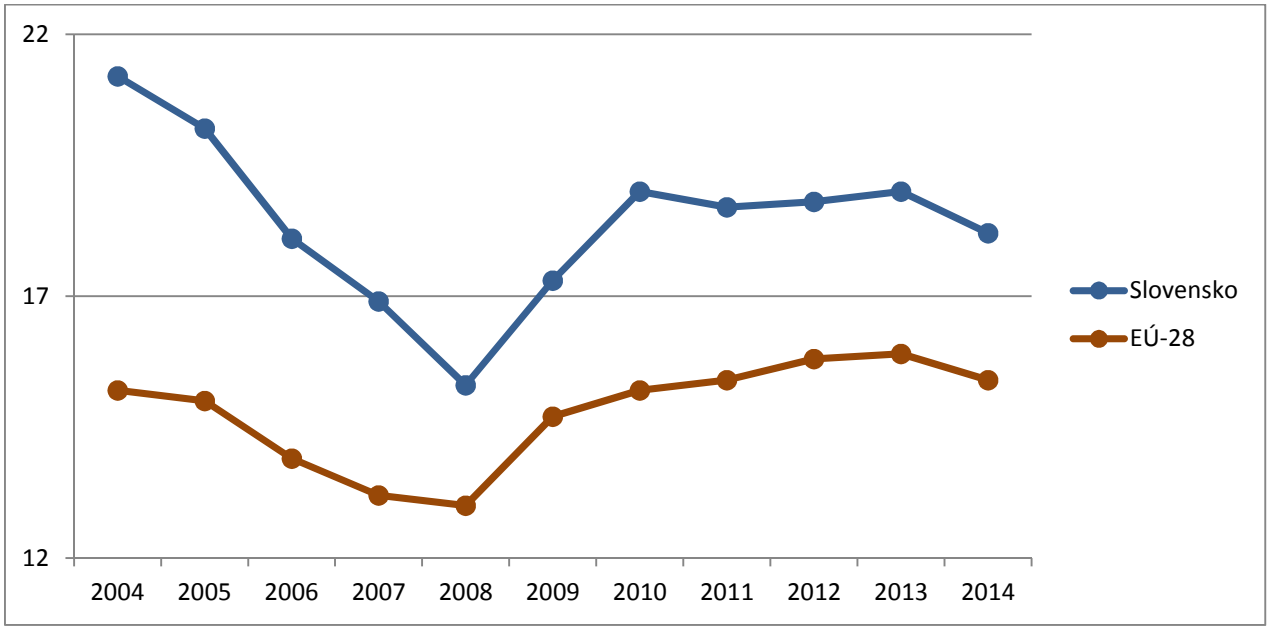

Zdroj: Eurostat

Vývoj NEETs sa v SR snažil kopírovať vývoj v rámci priemeru EÚ-28. Avšak štatistické údaje poukazujú na isté odlišnosti, kedy v rokoch 2004 až 2008 podiel NEETs na Slovensku klesal rýchlejšie ako v rámci priemeru EÚ-28. Isté odlišnosti nastali následne v rokoch 2008-2010, kedy na Slovensku podiel NEETs stúpal prudšie, zatiaľ čo podľa priemeru EÚ-28 sa prudký medziročný nárast v roku 2009 zmiernil v priebehu nasledujúcich rokov. Na Slovensku v rokoch 2010-2013 podiely NEETs na celkovom počte mladých ľudí oscilovali, od roku 2013 je v SR aj v rámci EÚ-28 naznačený klesajúci trend.

Ako už bolo spomenuté vyššie v rámci kategorizácie individuálnych stratégií pri integrácii na trh práce podľa OECD, ďalšiu špecifickú skupinu mladých, ktorá však môže byť inkludovaná do kategórie NEETs, tvoria mladí ľudia s predčasne ukončenou školskou dochádzkou. V prípade získania práce, je charakteristická jej dočasnosť, striedanie práce s obdobiami nezamestnanosti, prípadne dlhodobá nezamestnanosť. Osobitnú pozornosť im venujeme v nasledujúcich častiach správy v rámci analýzy štatistických údajov a vyhodnotenia výsledkov empirického prieskumu.

2.2 Predčasné ukončenie vzdelávania – sekundárna analýza štatistických údajov

Jedným z cieľov Stratégie Európa 2020 je zníženie miery predčasného ukončenia vzdelávania pod 10%. Priemer za EÚ-28 je na úrovni 11,3% a údaje sa líšia naprieč členskými štátmi. Podľa najaktuálnejších údajov EUROSTATu podiel predčasného ukončenia vzdelávania je vo väčšine štátov EÚ-28 pod 10%. Na úrovni 10% sa pohybuje podiel predčasného ukončenia vzdelávania v Belgicku a v Estónsku. Najvyšší podiel predčasného ukončenia vzdelávania (nad 20%) má Malta a Španielsko. Detailnejší prehľad prináša nasledujúci graf.

Graf 13: Predčasné ukončenie vzdelávania (vek 18-24 rokov) v EÚ-28 (v %)[1]

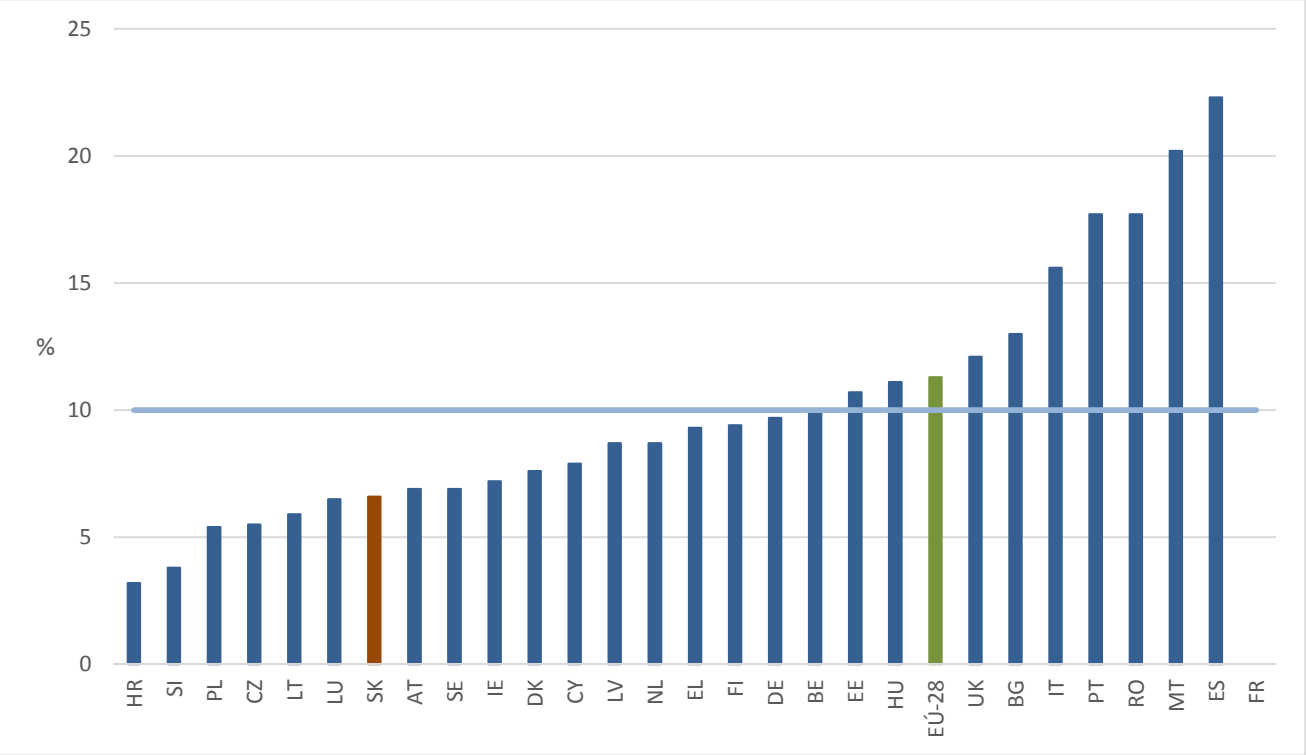

Zdroj: Eurostat, 2014

Box 1: Early school-leavers

„Early school-leavers“ alebo ľudia s predčasne ukončenou školskou dochádzkou sú definovaní ako ľudia vo veku 18 - 24 rokov s maximálne nižším stredným vzdelaním a vo vzdelávaní ani v odbornej príprave nepokračujú (EK, 2011, s. 10). Zahŕňajú skupinu nezamestnaných, neaktívnych ako aj pracujúcich osôb.

Podľa údajov Eurostatu podiel mladých ľudí, ktorí predčasne ukončia vzdelávanie, osciluje v SR medzi úrovňami 4% - 6% s minimom v roku 2010 (4,7%). V roku 2014 podiel mladých ľudí s predčasne ukončenou školskou dochádzkou zopakoval maximálny údaj z roku 2006 (6,6%).
Údaje za EÚ-28 poukazujú na klesajúci trend predčasných ukončení vzdelávania vo vekovej kategórii 18-24 rokov (z 15,7% v roku 2005 na 11,3% v 2014), viď nasledujúci graf.

[1] Za Francúzsko najaktuálnejšie údaje za rok 2014 nie sú k dispozícii. V roku 2013 bol podiel mladých 18-24 ročných, ktorí predčasne ukončili vzdelávanie, 3,8%.

Graf 14: Mladí ľudia vo veku 18-24 s predčasne ukončeným vzdelaním (v %)

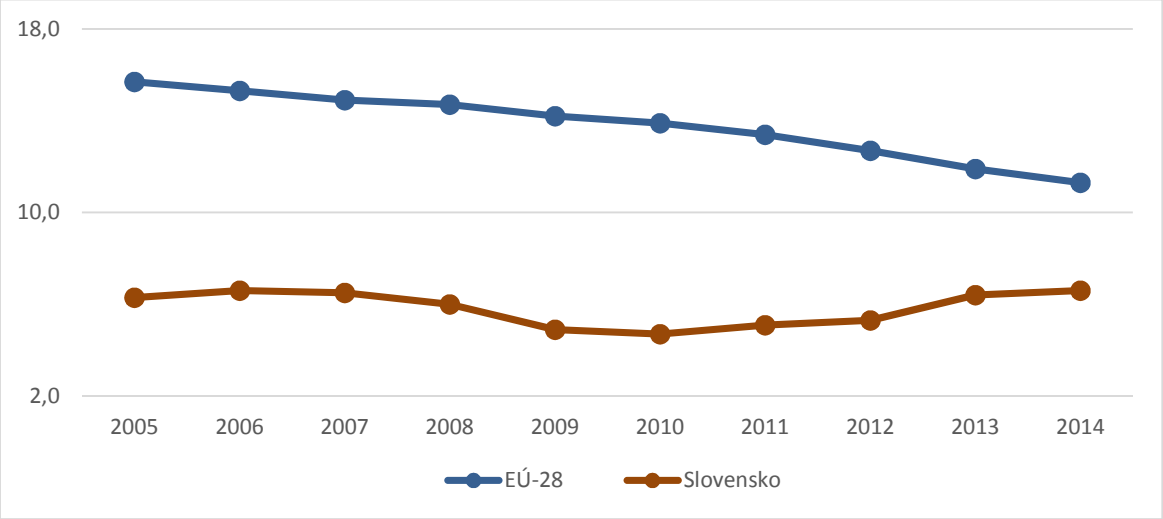

Zdroj: Eurostat

Aj napriek pomerne nízkemu podielu mladých s predčasne ukončenou školskou dochádzkou v SR (t.j. bez vzdelania alebo so základným vzdelaním, ISCED 0-2), tvoria títo občania významný podiel uchádzačov o zamestnanie evidovaných na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny. Ako uvádzajú štatistické údaje Ústredia PSVR k 31.3.2015 ľudia vo veku 15-29 rokov bez vzdelania a so základným vzdelaním tvorili 28,8% (abs. 30 603) všetkých mladých UoZ v uvedenej vekovej kohorte. Tento podiel je takmer rovnaký (iba o 0,5 p.b. nižší) ako zastúpenie všetkých nízkokvalifikovaných UoZ na celkovom počte evidovaných. Viac ako polovicu mladých evidovaných tvorili nízkokvalifikovaní UoZ v okresoch Kežmarok (60,6%), Rimavská Sobota (58,3%), Revúca (55,5%) a Gelnica (51,1%), čo sú zároveň okresy s najvyššími podielmi všetkých UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním na celkovom počte evidovaných uchádzačov o zamestnanie.

Tak ako v celkovej populácii aj u mladých ľudí bez vzdelania a so základným vzdelaním je riziko nezamestnanosti, obzvlášť dlhodobej nezamestnanosti a dlhodobému zotrvaniu v evidencii úradov PSVR najvyššie.

Z Výberových zisťovaní pracovných síl ŠÚ SR vyplýva, že k 1. štvrťroku 2015 bola miera nezamestnanosti ľudí od 15 do 29 rokov so základným vzdelaním 47,98%. Ako vyplýva z nasledujúceho grafu, so zvyšujúcim sa vzdelaním sa ich miera nezamestnanosti znižovala (s výnimkou úplného stredného všeobecného vzdelania, kde miera nezamestnanosti bola o 1,89 p.b. vyššia ako u nezamestnaných s úplným stredným odborným vzdelaním).

Graf 15: Miera nezamestnanosti ľudí vo veku 15-29 podľa stupňa dosiahnutého vzdelania (k 1. štvrťroku 2015)

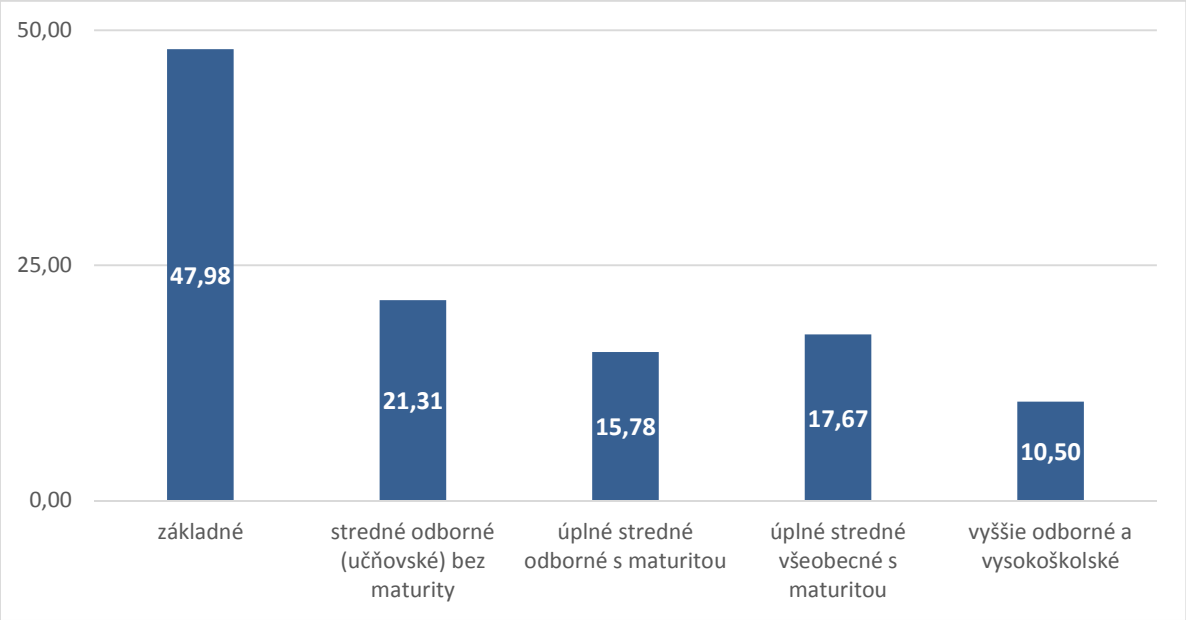

Zdroj: VZPS, ŠÚSR 1. štvrťrok 2015 + prepočet autorky

2.2.1 Vývoj predčasného ukončenia školskej dochádzky podľa rodovej príslušnosti a rozdiely medzi štátmi

Z hľadiska rodovej príslušnosti v štátoch Európskej únie, s výnimkou Bulharska, tvoria muži vyšší podiel predčasných ukončení školskej dochádzky ako ženy. V rámci EÚ-28 tento rozdiel bol v roku 2014 na úrovni 3,4 p. b.
Rozdiely o menej ako 1 p. b. boli v roku 2014 v SR, ČR a v Chorvátsku. Najvyšší rozdiel medzi predčasným ukončením vzdelávania mužov a žien bol na Cypre (o 9,3 p. b.). V Bulharsku ako v jedinom štáte EÚ v roku 2014 mierne prevažoval podiel žien s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (o 0,4 p. b).

V SR vývoj podielu mužov a žien s predčasne ukončenou školskou dochádzkou bol v priebehu rokov 2005-2014 rozdielny. Z hľadiska 10-ročného vývoja mal podiel žien s predčasne ukončenou školskou dochádzkou od roku 2005 do roku 2009 klesajúcu tendenciu, medziročné nárasty boli zaznamenané v roku 2010 (o 0,8 p .b.) a v roku 2013 (o 1,5 p. b.). Podiel mužov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou v roku 2006 medziročne vzrástol (o 0,6 p. b.), avšak až do roku 2010 mal klesajúcu tendenciu (4,6%). Od uvedeného minima roku 2010 začal podiel mužov, ktorí predčasne ukončili školskú dochádzku, postupne stúpať (na 6,8% v roku 2014). Ako znázorňuje nasledujúci graf, hoci podiel mužov a žien s predčasne ukončenou školskou dochádzkou je v SR nižší ako priemer EÚ-28, v EÚ-28 pretrváva, na rozdiel od SR, dlhodobý postupný trend poklesu podielu predčasných ukončení školskej dochádzky u mužov aj u žien.

Graf 16: Vývoj predčasného ukončenia vzdelávania podľa rodovej príslušnosti (v %)

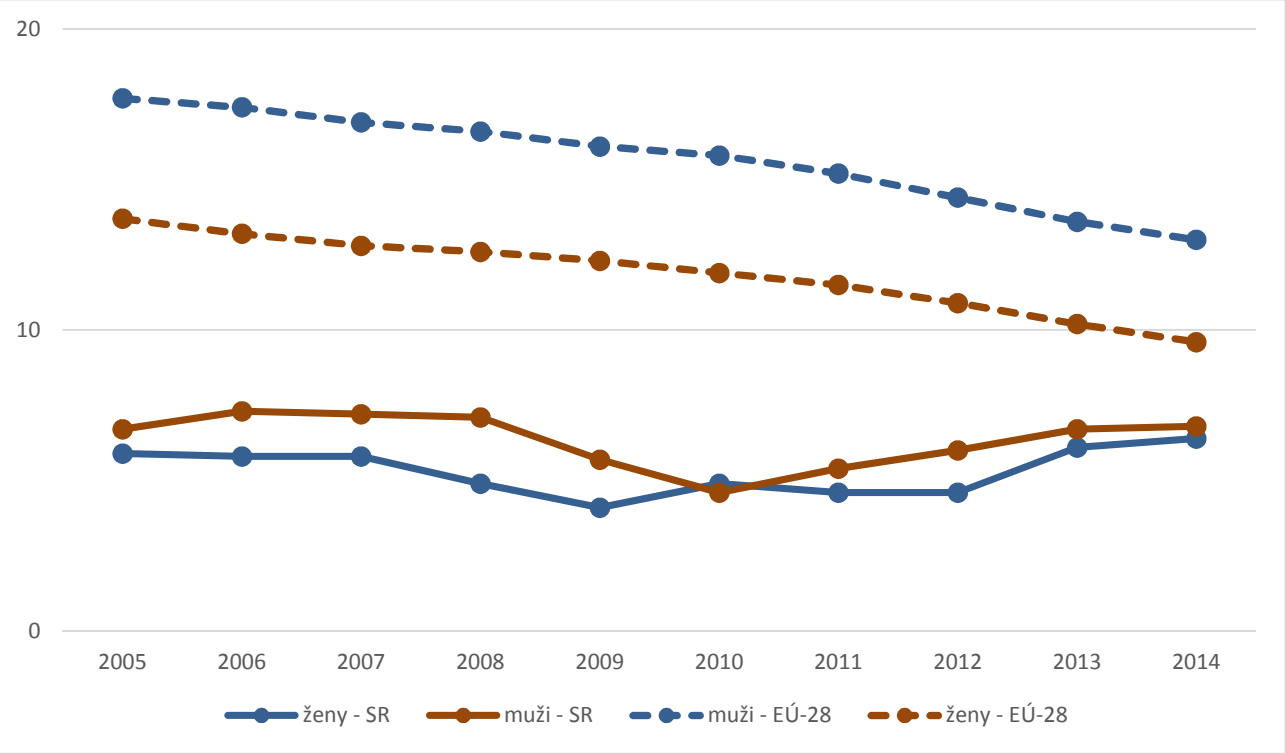

Zdroj: Eurostat

2.3 Opatrenia na prevenciu predčasného ukončovania školskej dochádzky vo vybraných štátoch EÚ a nástroje podpory zamestnateľnosti mladých v SR

European Employment Observatory Review prináša príklady opatrení z vybraných krajín EÚ-28, ktorých cieľom je zabrániť predčasnému ukončovaniu školskej dochádzky, podporiť prepojenie vzdelávania s odbornou praxou a garantovať získanie základných zručností pre mladých ľudí. Zdôrazňovaná je podpora získavania skúseností na pracovisku ako nástroja pre postupné začlenenie mladých ľudí na trh práce.

Príklady opatrení v oblasti vzdelávania a odbornej prípravy:

- Grécko: doučovanie (na základných aj stredných školách) s cieľom pomôcť žiakom a študentom zlepšiť svoj školský výkon;
- Francúzsko: intenzívna príprava a individuálna podpora pre žiakov zo znevýhodneného prostredia, rozšírenie povinnej školskej dochádzky na 18 rokov veku;
- Rumunsko: rozšírenie povinnej školskej dochádzky z 8 na 11 rokov (z toho 1 rok povinnej predškolskej výchovy a 10 rokov povinného vzdelávania v škole);
- Bulharsko: školské asistenčné programy (raňajky pre deti, učebnice a iné benefity pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia);
- Island: stredné školy majú priestor flexibilne rozvíjať a zvyšovať vzdelávacie možnosti pre študentov, zvýšenie poradenstva a podpory študentov;
- Belgicko: motivácia mladých ľudí zotrvať v stredoškolskom vzdelávaní prostredníctvom zvýšenia počtu miest odbornej prípravy a vytvorenie nových programov odbornej

prípravy, významné investície do technického vybavenia škôl, často v spolupráci so špecializovanými centrami v rôznych odvetviach, službami zamestnanosti s podporou Európskych štrukturálnych fondov;
- Portugalsko: diverzifikácia ponúk odbornej prípravy, zvýšenie kapacity duálnych certifikovaných kurzov, väčší dôraz na odbornú prax a na prispôsobenie technických kvalifikácií určitým povolaniam, rozšírenie sociálnej podpory v sekundárnom vzdelávaní;
- Francúzsko, Grécko, Luxembursko, Rakúsko: školy druhej šance (v Luxembursku pre mladých od 18 do 24 rokov)

Slovensko sa v dokumente (s. 19) spomína v súvislosti s konkrétnym nástrojom AOTP opatrením v oblasti trhu práce na zvýšenie zamestnateľnosti mladých ľudí – absolventskou praxou.

Nástrojmi AOTP, vrátane vybraných Národných projektov v rámci § 54 Projekty a programy primárne zameraných na zvyšovanie zamestnateľnosti v oblasti vzdelávania a rozvoja pracovných skúseností mladých ľudí sa najmä z pohľadu možnej účasti mladých UoZ s nízkou kvalifikáciou venuje nasledujúca časť správy.

2.3.1 Vzdelávanie a príprava

Vzdelávanie a príprava pre trh práce (§ 46)

Vzdelávanie a príprava pre trh práce je podľa zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti teoretická a praktická príprava uchádzača o zamestnanie alebo zamestnanca, ktorú si vyžaduje jeho uplatnenie na trhu práce. Umožňuje získať nové odborné vedomosti, zručnosti a schopnosti na účel pracovného uplatnenia uchádzača o zamestnanie alebo na účel udržania zamestnanca v zamestnaní. Pri určovaní obsahu a rozsahu vzdelávania a prípravy pre trh práce sa vychádza z doterajšej úrovne odborných vedomostí, zručností a schopností uchádzača o zamestnanie a zamestnanca tak, aby boli účelne využité pri získavaní nových vedomostí, zručností a schopností. Za vzdelávanie a prípravu pre trh práce sa nepovažuje zvýšenie stupňa vzdelania podľa školského zákona č. 245/2008, Z. z. a podľa zákona o vysokých školách 131/2002 Z. z.. Vzdelávaním a prípravou pre trh práce nie je ani príprava na výkon špeciálnych odborných činností vyžadujúcich odbornú spôsobilosť podľa zákona 578/2004 o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, zdravotníckych pracovníkoch, stavovských organizáciách v zdravotníctve. Podľa legislatívneho znenia vzdelávaním a prípravou pre trh práce môže byť aj dokončenie vzdelania na základnej a strednej škole uchádzačom o zamestnanie na účely získania dokladu o vzdelaní. Podľa Vyhodnotenia AOTP za rok 2014 (2015) sa v roku 2014 najčastejšie realizovali kurzy opatrovateľská starostlivosť, výpočtová technika, účtovníctvo, zváračské kurzy, strážna bezpečnostná služba, obsluha vysokozdvižného vozíka, logistika a skladové hospodárstvo a jazykové kurzy.

Najmä v prípade nedostatku odborných vedomostí a odborných zručností alebo v prípade potreby zmeny vedomostí a odborných zručností vzhľadom na dopyt na trhu práce a straty schopnosti vykonávať pracovnú činnosť v doterajšom zamestnaní môže úrad PSVR zabezpečiť uchádzačovi o zamestnanie vzdelávanie a prípravu pre trh práce. Vzdelávaniu a príprave predchádza zhodnotenie schopností, pracovných skúseností, odborných zručností, dosiahnutého stupňa vzdelania a zdravotnej spôsobilosti na prácu. Uvedené činnosti, rovnako ako určenie vzdelávania a prípravy pre trh práce sa realizujú v rámci odborných poradenských služieb.

Vzdelávanie a príprava pre trh práce môže byť zabezpečená úradom prostredníctvom dodávateľov alebo si ju UoZ môže zabezpečiť z vlastnej iniciatívy. Podľa Vyhodnotenia AOTP (2015) bolo v roku 2014 na vzdelávanie a prípravu pre trh práce zabezpečenú úradom zaradených 5 733 UoZ. Z nich takmer 70% tvorili znevýhodnení UoZ. V rámci znevýhodnených UoZ zaradených do vzdelávania a prípravy pre trh práce zabezpečovanom úradom najvyššiu prevalenciu mali dlhodobo nezamestnaní. Z hľadiska vzdelania najvyšším podielom (takmer 40%) boli zastúpení UoZ s úplným stredným odborným vzdelaním. Druhým najvyšším podielom boli zastúpení UoZ so stredným odborným vzdelaním (35%). UoZ so základným vzdelaním tvorili 9% všetkých zaradených na VzPrTP zabezpečovanom úradom. Vysokoškolské vzdelanie malo 10% a úplné stredné všeobecné vzdelanie 4% UoZ. Zo štatistických údajov, ktoré sú k dispozícii nie je možné určiť podiel mladých do 29 rokov so základným vzdelaním, ktorí sa zúčastnili VzPrTP.

V roku 2014 bolo po ukončení VzPrTP zabezpečovanom úradom na trhu práce umiestnených 41,1% UoZ, väčšina sa umiestni v období 2 až 3 mesiace od ukončenia vzdelávania a prípravy pre TP.

Vzdelávania a prípravy zabezpečovanom vlastnou iniciatívou UoZ sa zúčastnilo 926 evidovaných. Z nich 51% tvorili ženy a takmer tri štvrtiny boli znevýhodnení UoZ (predovšetkým dlhodobo nezamestnaní a občania nad 50 rokov). Podľa Vyhodnotenia AOTP (2015) viac ako polovica úradov považuje VzPrTP zabezpečené z vlastnej iniciatívy za málo využívané, najmä z dôvodu nevyhnutnosti investovať do vzdelávania vlastné finančné prostriedky UoZ. Tie sú refundované v prípade, že UoZ sa preukáže pracovnou zmluvou platnou najmenej 6 mesiacov alebo živnostenským oprávnením, ktoré vzniklo po absolvovaní VzPrTP súvisiacom s výkonom pracovnej činnosti. Zároveň je vylúčený súbeh príspevku na VzPrTP zabezpečovanom z vlastnej iniciatívy a príspevku na samostatnú zárobkovú činnosť (Vyhodnotenie AOTP, 2015). V nasledujúcom boxe je popísaná situácia, ktorá by mohla nastať v súvislosti s vylúčením súbehu príspevku na VzPrTP a príspevku na SZČ.

Box 2: Súbeh príspevku na VzPrTP a príspevku na SZČ

Pán Peter sa rozhodne pre vykonávanie samostatnej zárobkovej činnosti a má záujem požiadať o príspevok na SZČ. Zároveň mu vznikne vzdelávacia potreba, ktorá spočíva v doplnení kvalifikácie v oblasti činnosti, ktorú chce v rámci SZČ vykonávať, ale v rámci VzPrTP zabezpečovanom úradom nie je možné takéto vzdelávanie absolvovať . Nájde si vhodný vzdelávací kurz z vlastnej iniciatívy, kde však bude mať vyššie vstupné náklady. Musí sa rozhodnúť, či využije príspevok na SZČ alebo preplatenie nákladov na vzdelávanie a prípravu pre trh práce podľa § 46. Ako nezamestnaný nedisponuje finančnými prostriedkami navyše. V podstate má tri možnosti: (1) buď pristúpi na nepreplatenie jednej alebo druhej aktivity (rozhodnúť sa môže napríklad podľa výšky vstupnej investície), (2) vynechá vzdelávanie alebo (3) odradene upustí od oboch aktivít a zotrvá v evidencii.

REPAS (§ 54)

Od roku 2014 úrady PSVR realizujú pilotný projekt REPAS (Rekvalifikácia ako príležitosť k spolupráci UoZ, úradov a vzdelávacích inštitúcií). Pri projekte REPAS nie je stanovená podmienka znevýhodnenia, projekt je určený pre všetkých UoZ, ktorí potrebujú pružne reagovať na požiadavky trhu práce. Pilotný projekt začal v októbri 2014 a do konca roku 2014 sa na do neho zapojilo 84 UoZ, z ktorých 38% tvorili ženy. UoZ si môže zabezpečiť rekvalifikáciu podľa druhu

pracovnej činnosti, ktorú chce vykonávať, resp. ju požaduje zamestnávateľ. Poskytovateľa rekvalifikácie si UoZ tiež môže zabezpečiť sám. Úrad PSVR uhrádza 100% nákladov na rekvalifikáciu. (Vyhodnotenie AOTP, Ústredie 2015)

Možná účasť mladých UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním v rekvalifikačných kurzoch je diskutabilná, keďže rekvalifikácia slúži predovšetkým k nadobudnutiu nových vedomostí, zručností a návykov v inom odbore, ako v tom, v ktorom má účastník nadobudnuté vzdelanie a ktoré potrebuje na výkon inej ako doterajšej pracovnej činnosti.

2.3.2 Rozvoj pracovných skúseností mladých

Absolventská prax (§ 51)

Absolventská prax umožňuje podľa zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti získanie odborných zručností a praktických skúseností zodpovedajúcich dosiahnutému stupňu vzdelania v skupine učebných alebo študijných odborov. Na základe uvedeného znenia sú z vykonávania absolventskej praxe vylúčení UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním. Fakt, že absolventskej praxe sa zúčastňujú predovšetkým UoZ s vyššími stupňami vzdelania, potvrdzujú aj štatistické údaje uvedené vo Vyhodnotení AOTP za rok 2014 (Ústredie PSVR, 2015). V roku 2014 bolo do absolventskej praxe zaradených 9 482 UoZ. Z hľadiska vzdelania približne 60% tvorili UoZ s úplný stredným vzdelaním s maturitou a jednu tretinu UoZ s vysokoškolským vzdelaním. Iba 5,1% tvorili UoZ so stredným odborným vzdelaním bez maturity. Drvivá väčšina UoZ zaradených na absolventskú prax bola dlhodobo evidovaná. UoZ so zdravotným postihnutím tvorili 0,63% zaradených na AP (abs. 60 UoZ).

Po sprísnení legislatívy od 1.5.2013 poklesol záujem zo strany absolventov škôl o vykonávanie absolventskej praxe z dôvodu zníženia príspevku na vykonávanie absolventskej praxe zo 100 % sumy životného minima na výšku 65 % sumy životného minima. Zatiaľ čo v roku 2013 sa absolventskej praxe zúčastnilo 10 205 absolventov škôl, v roku 2014 tento počet poklesol o 2 622 UoZ.
V roku 2014 sa na trhu práce umiestnilo 53,5% UoZ (abs. 4 056), ktorí v roku 2014 ukončili absolventskú prax (abs. 7 583). Tri štvrtiny z nich sa na trhu práce umiestnili do 3 mesiacov od ukončenia AP. Absolventskú prax najviac ponúkali zamestnávatelia v oblasti štátnej a verejnej správy a v oblasti služieb. (Vyhodnotenie AOTP, 2015)

Príspevok na podporu vytvorenia pracovného miesta v prvom pravidelne platenom zamestnaní (§ 51a)

Príspevok je určený pre zamestnávateľa, ktorý na vytvorené pracovné miesto prijme do pracovného pomeru uchádzača o zamestnanie vo veku menej ako 25 rokov veku vedeným v evidencii UoZ najmenej tri mesiace, alebo prijme UoZ do 29 rokov veku vedeným v evidencii najmenej šesť mesiacov.

NP Absolventská prax štartuje zamestnanie (§ 51, § 54)

Z hľadiska Národných projektov je pozitívnym faktom realizácia Národného projektu „Absolventská prax štartuje zamestnanie“, predovšetkým jeho aktivita prispievajúca k prechodu absolventskej praxe to pracovného pomeru u zamestnávateľa, kde UoZ vykonával absolventskú prax. Cieľovou skupinou sú UoZ, ktorí v čase vstupu do projektu spĺňajú definíciu absolventa

školy podľa § 8 Zákona 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti. Projekt sa začal realizovať od 1.8.2015 v siedmich krajoch, okrem Bratislavského. (in Opis projektu)

Podmienka vykonávania absolventskej praxe, ktorá predpokladá minimálne ukončené stredné odborné vzdelanie implikuje, že do projektu nebudú zaraďovaní UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (nekvalifikovaní).

Národný projekt Úspešne na trhu práce (§ 51a, § 54)

Podľa Opisu projektu je hlavným cieľom projektu „zlepšenie postavenia mladých ľudí do 29 rokov na trhu práce, zvýšenie ich zamestnateľnosti a zamestnanosti". V rámci aktivity 1 je zamestnávateľovi poskytovaný príspevok na podporu vytvárania a následného udržania pracovných miest pre mladých UoZ, ktorí pred prijatím na vytvorené pracovné miesto nemali svoje prvé pravidelne platené zamestnanie, t.j. nikdy nezískali pravidelne platené zamestnanie, ktoré trvalo najmenej šesť po sebe nasledujúcich mesiacov. Aktivita 2 spočíva v poskytovaní finančného príspevku na podporu vytvorenia pracovného miesta prostredníctvom samozamestnania.
Z Opisu vyplýva, že ide o projekt, ktorý je svojimi aktivitami zameraný na všetkých mladých UoZ bez ohľadu na stupeň dosiahnutého vzdelania. Projekt sa realizuje od októbra 2015.

NP Praxou k zamestnaniu (§ 54)

Projekt je zameraný výlučne na mladých UoZ do 29 rokov. Realizuje sa formou mentorovaného zapracovania a praxe u zamestnávateľa, ktorý vytvorí pracovné miesto pre UoZ, za účelom jeho umiestnenia a udržania na trhu práce. Podľa Opisu projektu je hlavnou aktivitou poskytovanie finančných príspevkov na mentorované zapracovanie a prax u zamestnávateľa, ktorý na tento účel vytvorí pracovné miesto. Pracovné miesto má byť pracovný pomer uzavretý na polovičný pracovný čas buď na dobu určitú (maximálne 9 mesiacov) alebo neurčitú (s podmienkou zamestnávania minimálne 9 mesiacov).
Vychádzajúc z cieľa projektu, ktorým je získanie, zvýšenie alebo prehlbovanie odborných zručností, vedomostí a praktických skúseností mladých do 29 rokov súvisiacich najmä s ich dosiahnutým stupňom vzdelania v príslušnej skupine učebných alebo študijných odborov možno predpokladať, že minimálnu, resp. žiadnu účasť v ňom budú mať UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou, t.j. mladí nekvalifikovaní UoZ. Projekt sa realizuje sa od augusta 2015.

Aktivačná činnosť (§ 52, § 52a)

Cieľom aktivačnej činnosti je „podpora udržiavania pracovných návykov dlhodobo nezamestnaného občana, ktorý je poberateľom dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke v hmotnej núdzi" (Zákon 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti). Vychádzajúc z uvedeného znenia, na aktivačnú činnosť nemôžu byť zaradení UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (angl. early school-leavers), pokiaľ sú nezamestnaní po dobu 12 mesiacov a kratšie a nepoberajú dávku v hmotnej núdzi.

Ako východisko pri získavaní pracovných návykov a udržiavaní ich aktivity sa javí aktivačná činnosť formou dobrovoľníckej služby. Je to spôsob aktivácie uchádzača o zamestnanie, ktorej cieľom je získanie praktických skúseností pre potreby trhu práce. Vykonáva sa poskytovaním pomoci pri starostlivosti o nezamestnané osoby, občanov so zdravotným postihnutím, imigrantov, osoby po návrate z výkonu trestu odňatia slobody, drogovo a inak závislé osoby,

nezaopatrené deti a ostatné osoby odkázané na starostlivosť iných osôb, rodinu napríklad v oblastiach sociálnych vecí, zdravotníctva, vzdelávania, kultúry, športu, pri tvorbe, ochrane, udržiavaní alebo zlepšovaní životného prostredia, pri starostlivosti o ochranu a zachovanie kultúrneho dedičstva, pri uskutočňovaní kultúrnych alebo zbierkových charitatívnych akcií.

Okrem uvedených činností UoZ vykonávajúci aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby môže poskytovať pomoc aj pri prírodných katastrofách, ekologických katastrofách, humanitárnej pomoci a v civilnej ochrane. Avšak iba pri výkone týchto činností je možné opakovanie aktivačnej činnosti formou dobrovoľníckej služby. Navyše aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby možno vykonávať maximálne po dobu šesť mesiacov.

Podľa Vyhodnotenia AOTP (2015) sa aktivačnej činnosti formou menších obecných služieb pre obec alebo formou menších služieb pre samosprávny kraj v roku 2014 zúčastnilo 26 200 UoZ (14 473 mužov a 11 727 žien) a na opatrenie príspevok na aktivačnú činnosť formou dobrovoľníckej služby bolo zaradených 6 460 UoZ, prevažne žien (abs. 4 772).

Príspevok na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb pre obec alebo menších služieb pre samosprávny kraj je podľa štatistík najčastejšie využívané aktívne opatrenie, predovšetkým u dlhodobo nezamestnaných UoZ a v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou. Podľa Vyhodnotenia AOTP (2015) je motiváciou na vykonávanie aktivačnej činnosti, predovšetkým v regiónoch so zlou sociálno-ekonomickou situáciou možnosť, získať aktivačný príspevok, zároveň uvedené opatrenie nemotivuje znevýhodnených UoZ k získaniu zamestnania.

NP Šanca na zamestnanie (§ 54)

Cieľom projektu je „zlepšenie postavenia znevýhodnených UoZ na trhu práce, zvýšenie zamestnateľnosti a zamestnanosti znevýhodnených UoZ, zníženie dlhodobej nezamestnanosti, podpora rozvoja miestnej a regionálnej zamestnanosti“. Hlavnou aktivitou projektu je „poskytovanie finančného príspevku na podporu vytvorenia pracovného miesta pre znevýhodnených UoZ prostredníctvom AOTP podľa § 54 zákona o službách zamestnanosti“ (in Opis projektu). Príspevok sa poskytuje zamestnávateľovi minimálne po dobu 3 mesiace, maximálne 9 mesiacov.
Uvedený NP nie je primárne zameraný iba na vekovú kategóriu 15-29 rokov, cieľovou skupinou sú všetci znevýhodnení UoZ podľa § 8 zákona o službách zamestnanosti, medzi ktorých spadajú aj UoZ s nízkou kvalifikáciou.

Účasť v NP Šanca na zamestnanie je jedna z možností získania pracovných skúsenosti mladých UoZ s nízkou kvalifikáciou. Na druhej strane zamestnávateľ nemá povinnosť udržať pracovné miesto. Projekt sa realizuje od októbra 2015.

NP Cesta z kruhu nezamestnanosti (§ 54)

Projekt určený pre dlhodobo nezamestnaných bez rozdielu veku v sebe inkluduje aj skupinu mladých UoZ s nízkou kvalifikáciou. Cieľom projektu podľa Opisu projektu je „podpora zamestnanosti a znižovanie nezamestnanosti dlhodobo nezamestnaných uchádzačov o zamestnanie (prostredníctvom získavania a prehlbovania pracovných zručností“. Hlavnou aktivitou je poskytovanie finančných príspevkov na podporu vytvorenia pracovného miesta pre dlhodobo nezamestnaných UoZ. Projekt sa realizuje od 10/2015.

Analýza účasti UoZ vo veku 15-29 rokov na nástrojoch aktívnych opatreniach na trhu práce s dôrazom na mladých s nízkou kvalifikáciou bola súčasťou empirického prieskumu, ktorého výsledky uvádza tretia kapitola.

Vzhľadom na krátky čas realizácie nemáme k dispozícii vyhodnotenie štruktúry zaradených UoZ do jednotlivých projektov.
Avšak k dispozícii je sumárne vyhodnotenie Národných projektov na podporu zamestnávania mladých do 29 rokov realizovaných od novembra 2012.

Národné projekty na podporu zamestnávania mladých do 29 rokov (§ 54)

Od novembra 2012 Ústredie PSVR realizuje Národné projekty na podporu zamestnávania mladých do 29 rokov zamerané na podporu zamestnanosti a znižovanie nezamestnanosti vybraných skupín UoZ. Podľa Vyhodnotenia Národných projektov (2015), (ďalej aj „Vyhodnotenia NP“), bolo od novembra 2012 vytvorených 12 028 pracovných miest pre UoZ do 29 rokov. Umiestňujú sa v nich predovšetkým UoZ so stredným odborným (17%) a úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou (51%). Tretí v poradí sú UoZ s vysokoškolským vzdelaním. Mladí UoZ so základným vzdelaním sú zastúpení 5%. Podľa Vyhodnotenia NP (2015) si zamestnanie udržalo, resp. na trhu práce ostalo 80% účastníkov projektov.

3. Špecifiká nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti mladých – výsledky empirického prieskumu

3.1 Metodologické aspekty realizácie prieskumu

Cieľ prieskumu

Cieľom prieskumu bolo v súlade s hlavným cieľom výskumnej úlohy analyzovať individuálne stratégie, správanie sa mladých ľudí na trhu práce pri riešení nezamestnanosti a dlhodobej nezamestnanosti z dôrazom na sklony k integrácii na trh práce, ku vzdelávaniu, mzdové a profesijné ašpirácie a analyzovať špecifiká znevýhodnenia mladých ľudí na trhu práce.

Metodika zberu údajov

Do prieskumu boli zaradené úrady PSVR, do ktorých územnej pôsobnosti patria okresy s najvyššou, stredovou a najnižšou mierou evidovanej nezamestnanosti (MEN) v kraji[2]. Prehľad úradov zapojených do prieskumu a vybratých okresov podľa miery evidovanej nezamestnanosti prinášajú prílohy 1A a 1B.

Zber údajov realizovalo 20 odborných poradcov a poradkýň oddelení poradenstva a vzdelávania na vybraných úradoch PSVR dotazníkovou metódou osobným opytovaním „face-to-face“. Otázky kládli z dotazníkového hárka, predčítavali odpovede respondentovi/ke a priamo do hárka odpovede respondenta/ky zapisovali. Dotazníky boli k dispozícii v tlačenej („papierovej“) aj elektronickej podobe ako dokument v MS Word. Obsahovali uzavreté, polouzavreté a otvorené otázky zamerané na zisťovanie faktov a postojov. Uzavreté otázky boli dichotómne, s viacerými premennými a škálované s možnosťou označenia jednej odpovede alebo viacnásobnou voľbou odpovede.

Vyplnené dotazníky anketári/ky zasielali prostredníctvom riadnej pošty alebo ako prílohy emailom na adresu Inštitútu pre výskum práce a rodiny.

Zber údajov a zasielanie dotazníkov prebiehalo v októbri 2015.

Údaje z dotazníkov boli spracované a vyhodnotené v štatistickom softvéri SPSS for Windows, verzia 20.0. Pri vyhodnocovaní dotazníkov boli využité metódy kvantitatívnej a kvalitatívnej analýzy dát – pri kvantitatívnych údajoch predovšetkým frekvenčná a vzťahová analýza a štatistické metódy spracovania údajov a obsahová analýza textových dokumentov pri spracovávaní kvalitatívnych informácií.

3.2 Popis výskumného súboru

Výskumný súbor tvorilo 305 respondentov/respondentiek, všetci boli evidovaní na úradoch PSVR ako uchádzači o zamestnanie a klientmi odborných poradenských služieb. Z hľadiska **rodovej príslušnosti** muži tvorili 50,2% a ženy 49,8% výskumného súboru. Vychádzajúc z Vyhodnotenia AOTP za rok 2014 (2015), štruktúra výskumného súboru podľa rodovej

[2] MEN za 1. štvrťrok 2015 podľa okresov SR.

príslušnosti koreluje so štruktúrou klientov, ktorým boli v roku 2014 poskytnuté odborné poradenské služby. OPS boli poskytnuté 145 236 klientom, z toho bolo 49,6% žien.

Vzhľadom na tému výskumu, minimálny požadovaný **vek** UoZ, ktorí sa mohli zúčastniť v prieskume, bol 15 rokov, maximálny 29 rokov. Vo výskumnom súbore boli zastúpení respondenti od 17 rokov do 29 rokov. Najvyšší podiel respondentov/tiek mal 26 rokov (12,8%). Priemerný vek respondentov/tiek bol 24 rokov.

Ako znázorňuje nasledujúci graf, veková kategória 15-19 rokov bola najmenej početná (7,2%) a pomerne rovnomerne boli zastúpení respondenti/ky vo veku 20-24 rokov (44,9%) a 25-29 rokov (47,9%).

Graf 17: Veková štruktúra výskumného súboru (v %)

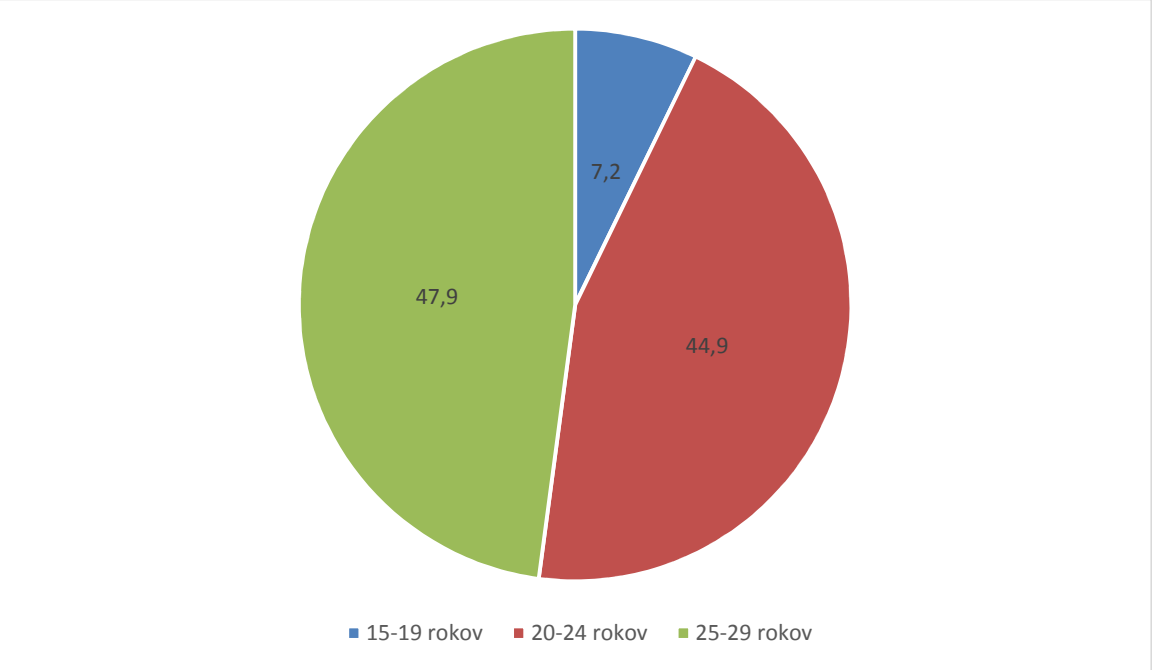

3.2.1 Bývanie a rodinné zázemie

Podiel respondentov bývajúcich v Bratislavskom, Trnavskom, Banskobystrickom a Prešovskom **kraji** bol vyrovnaný (po 15,7%, abs. po 48 UoZ v každom kraji). Približne jedna desatina (abs. 32-33 UoZ) bývala v Trenčianskom, Nitrianskom a Košickom kraji a 16 respondentov bolo zo Žilinského kraja. Z hľadiska **veľkosti obce** 34,1% tvorili UoZ z miest a obcí vo veľkosti od 10 000 do 24 999 obyvateľov. Nasledovali malé obce veľkosti do 1 999 obyvateľov a od 2 000 do 9 999 obyvateľov, kde bývalo po 21,3% respondentov. 14,4% UoZ bývalo v mestách s počtom obyvateľov 80 000 a viac.

Drvivá väčšina mladých UoZ bývala v byte alebo v rodinnom dome (97%). Vo výskumnom súbore piati respondenti z obcí Bajč-Vlkanovo (okres Komárno), Čučma (okres Rožňava), Huncovce a Rakúsy (okres Kežmarok) a mesto Rožňava deklarovali bydlisko v segregovanej osade. V individuálnych prípadoch bolo uvedené bývanie v ubytovni (Rimavská Sobota) a v domove sociálnych služieb (Rožňava).

Samozrejmosťou u drvivej väčšiny respondentov je vybavenie domácnosti funkčnou elektrinou (97,4%), teplou tečúcou vodou (96,4%), telefónom/mobilom (95,7%), WC (93,4%) a automatickou pračkou (92,8%). Nižší podiel domácností, ale stále veľká väčšina je tiež vybavená počítačom (89,8%) a internetom (86,9%), ústredným kúrením (87,9%) a má zavedený plyn (84,6%).

Takmer všetci respondenti vyrastali v domácnosti s oboma rodičmi alebo s jedným rodičom. Dvaja respondenti pochádzali z detského domova a z DSS. Aj v čase realizácie prieskumu viac ako tri štvrtiny mladých UoZ **bývali** s rodičmi bez ohľadu na vek. S výrazným odstupom nasleduje bývanie spolu so súrodencami, starými rodičmi, partnerom/partnerkou, priateľmi a s inými ľuďmi. S partnerom/partnerkou bývali predovšetkým respondenti v najstaršej vekovej kohorte 25-29 rokov. Medzi inými osobami respondenti uvádzali predovšetkým bývanie v jednorodičovských domácnostiach spolu s deťmi. Respondenti bývali v domácnosti v priemere s tromi ďalšími ľuďmi, najčastejšie s rodičmi a súrodencami.

Deti mladšie ako 6 rokov mala menej ako jedna desatina mladých (abs. 23 UoZ). Z nich väčšina (abs. 18) mala po jednom dieťati. Štyria respondenti mali dve deti do 6 rokov a jedna respondentka mala tri deti do 6 rokov. Väčšina rodičov (abs. 18) bola vo veku 25-29 rokov, piati respondenti mali od 20 do 24 rokov.

3.2.2 Špecifické charakteristiky výskumného súboru

Z výskumného súboru (N=305) bolo 9,2% (abs. 28 UoZ) respondentov so **zdravotným postihnutím**[3]. Z uvedeného počtu jeden respondent čakal na rozhodnutie Sociálnej poisťovne o uznaní invalidity.

V absolútnych číslach 6 respondentov z celkového súboru nechcelo na otázku odpovedať a jeden odpoveď neuviedol.

Dlhodobo evidovaných na úradoch PSVR po dobu 13 a viac mesiacov bolo 42,62% (abs. 130) respondentov z celkového súboru.[4]

Z celkového súboru 26,2% tvorili UoZ do 26 rokov veku, do 2 rokov od ukončenia sústavnej prípravy na povolanie, bez prvého zamestnania, t.j. **absolventi škôl**[5].

Dávku v hmotnej núdzi poberala jedna desatina respondentov (10,8%, abs. 33 UoZ) buď ako samostatné fyzické osoby alebo ako spoločne posudzované osoby. Z hľadiska dosiahnutého vzdelania dávku v hmotnej núdzi poberali predovšetkým UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním (39,4%), s rastúcim stupňom vzdelania klesal podiel poberateľov dávky v hmotnej núdzi.

V súvislosti s prípravou respondenta na pracovný pohovor sme zisťovali aj skúsenosti s materiálnou depriváciou a prípadné problémy s prípravou pred pracovným pohovorom. Škála vychádza z indikátorov materiálnej deprivácie použitých pri zisťovaní vývoja sociálnej situácie poberateľov dávky v hmotnej núdzi realizovanom na IVPR v roku 2005.

---

[3] Podľa § 9 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov
[4] Podľa štatistických údajov Ústredia PSVR bolo k 31.3.2015 dlhodobo evidovaných 37,15% mladých UoZ.
[5] Podľa § 8 zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov

V aktuálnom prieskume najväčšie problémy počas nezamestnanosti mali mladí ľudia s kúpou potrebného oblečenia a obuvi a dopravy na pracovný pohovor z dôvodu nedostatku finančných prostriedkov na lístok, viď nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 1: Skúsenosti s materiálnou depriváciou a problémy s prípravou pred pracovným pohovorom

Počas nezamestnanosti nemohol/nemohla:	**Počet**			
	nikdy	jeden až 2-krát	častejšie	spolu uvedené
jesť aspoň teplé jedlo denne	257	18	8	283
kde prenocovať	271	7	5	283
kúpiť si nové oblečenie, keď bolo treba	227	45	11	283
kúpiť si topánky na zimu	241	34	8	283
umyť sa doma v teplej tečúcej vode	264	15	4	283
založiť si účet v banke	262	7	11	280
dopraviť sa na pohovor, lebo nemal/a peniaze na lístok	249	23	10	282
ísť na pohovor, lebo mal/a kam dať deti	261	12	7	280
	%			
	nikdy	jeden až 2-krát	často	spolu uvedené
jesť aspoň teplé jedlo denne	90,8	6,4	2,8	100
kde prenocovať	95,8	2,5	1,8	100
kúpiť si nové oblečenie, keď bolo treba	80,2	15,9	3,9	100
kúpiť si topánky na zimu	85,2	12,0	2,8	100
umyť sa doma v teplej tečúcej vode	93,3	5,3	1,4	100
založiť si účet v banke	93,6	2,5	3,9	100
dopraviť sa na pohovor, lebo nemal/a peniaze na lístok	88,3	8,2	3,5	100
ísť na pohovor, lebo mal/a kam dať deti	93,2	4,3	2,5	100

Z uvedených odpovedí vyplynulo, že problém s kúpou nového potrebného oblečenia malo 1 až 2 krát počas nezamestnanosti takmer 16% respondentov (abs. 45) a častejšie 3,9%, v absolútnych číslach 11 mladých UoZ. Kúpiť topánky na zimu si jeden až dvakrát počas nezamestnanosti nemohlo dovoliť 12% UoZ (abs. 34) a častejšie takmer 3% respondentov (abs. 8). Problémy s dopravou na pracovný pohovor z dôvodu nedostatku financií malo jeden až dvakrát počas nezamestnanosti 8,2% respondentov (abs. 23) a častejšie 3,5% (abs. 10).

Drvivá väčšina respondentov nemala deti mladšie ako je vek začiatku povinnej školskej dochádzky a teda nemala problém z príchodom na pracovný pohovor z dôvodu starostlivosti o deti. Problém sa jednoznačne neprejavil ani u respondentov s deťmi do 6 rokov, kde polovica rodičov tento problém nemala a druhá polovica ho mala jeden až dvakrát alebo častejšie.

3.3 Vzdelávanie

Vzhľadom na úzku súvislosť medzi uplatnením sa na trhu práce a vzdelaním sa prieskum sústreďoval aj na zisťovanie špecifík týkajúcich sa priebehu formálneho vzdelávania respondentov/tiek.

3.3.1 Stupeň nadobudnutého vzdelania

Štruktúra výskumného súboru (presne určené počty respondentov) podľa stupňa vzdelania nebola určená, zastúpení však boli UoZ so všetkými stupňami vzdelania. Podiel respondentov vo väčšine vzdelanostných kategórii však odráža štruktúru UoZ v štatistikách Ústredia PSVR k 31.3.2015. Podobne ako v štatistických údajoch Ústredia PSVR[6] aj vo výskumnom súbore viac ako jednu tretinu (37,4%) tvorili respondenti s úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou, úplné stredné všeobecné vzdelanie malo ukončené 9,5% respondentov/tiek. Respondenti/ky so stredným odborným vzdelaním bez maturity, resp. s výučným listom tvorili 14,4% výskumného súboru. Vyššie odborné vzdelanie malo 0,3% respondentov.

Výnimku v prieskume tvorí v porovnaní so štatistickými údajmi Ústredia PSVR zastúpenie respondentov v dvoch opačných vzdelanostných kategóriách (UoZ bez vzdelania, resp. so základným vzdelaním a UoZ s vysokoškolským vzdelaním). Respondenti bez vzdelania a so základným vzdelaním tvorili jednu desatinu výskumného súboru (10,8%) a 27,5% boli zastúpení vysokoškolsky vzdelaní UoZ.

Štruktúru respondentov podľa stupňa nadobudnutého vzdelania prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 2: Štruktúra respondentov podľa stupňa nadobudnutého vzdelania

Stupeň vzdelania	Počet	%
bez vzdelanie a základné	33	10,8
stredné odborné s výučným listom/bez maturity	44	14,4
úplné stredné odborné s maturitou	114	37,4
úplné stredné všeobecné s maturitou	29	9,5
vyššie odborné	1	0,3
vysokoškolské	84	27,5
Spolu	305	100,0

3.3.2 Ukončenie štúdia

V prieskume bola zisťovaná aj dĺžka obdobia, ktoré respondentovi uplynulo od ukončenia štúdia. Na otázku odpovedalo 287 respondentov, 18 respondentov si dĺžku obdobia nepamätalo alebo nechcelo odpovedať. Z uvedených odpovedí (N_1=287) vyplynulo, že respondenti boli po ukončení školy v priemere 3 roky a 4 mesiace. Najkratšie obdobie od ukončenia školy bol 1 mesiac, najdlhšie 13 rokov a 5 mesiacov.

[6] Podľa Ústredia PSVR bolo k 31.3.2015 v evidencii 33,86% mladých UoZ s úplným stredným odborným vzdelaním a 5,76% UoZ s úplným stredným všeobecným vzdelaním. So stredným odborným vzdelaním bolo v evidencii 16,6% mladých UoZ. Vyššie odborné vzdelanie malo 0,77% mladých UoZ. Podľa štatistík Ústredia PSVR približne každý tretí mladý UoZ (28,8% k 31.3.2015) má nízke vzdelanie (bez vzdelania a so základným vzdelaním) a približne každý ôsmy (11,9%) mal absolvovanú vysokú školu.

Drvivá väčšina 84,3% všetkých respondentov (N=305) príslušnú školu úspešne absolvovala, získala záverečné vysvedčenie, výučný list, maturitné vysvedčenie alebo diplom.

Tabuľka 3: Respondenti podľa stupňa školy a spôsobu jej ukončenia

Navštevovaná škola	**Ukončenie školy**		**Spolu**
	absolvoval/a	zanechal/a	
ZŠ, ŠZŠ	15	4	19
SOŠ	143	14	157
gymnázium	15	0	15
VŠ/Univerzita	84	30	114
Spolu	257	48	305

Ako uvádza predchádzajúca tabuľka, školu zanechalo 15,7% respondentov/tiek (abs. 48 UoZ). Z nich takmer dve tretiny (30 UoZ) tvorili respondenti/ky, ktorí nedokončili štúdium na vysokej škole, nasledovali UoZ s neabsolvovanou strednou odbornou školou (14 UoZ). Štyria respondenti boli bez vzdelania - neukončili základné vzdelanie na základnej škole (3 UoZ) a špeciálnej základnej škole (1 UoZ).

3.3.3 Odbory štúdia

Z hľadiska študovaných odborov podľa štatistickej klasifikácie odborov vzdelania viac ako polovica respondentov navštevovala odbory v rámci spoločenských vied, náuk a služieb. (54,1%).

> V rámci spoločenských vied, náuk a služieb sa respondenti primárne zameriavali na štúdium ekonomických vied a odvetvia ekonomiky a organizácie, obchodu a služieb (66,1%). Za odbormi z oblasti ekonomiky s výrazným odstupom nasleduje štúdium filozofických, historických, politických a právnych vied (7,9%), publicistiky, knihovníctva a vedeckých informácií (6,1%)[7], psychologických vied (5,5%), učiteľstva (3%), filologických vied (1,8%) a vied o telesnej kultúre (0,6%).
> Nezanedbateľný podiel respondentov (takmer jedna desatina, konkrétne 9,1%) študovala odbor „gymnázium“, ktorý poskytuje úplné stredné všeobecné vzdelanie.

Po spoločenských vedách s odstupom 24,6 p.b. nasledovalo štúdium technických vied a náuk. Odbory prírodných vied študovali šiesti respondenti (2%).

> V rámci technických vied respondenti študovali predovšetkým odbory z odvetvia strojárstva (16,7%), stavebníctva (15,6%), elektrotechniky (13,3%) a potravinárstva (11,1%).
> Z prírodných vied traja respondenti študovali biologické vedy, dvaja chemické vedy a jeden odbor z oblasti ochrany životného prostredia.

Detailnú štruktúru respondentov podľa študovaných vied prináša nasledujúca tabuľka.

[7] Napr. marketingová a masmediálna komunikácia, informačné systémy a služby, informačné a digitálne technológie, knihoveda, mediamatika.

Tabuľka 4: Štruktúra respondentov podľa študovaných vied

Vedy	Počet	%
spoločenské vedy, náuky a služby	165	54,1
technické vedy a náuky	90	29,5
poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy a náuky	9	3,0
prírodné vedy	6	2,0
vedy a náuky o kultúre a umení	6	2,0
zdravotníctvo	5	1,6
neuvedený odbor	3	1,0
vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	2	0,7
žiadny - základná škola	19	6,2
Spolu	305	100,0

V súvislosti s analýzou vzdelania respondentov z hľadiska študovaných odborov treba dodať, že z celkového počtu (N=305) 6,2% UoZ (abs. 19 UoZ) navštevovalo iba základnú školu, pričom po jej ukončení (aj v prípade jej úspešného absolvovania a získaní základného vzdelania) už nepokračovali v ďalšom štúdiu. Spolu s respondentmi, ktorí zanechali strednú školu (angl. „drop-outs“) a nezískali stredné vzdelanie (abs. 14 UoZ) ich definujeme ako ľudí s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (angl. „early school-leavers“). Detailnejšie sa im venujeme v podkapitole 3.9.3.

3.4 Nezamestnanosť mladých a evidencia na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny

Zo školy na úrad práce

Z odpovedí respondentov vyplynulo, že po ukončení školy takmer dve tretiny UoZ (64,9%, abs. 198) sa šli zaevidovať na úrad PSVR, pričom 90% z nich sa bezprostredne po ukončení školy prihlásilo do evidencie bez vykonávania akýchkoľvek ďalších činností (práca popri evidencii, odchod z evidencie na materskú dovolenku, starostlivosť o dlhodobo chorého člena rodiny, osobná asistencia). V absolútnom počte štyria respondenti popri evidencii ešte externe študovali.

Jedna štvrtina respondentov (25,2%) po ukončení školy začala pracovať (na pracovnú zmluvu alebo dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru, ďalej aj „dohody“), pričom väčšina z nich (abs. 63 UoZ) na Slovensku.

Pomerne rovnomerne sú rozdelené ostatné činnosti, ktoré UoZ vykonávali bezprostredne po ukončení školy: trávenie voľného času (abs. 8 respondentov), štúdium na ďalšej/inej škole (abs. 6 respondentov) a odchod na materskú dovolenku - bez predchádzajúcej evidencie na úrade PSVR (abs. 5 respondentiek).

Na otázku nechcelo odpovedať päť respondentov a v individuálnych prípadoch respondenti bezprostredne po ukončení školy vykonávali iné aktivity (práca v sivej ekonomike, intenzívny jazykový kurz na Slovensku, umiestnenie v ústave, práceneschopnosť).

Detailný prehľad aktivít realizovaných po ukončení školy prináša príloha 2.

3.4.1 Počet evidencií a dĺžka evidencie

Na otázku týkajúcu sa **dĺžky evidencie** odpovedalo 293 respondentov, 12 respondentov na otázku nevedelo alebo nechcelo odpovedať a odpoveď neuviedlo. Z uvedených odpovedí vyplynulo, že v čase realizácie prieskumu bolo 44,4% respondentov evidovaných dlhodobo 13 a viac mesiacov. Krátkodobo – menej ako 4 mesiace bola evidovaná približne jedna pätina respondentov (21,5%). Priemerná doba evidencie bola 1 rok a 3 mesiace, stredová hodnota sa pohybovala na úrovni 10 mesiacov. Minimálna dĺžka evidencie bola 1 mesiac, maximálna 8 rokov. Detailnú štruktúru respondentov podľa dĺžky evidencie prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 5: Dĺžka evidencie respondentov

	Počet	%	Valid %
1-3 mesiace	63	20,7	21,5
4-6 mesiacov	53	17,4	18,1
7-12 mesiacov	47	15,4	16,0
13-24 mesiacov	62	20,3	21,2
25-48 mesiacov	46	15,1	15,7
49-60 mesiacov	12	3,9	4,1
61 a viac mesiacov	10	3,3	3,4
Spolu uvedené	293	96,1	100,0
neuvedené	12	3,9	
Spolu	305	100,0	

Priemerný počet evidencií u respondentov bol 1,88, pričom medián sa pohyboval na úrovni dva. Minimálny počet evidencií bol 1, maximálny 8. Prvý krát sa v evidencii nachádzalo až 46,9% respondentov (z N1=292). Druhý krát bolo v evidencii 34,9% respondentov. Necelá jedna pätina (18,2%) bola evidovaná 3 a viac krát.

3.4.2 Aktívne opatrenia na trhu práce

V rámci detailnejšej identifikácie aktivít počas evidencie na úrade PSVR sa prieskum zameral aj na zisťovanie účasti mladých UoZ vo vybraných **opatreniach AOTP**. Predovšetkým sme zisťovali účasť mladých UoZ vo vzdelávaní a príprave pre trh práce, na absolventskej praxi a v aktivačnej činnosti.

Z uvedených odpovedí vyplynulo, že **z celkového výskumného súboru sa žiadneho opatrenia počas svojej evidencie nezúčastnilo 51,1%** (abs. 156) **UoZ**. Traja svoju odpoveď neuviedli.

Aspoň na jednom aktívnom opatrení sa zúčastnilo v absolútnom počte 146 respondentov.

Prehľad účasti v jednotlivých AOTP prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 6: Aktívne opatrenia na trhu práce u mladých UoZ

AOTP	Počet (N_1=146)	%
Absolventská prax – samostatne alebo v kombinácii s inými AOTP	82	56,2
VPTP – samostatne alebo v kombinácii s inými AOTP	73	50,0
Aktivačné práce – samostatne alebo v kombinácii s inými AOTP (vrátane dobrovoľníckej služby podľa §52a)	34	23,3
Iné (§54, OPS, príspevok na dochádzku za prácou)	6	4,1

Z tabuľky vyplýva, že takmer jedna tretina respondentov (32,9%) sa počas svojej evidencie zúčastnila výlučne absolventskej praxe a ďalšia necelá jedna štvrtina (23,3%) v kombinácii s inými AOTP, najčastejšie so vzdelávaním a prípravou pre trh práce. Necelá jedna štvrtina (23,3%) vykonávala aktivačnú činnosť (vrátane dobrovoľníckej služby podľa § 52a).

VzPrTP bolo medzi respondentmi druhým najčastejšie využívaným opatrením. Samostatne alebo v kombinácii inými aktívnymi opatreniami navštevovala VPTP presná polovica respondentov, ktorí sa zúčastnili aspoň jedného z vybraných AOTP (N_1=146).

Štruktúru kurzov, na ktoré sa respondenti v rámci VPTP zamerali, prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 7: Zamerania kurzov v rámci VPTP

	Počet (N_2=73)	%
Hľadanie práce	12	16,4
Cudzie jazyky	12	16,4
Získanie odbornej spôsobilosti, oprávnenia	11	15,1
Opatrovateľstvo	8	10,9
Základy podnikania	8	10,9
Bilancia kompetencií a rozvoj komunikačných zručností	5	6,8
Mediácia	4	5,5
Účtovníctvo	4	5,5
Logistika a skladové hospodárstvo	4	5,5
Iné	7	9,6

Najvyšším podielom boli zastúpené kurzy zamerané na rozvoj zručností hľadania si zamestnania a cudzie jazyky (obidva po 16,4%). V približne 15% prípadov figurovali kurzy zamerané na získanie odbornej spôsobilosti, oprávnenia, napr. obsluha strojov, VZV, vodičské kurzy, odborná spôsobilosť na prácu v SBS.

Približne v jednej desatine prípadov sa vyskytli kurzy opatrovateľstva a základov podnikania. Respondenti sa tiež zúčastňovali kurzov mediácie, účtovníctva a logistiky a skladového hospodárstva (po 5,5% prípadov).

Siedmi respondenti sa zúčastnili iných kurzov, konkrétne auditovanie manažérskych systémov, canisterpia, inštruktor jazdectva, kadernícky kurz, kurz lektora vzdelávania, masérsky kurz a kurz zameraný na servis kotlov a zariadení.

V individuálnych prípadoch respondenti uviedli účasť v projektoch a programoch podľa §54 (pilotný projekt REPAS a Národný projekt Úspešný štart k zamestnaniu).

Prieskum sa zameral aj na zisťovanie **dôvodov neúčasti** na vybraných AOTP, konkrétne vo VPTP, aktivačnej činnosti a absolventskej praxi.

Na otázku týkajúcu sa dôvodov neúčasti na vzdelávaní a príprave pre trh práce odpovedalo 231 respondentov, ktorí sa uvedeného AOTP nezúčastnili. Z nich najvyšší podiel respondentov, takmer 30%, si vhodný kurz nenašiel. Takmer jedna štvrtina (23,8%) deklarovala, že úrad PSVR im „žiadny kurz neponúkol". Podľa odpovedí 12,1% respondentov sa ich potrebný kurz neotváral, napríklad z dôvodu jeho nízkej obsadenosti. Päť percent a menej respondentov uviedlo ako dôvody neúčasti vo VPTP odmietnutie ponúknutého kurzu (5,2%), krátku dobu evidencie (4,3%), zaradenie na iné AOTP (3%), nepociťovanie potreby vzdelávať sa (2,6%) či zlé dopravné spojenie do miesta konania kurzu (2,2%). Menej ako 2% respondentov (abs. 4 UoZ) sa VPTP nezúčastnili z dôvodu nástupu do pracovného pomeru a rovnaký počet sa plánoval zúčastniť kurzu v blízkej budúcnosti.

Na individuálnej úrovni sa ako dôvod neúčasti vo vzdelávaní vyskytli zdravotné problémy, obava z nezvládnutia vzdelávania, starostlivosť o dieťa alebo iného člena rodiny či časové dôvody)

Približne jedna desatina respondentov odpoveď neuviedla, nechcela odpovedať alebo si dôvody neúčasti nepamätala. Detailný prehľad dôvodov neúčasti vo vzdelávaní a príprave pre trh práce prináša príloha 3A.

Pri **aktivačnej činnosti (AČ)** bol u takmer polovice respondentov (48,3%) dôvod neúčasti na AČ nespĺňanie podmienok na zaradenie do aktivačnej činnosti[8]. O 13,7 p.b. menej respondentov sa na aktivačnej činnosti nezúčastnilo z dôvodu jej neponúknutia úradom PSVR. Odmietnutie účasti na AČ deklarovalo 3,7% respondentov. Štyria respondenti sa AČ nezúčastnili z rodinných dôvodov (starostlivosť o dieťa, resp. o iného člena rodiny) a rovnaký počet sa AČ nezúčastnili zo zdravotných dôvodov.
Individuálne je dôvodom pre neúčasť na AČ zlé dopravné spojenie do miesta konania AČ, účasť na iných AOTP, pretrvávajúca práca/ externé štúdium popri evidencii, nedostatok informácií o AČ, nezáujem o AČ a tiež plánovanie vykonávania AČ v blízkej budúcnosti.
Až 12,2% respondentov na otázku neodpovedalo, nechcelo odpovedať alebo si dôvody neúčasti nepamätalo. Jednotlivé dôvody neúčasti na aktivačnej činnosti uvedené respondentmi prináša tabuľka v prílohe 3B.

V rámci AOTP za jeden z najvýznamnejších nástrojov u mladých ľudí, osobitne u absolventov škôl považujeme vykonávanie **absolventskej praxe (AP)**. Podľa štatistík Ústredia je u absolventov škôl najčastejšie využívaných aktívnym opatrením.
Ako už bolo spomenuté, v empirickom prieskume ju samostatne alebo v kombinácii s inými opatreniami vykonávalo 82 respondentov, t.j. nezúčastnilo sa jej 223 respondentov.

Až 35,4% neúčastí na AP bolo z dôvodu nespĺňania podmienok na zaradenie do AP (vrátane krátkej doby evidencie na úrade PSVR). Zároveň iba o 5,4 p.b. menej respondentov sa AP nezúčastnilo z dôvodu neúspechu pri hľadaní vhodnej absolventskej praxe.

[8] Vychádzajúc zo znenia §52 zákona 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti je podmienkou na zaradenie do AČ dlhodobá nezamestnanosť a poberanie dávky v hmotnej núdzi a príspevkov k dávke v hmotnej núdzi.

Box 3: Kto nespĺňal podmienky[9] na zaradenie do AP?

Podmienky na zaradenie do absolventskej praxe nespĺňalo 79 respondentov.
Z hľadiska rodovej príslušnosti ich štruktúra kopíruje celkovú štruktúru výskumného súboru. Podmienky na zaradenie do AP nespĺňalo 50,6% mužov a 49,4% žien. Až polovica (50,6%) bola evidovaná po dobu maximálne pol roka, dlhodobo evidovaných bolo 32,9% respondentov.
Z hľadiska stupňa vzdelania nesplnenie podmienok na zaradenie do AP deklarovali predovšetkým UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním (29,1%). Početná bola aj kategória UoZ s úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou (27,8%) a respondentov s vysokoškolským vzdelaním (21,5%), pričom v ich prípade nesplnenie podmienok na zaradenie mohlo súvisieť s iným faktormi ako so stupňom vzdelania, napr. uplynutá doba od skončenia školy, vek. Až 62% respondentov, ktorí nesplnili podmienky na zaradenie do AP malo od 25 do 29 rokov, samotnou nesplnenou podmienkou tak mohlo byť práve dosiahnutie veku 26 rokov.

Box 4: Komu sa nepodarila nájsť absolventská prax zodpovedajúca vzdelaniu?

Absolventská prax zodpovedajúca vzdelaniu (k odboru a stupňu vzdelania) sa nepodarila nájsť 66 respondentom.
Ich štruktúra bola z hľadiska rodovej príslušnosti a dĺžky nezamestnanosti podobná štruktúre celkového výskumného súboru. Muži tvorili 51,5%, ženy 48,5%. Dlhodobo nezamestnaní tvorili 44,6% (v celkovom súbore DN bolo 44,4%).
Absolventskú prax adekvátnu vzdelaniu sa nepodarilo nájsť predovšetkým mladým UoZ s odborným vzdelaním - úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou (42,2%) a stredným odborným vzdelaním bez maturity (22,7%). Približne jednu štvrtinu tvorili UoZ s vysokoškolským vzdelaním (25,8%). Úplné stredné všeobecné vzdelanie mali 5 respondenti, čo však približne zodpovedá štruktúre celkového súboru.
Z hľadiska veku neúspech pri hľadaní absolventskej praxe zodpovedajúcej vzdelaniu zažívali predovšetkým UoZ od 20 do 24 rokov[10]. Tvorili viac ako polovicu (53%) všetkých, ktorí si nenašli vzdelaniu adekvátnu AP.

Neponúknutie absolventskej praxe zo strany úradu deklarovalo 17% respondentov (abs. 38). Z vlastného nezáujmu, alebo z dôvodu odmietnutia účasti sa AP nezúčastnilo 5,4% respondentov.

V individuálnej rovine bolo dôvodom na neúčasť v AP zlé dopravné spojenie do miesta konania AP, starostlivosť o člena rodiny, časové dôvody či problémy so skontaktovaním sa so zamestnávateľom. Traja respondenti sa AP nezúčastnili z dôvodu nástupu do zamestnania alebo začiatku štúdia a dvaja sa do AP plánovali/chystali zapojiť. Nezanedbateľný podiel respondentov (8,1%) odpoveď neuviedol, nechcel odpovedať alebo si dôvody nepamätal. Jednotlivé dôvody neúčasti na absolventskej praxi predstavuje príloha 3C.

[9] podľa subjektívnych vyjadrení respondentov
[10] Celkový počet nezúčastnených v AP vo veku 20-24 a 25-29 rokov bol rovnaký. V absolútnom vyjadrení sa v oboch vekových kategóriách absolventskej praxe nezúčastnilo po 100 UoZ.

3.5 Práca

3.5.1 Aktuálne pracovné skúsenosti

Prieskum sa sústredil aj na zisťovanie ekonomickej aktivity mladých UoZ bezprostredne (tesne) pred ich zaevidovaním sa na úrade PSVR.

Z nasledujúcej tabuľky vyplýva, že takmer polovica (49,8%; abs. 152) respondentov patrila bezprostredne pred zaevidovaním sa na úrade PSVR medzi žiakov, študentov. Tesne pred odchodom do evidencie 41% respondentov (abs. 125) pracovalo. Avšak pracovnými skúsenosťami disponoval vyšší podiel respondentov, nakoľko viacerí pracovali aj počas štúdia, resp. pred odchodom na materskú dovolenku alebo aj počas evidencie na úrade PSVR. Z materskej, resp. z rodičovskej dovolenky prišlo do evidencie 10 respondentiek a 14 UoZ sa zaevidovalo po dlhšom období dobrovoľnej nezamestnanosti.

Tabuľka 8: Aktivita bezprostredne pred zaevidovaním na ÚPSVR

Činnosť pred zaevidovaním	**Počet**	**%**
Štúdium	152	49,8
Práca	125	41
Bez práce, neevidovaný/á na ÚPSVR – „dobrovoľná nezamestnanosť“	14	4,6
Materská/rodičovská dovolenka	10	3,3
Iné	4	1,3
Spolu	305	100

V individuálnych prípadoch sa respondenti zúčastňovali dlhodobého intenzívneho štúdia anglického jazyka v rámci kurzu, starali sa o chorého príbuzného, alebo boli práceneschopní.

Zo 152 respondentov, ktorí pred zaevidovaním **navštevovali školu**, 52% študovalo na vysokej škole a 44,1% boli absolventi stredných škôl. Vo výskumnom súbore boli 2% respondentov, ktorí do evidencie úradov PSVR prišli bezprostredne po skončení základnej školy.

Medzi ekonomicky aktívnymi, ktorí pred zaevidovaním na úrade PSVR vykonávali pracovnú činnosť (abs. 125 UoZ), takmer dve tretiny (64%) boli zamestnané na pracovnú zmluvu. Vyrovnaný bol podiel tých, ktorí pracovali na dohody a tých, ktorí do evidencie prišli po ukončení práce v zahraničí (5,2%). Šesť respondentov (2%) pred zaevidovaním sa na úrade PSVR podnikalo a rovnaký počet síce pracoval, ale podľa uvedenej odpovede pracovali bez zmluvného vzťahu so zamestnávateľom. Jedna respondentka pracovala, ale zmluvný vzťah neuviedla.

U respondentov s pracovnou skúsenosťou sa prieskum zameral aj na zisťovanie ich pracovnej pozície v ostatnom zamestnaní. Jednotlivé názvy pozícií sme kategorizovali podľa ISCO-08. Z odpovedí vyplynulo, že pracovnou skúsenosťou disponovala viac ako polovica (54,8%; abs. 167) respondentov.

Detailnú štruktúru respondentov podľa pracovnej pozície v ostatnom zamestnaní prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 9: ISCO posledného zamestnania

	Počet	%	Valid %
zákonodarcovia, riadiaci pracovníci	3	1,0	1,8
špecialisti	7	2,3	4,2
technici a odborní pracovníci	13	4,3	7,8
administratívni pracovníci	20	6,6	12,0
pracovníci v službách a obchode	46	15,1	27,5
kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	3	1,0	1,8
kvalifikovaní pracovníci a remeselníci	11	3,6	6,6
operátori a montéri strojov a zariadení	33	10,8	19,8
pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	23	7,5	13,8
živnosť	2	0,67	1,2
Pracoval/a, ale nechce odpovedať / neuvedené / nešpecifikovaná pozícia	6	2,0	3,6
Spolu s pracovnou skúsenosťou	**167**	**54,8**	**100,0**
Bez pracovnej skúsenosti	138	45,2	
SPOLU	**305**	**100,0**	

Najvyšší podiel – viac ako jednu štvrtinu (27,5%) tvorili respondenti na pozíciách pracovníkov v službách a obchode. Takmer jednou pätinou boli zastúpení respondenti, ktorí pracovali ako operátori a montéri strojov a zariadení. Nezanedbateľnú časť (13,8%) tvorili pomocní a nekvalifikovaní zamestnanci a administratívni pracovníci (12%). Menej ako 5% respondentov pracovalo na vedúcich pozíciách (1,8%) a pozíciách špecialistov (4,2%).

3.5.2 Platové podmienky

Zo 167 respondentov s pracovnou skúsenosťou sa k výške hrubej mzdy poberanej v ostatnom zamestnaní vyjadrilo takmer 80%, jeden respondent uviedol iba slovnú odpoveď, podľa ktorej výška jeho mzdy závisela od počtu odpracovaných hodín. Do štatistického spracovania sme preto jeho odpoveď nezaradili.

Podľa poskytnutých odpovedí (N1=132) priemerná hrubá mzda respondentov v ostatnom zamestnaní bola 580 EUR v hrubom, mediánová hrubá mzda sa pohybovala na úrovni 450 EUR. Najvyšší počet respondentov poberal 400 EUR v hrubom. Najnižšia poberaná mzda bola 80 EUR[11], najvyššia 2650 EUR (počas práce v zahraničí).

Tabuľka 10: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní

N	Uvedené (Valid)	132
	Neuvedené (Missing)	173
Priemer (Mean)		580,00
Median		450,00
Najčastejšia hodnota (Mode)		400
Minimum		80
Maximum		2650

[11] Pri mzde do 200 EUR respondenti nepracovali na základe uzavretej pracovnej zmluvy, ale na základe iného zmluvného vzťahu napríklad počas štúdia, pričom výška mzdy závisela od počtu odpracovaných hodín.

V zahraničí pracovalo 16 respondentov, z nich 12 respondentov uviedlo údaj o výške mzdy. Podľa uvedených odpovedí respondenti v zahraničí zarábali v priemere 1258,30 EUR v hrubom, hrubá mediánová mzda sa pohybovala na úrovni 1200 EUR. Najnižšia zarobená hrubá mzda bola 450 EUR na pozícii pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov podľa ISCO-08 (pozícia „balič"), najvyššia 2650 EUR na pozícii pracovníkov v službách a v obchode (podkategória SK-NACE „Činnosti reštaurácií a pohostinstiev" – jeden respondent na pozícii čašník)[12].

Tabuľka 11: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní v zahraničí

N	**Valid**	**12**
	Missing	**4**
Mean		1258,33
Median		1200,00
Minimum		450
Maximum		2650

Priemerná hrubá mzda respondentov od 15 do 29 rokov, ktorí pracovali v rámci SR a uviedli výšku svojej mzdy (N_1=120) bola 512,17 EUR. Hrubá mediánová mzda sa pohybovala na úrovni 416 EUR s minimom 80 EUR (príležitostná práca na základe odpracovaných hodín) a maximom 2000 EUR (pozícia špecialistu podľa ISCO-08). Najvyšší počet respondentov poberal mzdu 400 EUR.

Tabuľka 12: Výška hrubej mzdy/platu v ostatnom zamestnaní v SR

N	Valid	120
	Missing	169
Mean		512,17
Median		416,00
Mode		400
Minimum		80
Maximum		2000

3.5.3 Ukončenie práce

Respondenti s pracovnou skúsenosťou odpovedali aj na otázku týkajúcu sa dĺžky práce a dôvodov ukončenia práce/zamestnania.

K dĺžke práce sa vyjadrila drvivá väčšina (91,6%; abs. 153) respondentov s pracovnou skúsenosťou. V priemere ich práca, zamestnanie trvalo jeden rok a tri mesiace pri minime jeden mesiac a maxime 106 mesiacov (8 rokov, 9 mesiacov a 28 dní), mediánová hodnota sa pohybuje na úrovni 8 mesiacov. Najvyšší počet respondentov pracoval krátkodobo (3 mesiace).

[12] Na rôznych pozíciách v podkategórii SK - NACE „Činnosti reštaurácií a pohostinstiev" pracovalo v zahraničí 6 respondentov, ktorí uviedli výšku svojej mzdy. Ich priemerná hrubá mzda bola 1 391 EUR.

Tabuľka 13: Dĺžka práce

N	Valid	153
	Missing	152
Mean		15,13
Median		8,00
Mode		3
Minimum		1
Maximum		106

Dôvody ukončenia práce/zamestnania boli rôznorodé.

Približne jedna tretina respondentov (33,5%; abs. 56 UoZ) **ukončila zamestnanie z vlastného rozhodnutia**, a to **z viacerých dôvodov**. Pomerne vyrovnaný bol počet tých, ktorí sami ukončili prácu **zo zdravotných dôvodov** (abs. 17 UoZ), z dôvodu **straty záujmu o prácu** (abs. 16 UoZ) a z dôvodu **nízkej mzdy** (abs. 15 UoZ). Piati respondenti prestali pracovať z dôvodu **zlých alebo nevyhovujúcich podmienok práce** (neporozumenie si s kolegami, nočná práca, potreba dochádzania). Traja respondenti/ky ukončili prácu **z rodinných dôvodov** (napr. odchod na materskú dovolenku, návrat k rodine z práce v zahraničí).

Druhým častým dôvodom ukončenia zamestnania bolo u takmer jednej štvrtiny respondentov (23,4%; abs. 39 UoZ) **skončenie dočasného, resp. sezónneho zamestnania**.

Prepustenie z práce deklarovalo 16,8% respondentov (abs. 28 UoZ), pričom pre nadbytočnosť bolo prepustených 11 UoZ.

Respondenti končili zamestnanie aj z ďalších dôvodov: ukončenie činnosti zamestnávateľa (abs. 16 UoZ), začiatok štúdia (abs. 7 UoZ) či skončenie zamestnania v skúšobnej dobe (abs. 5 UoZ), zahájenie podnikania (abs. 1 UoZ), zmena práce do inej oblasti (abs. 1 UoZ), nástup na rekvalifikačný kurz (abs. 1 UoZ) a nezhoda so zamestnávateľom (abs. 1 UoZ).

Siedmi respondenti dôvod ukončenia zamestnania neuviedli, resp. nechceli uviesť.

Detailne sa dôvody ukončenia posledného zamestnania/práce nachádzajú v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 14: Dôvody ukončenia práce / zamestnania

	Počet	%
Odchod zo zamestnania z vlastného rozhodnutia	56	33,5
Skončenie dočasného, resp. sezónneho zamestnania	39	23,3
Prepustenie zo zamestnania	28	16,8
Ukončenie činnosti zamestnávateľa	16	9,6
Zahájenie štúdia	7	4,2
Skončenie v skúšobnej dobe	5	3,0
Iné	4	2,4
Neuvedené/nechce uviesť	7	4,2
Ešte pracuje	2	1,2
Podnikal	2	1,2
Skončenie sezónnej práce a začiatok štúdia	1	0,6
Spolu	167	100

Na otázku o dôvodoch ukončenia podnikania odpovedalo 14 respondentov (4,6%), ktorí v minulosti podnikali. Podobne ako v prípade skončenia zamestnania aj pri ukončení podnikateľskej činnosti uvádzali respondenti rôzne dôvody. Najčastejším dôvodom, ktorý sa vyskytol v polovici prípadov bol neúspech v podnikaní „prestalo sa mi v podnikaní dariť“.

V dvoch prípadoch bol dôvodom na ukončenie podnikania začiatok štúdia. Individuálne sa vyskytli dôvody ako zhoršenie zdravotného stavu, nedostatok vlastných skúseností na podnikanie, starostlivosť o rodinného príslušníka, nedostatok času štúdium a podnikanie, odchod do zahraničia a ukončenie dohody s úradom PSVR.
Respondenti podnikali predovšetkým v odvetví obchodu, predaja, finančného poradenstva, marketingových služieb a rýchleho občerstvenia.

3.5.4 Spôsoby hľadania novej práce – postoje vs. realita

Ako už bolo spomenuté v podkapitole 2.1, hľadanie zamestnania realizované rôznymi cestami, je jedna zo stratégií, ktorú volia nezamestnaní pri integrácii na trh práce.

Podľa odpovedí respondentov, najúčinnejší spôsob získania zamestnania je jeho nájdenie cez osobné kontakty príbuzných a známych. Podľa 88,6% respondentov tento spôsob vedie k získaniu práce, pričom viac ako polovica bola jednoznačne presvedčená o účinnosti tohto spôsobu. Za ďalšie účinné spôsoby považujú respondenti samostatnú osobnú aktivitu pri hľadaní pracovného miesta. Samostatné sledovanie inzerátov a odpovedanie na inzeráty zamestnávateľov považujú za spôsoby, ktoré vedú k získaniu práce viac ako tri štvrtiny respondentov. V necelých 60% prípadov vedie k získaniu zamestnania činnosť sprostredkovateľských organizácií (57,4%) a úradov práce (57,4%) rovnako aj priame kontaktovanie zamestnávateľov (56%). Za pomerne neúčinné považujú respondenti hľadanie zamestnania cez burzy práce, ktoré vedú k získaniu pracovného miesta podľa necelých 30% respondentov.

Tabuľka 15: Postoje k spôsobom hľadania zamestnania

		Vedie	Nevedie	Spolu
Reagovanie na ponuky, ktoré ponúkne úrad práce	Počet	173	118	291
	%	59,5	40,5	100
Hľadanie práce cez súkromné sprostredkovateľské agentúry	Počet	167	124	291
	%	57,4	42,6	100
Samostatné sledovanie inzerátov	Počet	230	61	291
	%	79,0	21,0	100
Odpovedanie na inzeráty zamestnávateľov	Počet	221	71	292
	%	75,7	24,3	100
Priame kontaktovanie zamestnávateľov aj keď neuverejnili inzerát s VPM	Počet	163	128	291
	%	56,0	44,0	100
Umiestňovanie životopisu na internete	Počet	175	116	291
	%	60,1	39,9	100
Hľadanie práce cez známych a príbuzných	Počet	257	33	290
	%	88,6	11,4	100
Burzy práce	Počet	81	200	281
	%	28,8	71,2	100

Postoj k uvedeným spôsobom hľadania si práce do istej miery korešponduje s reálne využívanými spôsobmi. Takmer tri štvrtiny respondentov často využívajú spôsoby, ktoré považujú za najefektívnejšie (hľadanie si práce cez príbuzných a známych a samostatné sledovanie inzerátov) a 60,3% často odpovedá na inzeráty zamestnávateľov. Reagovanie na ponuky úradu PSVR, ktoré za účinný spôsob hľadania si práce považuje takmer 60% respondentov, reálne využíva vyšší podiel respondentov (často 32,2% a zriedka 44,7%). Naopak,

agentúry sprostredkovania zamestnania vôbec nevyužíva 42% respondentov. Spôsob, ktorý považujú za najmenej účinný (burzy práce), viac ako polovica nevyužíva vôbec.

Tabuľka 16: Reálne spôsoby hľadania zamestnania

		Často	Zriedka	Vôbec	Spolu
reagovanie na ponuky ÚP	Počet	95	132	68	295
	%	32,2	44,7	23,1	100
cez súkromné sprostredkovateľské agentúry	Počet	65	106	124	295
	%	22,0	35,9	42,0	100
samostatným sledovaním inzerátov	Počet	216	57	22	295
	%	73,2	19,3	7,5	100
odpovedanie na inzeráty	Počet	176	85	31	292
	%	60,3	29,1	10,6	100
priame kontaktovanie zamestnávateľov aj keď neuverejnili inzerát v VPM	Počet	111	114	70	295
	%	37,6	38,6	23,7	100
umiestňovanie životopisu na internete	Počet	138	72	83	293
	%	47,1	24,6	28,3	100
cez známych a príbuzných	Počet	213	67	15	295
	%	72,2	22,7	5,1	100
cez burzy práce	Počet	34	98	161	293
	%	11,6	33,4	54,9	100

3.5.5 Hľadané pracovné pozície

Z uvedených odpovedí[13] vyplýva, že respondenti si hľadali prácu predovšetkým na pozíciách pracovníkov v službách a v obchode (43,3%) a administratívnych pracovníkov (41,3%). Pričom preferované boli pozície pracovníkov v službách a v obchode (na prvom mieste boli uvádzané v takmer 45% prípadov) pred administratívnymi pracovníkmi (uvádzané najmä na druhom mieste v 44,4% prípadov). S výrazným odstupom nasledovali pozície technických a odborných zamestnancov (22,3%) a špecialistov (22%) a ostatné kategórie klasifikácie ISCO-08.

[13] Respondenti mali uviesť maximálne tri pozície, na ktoré najčastejšie posielajú životopisy. Na prvom mieste odpoveď neuviedlo 7,2% respondentov. U približne jedna desatiny respondentov nebolo možné na základe uvedenej odpovede identifikovať presnú kategóriu podľa ISCO-08, odpovede sme nezapočítavali. Podiel neuvedených odpovedí na druhom mieste bol vyšší (19,7%) a takmer 9% pozíciu nešpecifikovalo. Na treťom mieste až polovica respondentov neuviedla odpoveď a takmer 7% ju nešpecifikovalo. Štatistické spracovanie vychádza z uvedených odpovedí, ktoré bolo možné zatriediť do kategórií podľa ISCO-08.

Tabuľka 17: Štruktúra UoZ podľa ISCO-08 hľadaného zamestnania

	Profesia uvádzaná na:			Spolu	
	1. mieste	2. mieste	3. mieste	Počet	% z N=305
pracovníci v službách a obchode	59	47	26	132	43,3
administratívni pracovníci	45	56	25	126	41,3
technici a odborní pracovníci	30	20	18	68	22,3
špecialisti	33	24	10	67	22,0
operátori a montéri strojov a zariadení	28	26	11	65	21,3
pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	17	24	23	64	21,0
kvalifikovaní pracovníci a remeselníci	24	14	12	50	16,4
zákonodarcovia, riadiaci pracovníci	8	5	4	17	5,6
kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve	3	2	0	5	1,6

U UoZ, ktorí si hľadali zamestnanie primárne na pozíciách pracovníkov v službách a v obchode (abs. 59), sa druhá alternatíva sústreďovala do rovnakej kategórie (abs. 20) ale aj do kategórie administratívnych pracovníkov (abs. 11).

Vysoká tendencia zotrvania v profesiách rovnakého typu sa prejavila aj u UoZ hľadajúcich zamestnanie predovšetkým ako administratívni pracovníci a špecialisti. Z absolútneho počtu 45 UoZ, ktorí sa chceli zamestnať primárne ako administratívni pracovníci, jedna tretina mala záujem sa uchádzať o tieto pozície aj v rámci druhej alternatívy. Na prvom mieste si na pozíciách špecialistov zamestnanie hľadalo 33 UoZ. Z nich v absolútnom vyjadrení 14 UoZ malo záujem pracovať na rovnakom type pozícii aj v rámci druhej alternatívy a 10 UoZ si na druhom mieste hľadalo prácu ako administratívni pracovníci. Na treťom mieste by špecialisti boli ochotní pracovať predovšetkým ako technickí a odborní pracovníci.

Pri pozíciách pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov sa prejavuje tendencia ich voľby ako "záložnej" alternatívy v prípade neúspechu pri získaní kvalifikovanej práce. Pomocné a nekvalifikované práce boli častejšie uvádzané ako druhé a tretie v poradí. Ako druhú alternatívu a aj na treťom mieste uvádzali nekvalifikované pozície predovšetkým UoZ, ktorí si hľadali zamestnanie primárne na pozíciách kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov. Nekvalifikovaná práca ako druhá a tretia možnosť figurovala aj v odpovediach UoZ, ktorí mali záujem pracovať predovšetkým ako pracovníci v službách a v obchode a ako operátori a montéri strojov a zariadení.

Medzi UoZ sa vyskytli aj odpovede, podľa ktorých na prvom mieste malo záujem o vykonávanie pomocných a nekvalifikovaných prác v absolútnom počte 17 respondentov. Z nich piati mali záujem vykonávať iba nekvalifikované práce, t.j. rovnaký typ pozícií volili aj ako druhú a tretiu možnosť, resp. tretiu odpoveď neuviedli.

3.6 Motivácia pracovať a bariéry v získaní zamestnania

Strata zamestnania je považovaná za ťažkú životnú situáciu, spojená býva s poklesom sociálneho statusu a znížením životnej úrovne (Hanzelová, E. – Kešelová, D., 2014). Prežívanie nezamestnanosti v štyroch fázach vyjadruje Harrisonov model (Rybová, 2009, s. 107-108 in Hanzelová, E. – Kešelová, D. 2014, s. 13). Bezprostredne po strate zamestnania nastáva prvotná reakcia spojená s odmietaním statusu nezamestnaného – fáza šoku. Vystriedaná je fázou optimizmu, čo je obdobie intenzívneho hľadania zamestnania. Nezamestnaný verí, že si prácu nájde v blízkej budúcnosti. Po dlhšom čase neúspešného hľadania zamestnania nastáva fáza pesimizmu spojená so stratou sebadôvery, objavovania pocitov menejcennosti, strate sociálnych kontaktov a poklesom aktivity v hľadaní si práce. Poslednou štvrtou fázou je rezignácia, zmiernenie sa s nezamestnanosťou.

Z výsledkov empirického prieskumu vyplynuli zistenia, podľa ktorých u mladých nezamestnaných fáza fatalizmu, rezignácie nastáva v relatívne krátkom období po strate zamestnania. Detailne sa empirickými zisteniami týkajúcimi sa 4. fázy prežívania nezamestnanosti zaoberá nasledujúca podkapitola.

3.6.1 Odradenosť

V celkovom súbore (N=305) odradených, ktorí neveria v nájdenie si dlho hľadanej práce, bolo 44,9%. **Pri mladých UoZ prieskum poukazuje na tendenciu nárastu odradenosti už pri dĺžke nezamestnanosti 7 mesiacov.** Na základe uvedených odpovedí (N_1=281) možno konštatovať, že zatiaľ čo v kategórii mladých evidovaných do 3 mesiacov sa odradená cítila približne jedna štvrtina a pri evidencii od 4 do 6 mesiacov približne jedna tretina, pri evidovaných v rozmedzí 7-12 mesiacov to už bola polovica respondentov.

Tabuľka 18: Odradení podľa dĺžky evidencie

Dĺžka evidencie	Počet			%		
	áno	nie	spolu	áno	nie	Spolu
1-3 mesiace	16	44	60	26,7	73,3	100
4-6 mesiacov	18	34	52	34,6	65,4	100
7-12 mesiacov	23	23	46	50,0	50,0	100
13-24 mesiacov	27	31	58	46,6	53,4	100
25 mesiacov a viac	45	20	65	69,2	30,8	100
Spolu	129	152	281	45,9	54,1	100

Zároveň z uvedených odpovedí (N_1=279) vyplynulo, že v prípade evidencie do 3 mesiacov neúspech pri dlhšom[14] hľadaní práce prekážal 46,7% evidovaným a pri evidovaných od 4 do 6 mesiacov to bolo 61,5%. V prípade evidencie trvajúcej 7 mesiacov a dlhšie neúspech pri hľadaní práce prekážal viac ako 80% respondentov, viď nasledujúca tabuľka.

[14] Vnímanie dĺžky hľadania práce je subjektívne. Hľadanie práce môžu ako „dlhé“ vnímať UoZ s rôzne dlhou nezamestnanosťou.

Tabuľka 19: Začiatok vnímania neúspechu pri hľadaní práce

Dĺžka evidencie	Počet			%		
	áno	nie	Spolu	áno	nie	Spolu
1-3 mesiace	28	32	60	46,7	53,3	100
4-6 mesiacov	32	20	52	61,5	38,5	100
7-12 mesiacov	38	8	46	82,6	17,4	100
13-24 mesiacov	49	9	58	84,5	15,5	100
25 mesiacov a viac	54	9	63	85,7	14,3	100
Spolu	201	78	279	72,0	28,0	100

3.6.2 Motivácia pracovať a mzda/plat

Pre viac ako tri štvrtiny mladých UoZ bolo v prieskume dôležité mať prácu aj v prípade nízkeho finančného ohodnotenia. S tvrdením "aj keď by som v novom zamestnaní moc nezarobil, aspoň by som mal/a prácu", sa stotožnilo 78,4% respondentov. Na otázku neodpovedalo alebo nechcelo odpovedať 11 respondentov (3,6%).

Prejavila sa štatisticky významná závislosť prispôsobenia sa nízkemu príjmu počas nezamestnanosti (tvrdenie "už som si zvykol/a na málo peňazí, ktoré mám ako nezamestnaný/a") od stupňa dosiahnutého vzdelania. Ako uvádza nasledujúca tabuľka, nízkemu príjmu sa prispôsobili predovšetkým respondenti s nižšími stupňami vzdelania.

Tabuľka 20: Prispôsobenie sa nízkemu príjmu počas nezamestnanosti podľa stupňa vzdelania

	Počet			%		
	áno	nie	spolu	áno	nie	spolu
bez vzdelania a základné	19	8	27	70,4	29,6	100,0
stredné odborné s výučným listom/bez maturity	23	20	43	53,5	46,5	100,0
úplné stredné s maturitou/ vyššie odborné	62	80	142	43,7	56,3	100,0
vysokoškolské	25	57	82	30,5	69,5	100,0
Spolu	129	165	294	43,9	56,1	100,0

Podiel respondentov spokojných so svojou finančnou situáciou počas nezamestnanosti klesá so zvyšujúcim sa stupňom vzdelania.

3.6.3 Uplatnenie vedomostí a zručností v novej práci

Väčšina respondentov (83%) mala záujem naučené vedomosti a zručnosti uplatniť v novom zamestnaní/práci. Na otázky týkajúce sa záujmu uplatniť vedomosti a zručnosti a dĺžky evidencie neodpovedalo alebo nechcelo odpovedať 24 respondentov.

Na základe uvedených odpovedí výskum potvrdil štatisticky významnú závislosť záujmu uplatniť získané vedomosti a zručnosti v školskom vzdelávaní od dĺžky nezamestnanosti.

Záujem využiť získané vedomosti a zručnosti v procese školského vzdelávania bol najvyšší u respondentov s dobou evidencie do 3 mesiacov. V rámci tejto kategórie malo záujem uplatniť svoje vedomosti a zručnosti na novom pracovnom mieste až 96,7% respondentov. Ako vyplýva z nasledujúcej tabuľky, podiel UoZ, ktorí by chceli v práci využiť získané vedomosti a zručnosti plynule klesá s rastúcou dobou evidencie.

Tabuľka 21: Záujem uplatniť vedomosti a zručnosti na novom pracovnom mieste podľa doby evidencie

Doba evidencie	Počet			%		
	Má záujem	Nemá záujem	Spolu	Má záujem	Nemá záujem	Spolu
1-3 mesiace	59	2	61	96,7	3,3	100,0
4-6 mesiacov	45	7	52	86,5	13,5	100,0
7-12 mesiacov	40	5	45	88,9	11,1	100,0
13-24 mesiacov	49	9	58	84,5	15,5	100,0
25 mesiacov a viac	49	16	65	75,4	24,6	100,0
Spolu	242	39	281	86,1	13,9	100,0

3.6.4 Bariéry v získaní zamestnania

Málo praxe a nevhodná kvalifikácia

Najčastejšie uvádzaným dôvodom nenájdenia si zamestnania bol nedostatok praxe, praktických skúseností. Bol uvedený u takmer 28% respondentov. Pomerne vyrovnané bolo spomedzi bariér k zamestnaniu uvádzanie nedostatku pracovných ponúk (17,7%) a vzdelanostných dôvodov (16,7%). V menej ako jednej desatine prípadov sa vyskytlo nízke finančné ohodnotenie ponúkanej práce (9,2%) a zdravotné dôvody (8,9%). Jedna respondentka uviedla predsudky zamestnávateľa ohľadne jej zdravotného stavu ako bariéru získania zamestnania.

V takmer 7% prípadov respondenti uvádzali pracovné ponuky na dohody ako jeden z dôvodov nenájdenia si práce. Pomerne vyrovnaný bol podiel respondentov, ktorí si prácu nenašli z dôvodu plnenia rodinných povinností (4,9%) a problémy s dochádzaním do zamestnania (4,3%). Významný bol podiel respondentov, ktorí dôvody nenájdenia si práce nevedeli, resp. nechceli odpovedať. Detailný prehľad dôvodov prináša tabuľka v prílohe 4.

3.7 Predstavy o pracovných podmienkach

Pripravenosť prijať flexibilné pracovné podmienky vs. nízka ochota geografickej mobility

Prieskum poukazuje na tendenciu, podľa ktorej sú mladí UoZ najprístupnejší prijať prácu v inom ako v škole absolvovanom odbore (82,9%). Prejavila sa tiež tendencia prijať dočasné zamestnania - konkrétne prácu na dobu určitú (79,3%), prácu na dohody o prácach vykonávaných mimo pracovného pomeru (71,1%) a prácu na kratší pracovný čas (62,1%). Zatiaľ čo respondenti boli ochotní pracovať v inom ako vo vyštudovanom odbore, ich pozícia by mala byť na úrovni zodpovedajúcej výške vzdelania. Prácu vyžadujúcu nižšie vzdelanie, ako majú nadobudnuté, by prijala iba takmer polovica opýtaných (48,6%). Nízka ochota sa prejavila k vykonávaniu nekvalifikovanej práce (26,4%), práce v podmienkach rizikových pre zdravie (10,5%) a práce za minimálnu mzdu (23,1%).

Tabuľka 22: Pripravenosť prijať prácu

		Prijal/a	Neprijal/a	Spolu
v inom ako v absolvovanom odbore	Počet	242	50	292
	%	82,9	17,1	100,0
na dobu určitú	Počet	233	61	294
	%	79,3	20,7	100,0
na dohodu	Počet	207	84	291
	%	71,1	28,9	100,0
na kratší pracovný čas	Počet	182	111	293
	%	62,1	37,9	100,0
na zmeny	Počet	172	121	293
	%	58,7	41,3	100,0
vyžadujúcu nižšie vzdelanie ako nadobudnuté	Počet	143	151	294
	%	48,6	51,4	100,0
samostatné podnikanie	Počet	123	168	291
	%	42,3	57,7	100,0
nočnú prácu	Počet	110	184	294
	%	37,4	62,6	100,0
v šedej ekonomike	Počet	108	185	293
	%	36,9	63,1	100,0
na živnosť pre zamestnávateľa	Počet	84	207	291
	%	28,9	71,1	100,0
nekvalifikovaná, pomocná práca	Počet	77	215	292
	%	26,4	73,6	100,0
za minimálnu mzdu	Počet	67	223	290
	%	23,1	76,9	100,0
v zhoršených podmienkach (škodlivých pre zdravie)	Počet	31	263	294
	%	10,5	89,5	100,0

Priemerný požadovaný čistý plat/mzda v novom zamestnaní bol 602,45 EUR, t.j. na úrovni 1,8–násobku čistej minimálnej mzdy v roku 2015. Medián požadovanej čistej mzdy/platu sa pohyboval na úrovni 550 EUR. Najvyšší počet respondentov (abs. 68) by chcel mať v novom zamestnaní plat 500 EUR. Minimálna požadovaná suma bola 300, maximálna 1600 EUR.

3.8 Geografická mobilita

Z hľadiska geografickej mobility respondenti jasne uprednostňovali zotrvanie v domácom prostredí s prípadným krátkym dochádzaním. Viac ako polovica bola ochotná denne dochádzať za prácou do vedľajšieho okresu alebo kraja (56,5%). Tiež preferovali prácu spojenú s krátkodobým pobytom v zahraničí do jedného roka (35,5%) a týždenné pendlovanie za prácou (35%) pred pravidelným 2-týždňovým až mesačným dochádzaním (29,9%) a dlhodobým pobytom v zahraničí (28,9%). Z hľadiska geografickej mobility respondenti boli najmenej ochotní prijať prácu vyžadujúcu trvalé presťahovanie sa za prácou do vzdialenejšieho regiónu v rámci SR alebo v zahraničí (27,2%).

Tabuľka 23: Tendencie ku geografickej mobilite

		Prijal/a	Neprijal/a	Spolu
s denným dochádzaním do vedľajšieho okresu/kraja	Počet	166	128	294
	%	56,5	43,5	100,0
s pobytom v zahraničí do 1 roka	Počet	103	187	290
	%	35,5	64,5	100,0
chodenie na týždňovky	Počet	103	191	294
	%	35,0	65,0	100,0
odchádzanie z domu na 2 týždne až mesiac	Počet	88	206	294
	%	29,9	70,1	100,0
vyžadujúcu dlhodobý pobyt v zahraničí s návratom po 1 roku	Počet	85	209	294
	%	28,9	71,1	100,0
vyžadujúcu presťahovanie sa aj s rodinou do vzdialeného regiónu v SR alebo do zahraničia	Počet	80	214	294
	%	27,2	72,8	100,0

Ako uvádza nasledujúca tabuľka, z hľadiska dĺžky dochádzania uprednostňované bolo cestovanie do 1 hodiny denne v oboch smeroch (takmer 58%) a do dvoch hodín bola ochotná denne dochádzať necelá jedna tretina respondentov. Tri percentá respondentov nemali predstavu o dĺžke denného dochádzania za prácou.

Tabuľka 24: Predstavy o dĺžke denného dochádzania

	Počet	%
do 1 hodiny spolu v oboch smeroch	176	57,7
do 2 hodín spolu v oboch smeroch	97	31,8
do 3 hodín spolu v oboch smeroch	12	3,9
dlhšie ako 3 hodiny spolu v oboch smeroch	5	1,6
do jednej hodiny a dlhšie ako tri hodiny	1	0,3
nechcem odpovedať	5	1,6
neviem	9	3,0
Spolu	305	100,0

Z nasledujúcej tabuľky vyplýva, že reálne si **prácu v zahraničí** hľadala jedna štvrtina respondentov (abs. 76 UoZ). U týchto respondentov sme zisťovali detailnejšie informácie týkajúce sa spôsobov hľadania si práce v zahraničí, odboru práce, pracovnej pozície, krajiny, v ktorej si prácu hľadajú a dôvodov hľadania si práce v zahraničí.

Tabuľka 25: Hľadanie si práce v zahraničí

	Počet	%
Áno	76	24,9
Nie	213	69,8
Aj by si hľadal/a, ale nevie ako	9	3,0
Nechce odpovedať	6	2,0
Neuvedené	1	0,3
Spolu	305	100

Hľadanie si práce v zahraničí bolo doménou respondentov s úplným stredným vzdelaním s maturitou, ktorí tvorili 51,3% uchádzačov o prácu mimo SR (absolútny počet 39 UoZ). Druhým najvyšším podielom boli zastúpení respondenti s vysokoškolským vzdelaním (27,6%, abs. 21).

Stredné odborné vzdelanie bez maturity, vyučenie malo absolvované 14,5% respondentov (abs. 11) a piati uchádzači o prácu v zahraničí boli bez vzdelania alebo so základným vzdelaním.

Ako uvádza nasledujúca tabuľka, respondenti s vysokoškolským vzdelaním si hľadali prácu predovšetkým na pozíciách vyžadujúcich vysokoškolské vzdelanie. Prácu vyžadujúcu stredoškolské vzdelanie hľadali všetci respondenti, avšak bola doménou UoZ s úplným stredoškolským vzdelaním s maturitou (abs. 29 UoZ). Tendencia prijať nekvalifikovanú prácu sa prejavila tiež u všetkých respondentov nezávisle od stupňa vzdelania. Celkovo si nekvalifikovanú prácu hľadalo v absolútnom vyjadrení 21 respondentov. Osem respondentov odpoveď neuviedlo, resp. nechceli odpovedať.

Tabuľka 26: Hľadané pozície v zahraničí podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania UoZ

	Najvyššie dosiahnuté vzdelanie				**Spolu**
	bez vzdelania a základné	stredné odborné s výučným listom/bez maturity	úplné stredné s maturitou	vysokoškolské	
Pozícia vyžadujúca vysokoškolské vzdelanie	0	0	0	10	10
Pozícia vyžadujúca stredoškolské vzdelanie	1	3	29	4	37
Nekvalifikovaná práca	4	7	6	4	21
Neuvedené / nechce odpovedať	0	1	4	3	8
Spolu	5	11	39	21	76

Podobne ako aj v rámci SR, tak aj v zahraničí si respondenti hľadali prácu predovšetkým cestou odporúčaní od priateľov a známych. Tento spôsob využilo v absolútnom vyjadrení 42 respondentov. Druhým častým spôsobom hľadania si práce v zahraničí bolo reagovanie na pracovné ponuky cez internet (abs. 30 UoZ). V 23 prípadoch respondenti využívali aj služby agentúr sprostredkovania zamestnania a v 9 prípadoch boli využité Európske služby zamestnanosti. Podobne ako v prípade práce v SR aj pri práci v zahraničí respondenti minimálne využívali burzy práce. Prehľad spôsobov hľadania si práce mimo územia SR prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 27: Spôsoby hľadania práce v zahraničí

N_1=76	**Počet**	**%**
odporúčania priateľov a známych	42	55,3
reagovanie na pracovné ponuky cez internet	30	39,5
súkromné sprostredkovateľské agentúry	23	30,3
EURES	9	11,8
priamo v zahraničí oslovovaním zamestnávateľov	7	9,2
burzy práce	1	1,3
iné	3	3,9
nechce odpovedať	2	2,6

Zistenia týkajúce sa motivácie práce v zahraničí korešpondujú s výskumami v minulosti. Ako uvádza nasledujúca tabuľka, hľadanie si práce v zahraničí je motivované predovšetkým potrebou vylepšenia si finančnej situácie (63,2%), nasleduje snaha zdokonaliť sa v cudzom jazyku (44,7%)

a záujem získať pracovné skúsenosti v zahraničí (39,5%). Problémy s pracovným uplatnením vo svojom odbore boli uvedené v 13,2% prípadov (abs. 10) a menej ako jedna desatina mala problém si v SR nájsť akúkoľvek prácu. Problém s pracovným uplatnením vo vyštudovanom odbore sa týkal najmä respondentov s vysokoškolským vzdelaním, ktorí si hľadali prácu v zahraničí (7 z 10).

Tabuľka 28: Dôvody práce v zahraničí

N_1=76	**Počet**	**%**
zarobiť a vylepšiť si finančnú situáciu	48	63,2
zdokonaliť sa v CJ	34	44,7
získať pracovné skúsenosti v zahraničí	30	39,5
nevie nájsť prácu v SR vo svojom odbore	10	13,2
nevie v SR nájsť akúkoľvek prácu	5	6,6
ide za rodinou	2	2,6
nechce odpovedať	1	1,3

Zistenia z prieskumu potvrdzujú tendencie z výskumov v minulosti, podľa ktorých pri hľadaní si práce v zahraničí zohráva úlohu geografická a jazyková blízkosť, resp. ovládanie najčastejšie používaných cudzích jazykov.

Respondenti, ktorí si hľadali prácu v zahraničí, prejavili najväčší záujem o štáty Rakúsko, Nemecko, Veľká Británia a Česká republika. Rakúsko bolo celkovo uvedené u viac ako polovice (52,6%, abs. 40) respondentov, ktorí si hľadali prácu v zahraničí. Ako prvú cieľovú krajinu ho uviedlo 21 respondentov, na druhom mieste figurovalo ako voľba u 18 UoZ. Nemecko si ako cieľovú destináciu práce v zahraničí vybralo 40,8% respondentov (abs. 31), pričom ako prvý štát ho preferovalo 13 UoZ. S odstupom 3,9 p.b. nasledovala Veľká Británia a Severné Írsko, ktoré si ako prvý cieľový štát práce v zahraničí vybralo 11 UoZ. Približne jedna tretina respondentov (32,9%, abs. 25) mala záujem pracovať v Českej republike, pričom až u 15 respondentov figurovala ako cieľový štát na prvom mieste. Jedna desatina respondentov mala záujem pracovať vo Švajčiarsku, čo predstavuje vyšší podiel respondentov, ako tých, ktorí majú záujem pracovať v Taliansku, v Holandsku a v Nórsku. Významný je rozdiel v podieloch uchádzačov o prácu vo Veľkej Británii a uchádzačov o prácu v Írsku. V Írsku mali záujem pracovať iba traja respondenti.

V individuálnych prípadoch mali respondenti záujem pracovať aj mimo Európu, konkrétne v Kanade, USA, Bahrajne, Ománe, Dubaji, Saudskej Arábii.

Cieľové štáty práce v zahraničí prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 29: Štáty práce v zahraničí

	Počet uvedených odpovedí ako:				% (z N_1=76)
	1. štát	2. štát	3. štát	Spolu	
Rakúsko	21	18	1	40	52,6
Nemecko	13	12	6	31	40,8
GB	11	10	7	28	36,8
ČR	15	4	6	25	32,9
Švajčiarsko	2	3	3	8	10,5
Taliansko	4	0	1	5	6,6
Holandsko	1	1	2	4	5,3
Nórsko	1	1	2	4	5,3
EÚ	2	0	0	2	2,6
Írsko	1	1	1	3	3,9
Dubaj	1	0	0	1	1,3
Španielsko	1	0	0	1	1,3
Kanada	0	1	1	2	2,6
Dánsko	0	1	0	1	1,3
Poľsko	0	1	0	1	1,3
Omán	0	1	0	1	1,3
USA	0	1	0	1	1,3
Bahrajn	0	0	1	1	1,3
Fínsko	0	0	1	1	1,3
Francúzsko	0	0	1	1	1,3
Maďarsko	0	0	1	1	1,3
Saudská Arábia	0	0	1	1	1,3

Z hľadiska odboru a pozície požadovanej práce sa u mladých UoZ prejavila charakteristická flexibilita pri hľadaní si práce v zahraničí.

Tabuľka 30: Odbor práce v zahraničí

	Počet	%
Výlučne v rovnaký ako vyštudovaný	8	10,5
Výlučne iný ako vyštudovaný	30	39,5
Rovnaký ale aj iný odbore, ako vyštudovaný	35	46,1
Nechce odpovedať	3	3,9
Spolu	76	100,0

Podľa zistení uvedených v predchádzajúcej tabuľke, iba jedna desatina respondentov trvala na práci v rovnakom odbore ako vyštudovanom. Drvivá väčšina hľadala prácu v inom odbore, pričom výlučne v inom odbore chcelo pracovať takmer 40% respondentov. Až 46,1% opýtaných hľadalo prácu aj vo vyštudovanom odbore, ale zároveň aj prejavili ochotu pracovať v inom odbore ako vo vyštudovanom.

3.9Špecifiká vybraných skupín mladých UoZ

Vychádzajúc z cieľa výskumu sa v rámci analýzy venujeme aj charakteristikám vybraných skupín mladých UoZ, konkrétne mladým ľuďom so zdravotným postihnutím, dlhodobo nezamestnaným a mladým s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (s nízkym vzdelaním).

3.9.1 UoZ so zdravotným postihnutím

Ako sme už uviedli, vo výskumnom súbore bolo 28 UoZ so zdravotným postihnutím (ďalej aj „UoZ so ZP"). Najvyšším podielom boli zastúpení respondenti s telesným postihnutím (abs. 8), nasledovalo 6 respondentov s chronickým ochorením a zdravotným oslabením a päť respondentov s viacnásobným znevýhodnením (telesné - psychické, telesné - zrakové, telesné – zrakové – psychické - poruchy učenia, telesné – mentálne – dyslexia - chronické ochorenie a špecifické poruchy učenia a poruchy správania). Dvaja respondenti boli s mentálnym postihnutím a po jednom UoZ so zrakovým a psychickým postihnutím. Dvaja respondenti nechceli uviesť druh zdravotného postihnutia.

Priemerný **vek** UoZ so zdravotným postihnutím bol 25,82 rokov, medián 26 rokov. Najmladší respondent mal 20, najstarší 29 rokov, zároveň 29 rokov malo najviac respondentov. Z hľadiska vekových kategórií, viac ako polovica (57,1%) mala 26 rokov a viac. V priemere boli starší o takmer dva roky ako UoZ bez zdravotného postihnutia.

Medzi UoZ so zdravotným postihnutím boli muži zastúpení vyšším podielom v porovnaní s UoZ bez zdravotného postihnutia. Tvorili 57,1% podsúboru.

Priemerná **dĺžka evidencie** UoZ so zdravotným postihnutím bola 1 rok, 7 mesiacov a 20 dní, čo bolo o 4 mesiace dlhšie ako v populácii bez zdravotného postihnutia. Mediánová hodnota dĺžky evidencie u UoZ zo ZP sa pohybovala na úrovni 13,5 mesiaca, minimálna doba 2 mesiace, maximálna 5 rokov. Z uvedených odpovedí vyplynulo, že dlhodobo evidovaných bolo 53,8% mladých so zdravotným postihnutím.

Respondenti so zdravotným postihnutím boli evidovaní v priemere 2,37-krát, najvyšší počet respondentov bol evidovaný 2-krát. Minimálny počet evidencií bola jedna, maximálny osem.

Z hľadiska **stupňa vzdelania** po prevážení premenných takmer viac ako dve pätiny (43,3%) tvorili UoZ so zdravotným postihnutím s úplným stredným vzdelaním s maturitou, resp. s vyšším odborným vzdelaním. V populácii UoZ bez zdravotného postihnutia malo úplné stredné vzdelanie s maturitou po prevážení premenných 47,8% respondentov.

Vysokoškolsky vzdelaní UoZ boli zastúpení 26,7%, čo je podiel porovnateľný s populáciou bez zdravotného postihnutia (27,4%). Avšak v populácii UoZ so zdravotným postihnutím jednu pätinu (20,0%) tvorili UoZ so stredným odborným vzdelaním bez maturity, vyučení. Tento podiel bol po prevážení premenných o 5,9 p.b. vyšší ako u UoZ bez ZP. Traja respondenti so ZP boli bez vzdelania, resp. so základným vzdelaním.

Aspoň jedného nástroja AOTP sa zúčastnilo 19 z celkového počtu 28 UoZ so zdravotným postihnutím. Na žiadnom AOTP sa nezúčastnilo 8 respondentov (28,6%). Jeden odpoveď neuviedol.

Desiati respondenti sa počas evidencie zúčastňovali programov vzdelávania a prípravy pre trh práce, z nich piati okrem VPTP vykonávali aj absolventskú prax, resp. absolventskú prax aj aktivačné práce. Nevzdelávalo sa 18 respondentov, avšak 10 z nich sa zúčastňovali iných AOTP (aktivačné práce, absolventská prax). Medzi dôvodmi neúčasti na VPTP figurovalo predovšetkým nenájdenie vhodného kurzu (abs. 7 respondentov z 18, ktorí sa nezúčastnili). Hlavným dôvodom pre neúčasť v aktivačnej činnosti aj absolventskej praxi bolo nespĺňanie podmienok na zaradenie.

Na rozdiel od celkového súboru si UoZ so zdravotným postihnutím hľadali prácu predovšetkým na **pozíciách** administratívnych pracovníkov (28,6%, abs. 8) a na druhom mieste ako pomocní a nekvalifikovaní pracovníci (abs. 5). Vyrovnaný bol počet UoZ, ktorí chceli na prvom mieste pracovať ako špecialisti a pracovníci v službách a v obchode. Jednotlivci si hľadali prácu ako kvalifikovaní pracovníci a remeselníci a ako operátori a montéri strojov a zariadení.[15] V prípade neúspechu v získaní práce ako alternatívu uvádzali predovšetkým pozície pracovníkov v službách a v obchode (abs. 6), a to najmä tí UoZ, ktorí na prvom mieste uviedli profesie administratívnych pracovníkov. Na druhom mieste boli zastúpené aj ostatné pozície okrem riadiacich a profesií kvalifikovaných pracovníkov v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve. Na treťom mieste okrem riadiacich pozícií a profesií kvalifikovaných pracovníkov v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve neboli uvedené ani pomocné a nekvalifikované práce. **UoZ so zdravotným postihnutím sa vôbec neuchádzali o pracovné miesta na riadiacich pozíciách.**

Samotnú existenciu **zdravotným problémov** považujú UoZ so zdravotným postihnutím sa hlavný **dôvod neúspechu pri hľadaní si zamestnania**. Jedna respondentka svoj problém špecifikovala ako obavu zamestnávateľov ju zamestnať zo zdravotných dôvodov (epilepsia), hoci berie liečbu.

Ostatné dôvody boli podobné ako v populácii bez zdravotného postihnutia: nedostatočná prax, kvalifikácia, nízke vzdelanie a málo pracovných ponúk, viď nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 31: Bariéry v získaní zamestnania u osôb so zdravotným postihnutím

N_1=28	**Počet**	**%**
zdravotné dôvody	20	71,4
málo praxe	7	25,0
nízka kvalifikácia, chýbajúce vzdelanie, nedostatočná kvalifikácia, neperspektívny odbor, nevhodné vzdelanie	5	17,9
málo pracovných ponúk, nenašiel/a vhodné pracovné miesto, veľa uchádzačov na 1 PM, nehľadali/nepotrebovali nových ľudí	4	14,3
ponuka práce len na dohodu	2	7,1
nízky ponúkaný plat	1	3,6
zlé dopravné spojenie do práce, veľká vzdialenosť dochádzania, nezáujem o prácu mimo región	1	3,6

Na otázku ohľadne **ochoty prijať** flexibilné formy zamestnania a menej výhodné pracovné podmienky nechceli odpovedať alebo neodpovedali dvaja respondenti z 28.

Z uvedených odpovedí vyplynulo, že v rámci flexibilných foriem zamestnávania boli respondenti so ZP ochotnejší prijať prácu na dobu určitú pred prácou na kratší pracovný čas a na dohodu. Z

[15] Na prvom mieste odpoveď neuviedol 1 respondent a 4 pozíciu nešpecifikovali. Na druhom mieste bol počet neuvedených odpovedí tri a nešpecifikované pozície štyri. Pozície tretie v poradí neuviedla viac ako polovica UoZ so ZP (53,6%) a jeden pozíciu nešpecifikoval.

hľadiska kvalifikácie boli prístupnejší prijať prácu v inom ako absolvovanom odbore pre prácou vyžadujúcu nižšie vzdelanie ako nadobudnuté v procese školského vzdelávania.

Neutrálny postoj prejavili k prijatiu práci na zmeny. Pomerne negatívne sa stavali k prijatiu práce za minimálnu mzdu, nekvalifikovanej pomocnej práce a práce v šedej ekonomike. Takúto prácu by však prijali skôr v porovnaní s prácou na živnosť pre zamestnávateľa a samostatným podnikaním. Väčšina by neprijala nočnú prácu a takmer jednoznačne sa väčšina negatívne postavila k prijatiu práce v podmienkach škodlivých pre zdravie, viď príloha 5. Možno konštatovať, že ochota prijať prácu v neštandardných a menej prijateľných, nevýhodných podmienkach bola podobná ako u UoZ bez zdravotného postihnutia.

Platové predstavy UoZ so zdravotným postihnutím boli v priemere o 94 EUR nižšie ako v populácii UoZ bez ZP. U osôb so zdravotným postihnutím sa pohybovali v priemere na úrovni 519 EUR v čistom, medián čistej mesačnej mzdy 500 EUR. Najvyšší počet UoZ so ZP chcel poberať 400 EUR v čistom oproti UoZ bez ZP, kde najvyšší počet chcel mať v zamestnaní čistý príjem 500 EUR.

3.9.2 Dlhodobo nezamestnaní UoZ

Populácia dlhodobo nezamestnaných bola zastúpená 130 UoZ. Ich priemerná **dĺžka evidencie** bola 2 roky, 5 mesiacov a 8 dní. Mediánová hodnota sa pohybovala na úrovni 2 roky a jeden mesiac. Minimálna dĺžka evidencie bola 13 mesiacov, čo zároveň bol evidovaný aj najvyšší počet respondentov. Najdlhší čas, ktorý boli respondenti evidovaný bol 8 rokov, 9 mesiacov a 18 dní.

Najvyšší podiel dlhodobo nezamestnaných mladých UoZ bol evidovaný po dobu 13-24 mesiacov (47,7%). Ako vyplýva z nasledujúceho grafu, s rastúcou dĺžkou evidencie klesalo zastúpenie respondentov v podsúbore dlhodobo nezamestnaných.

Graf 18: Mladí UoZ podľa trvania dlhodobej nezamestnanosti (v %)

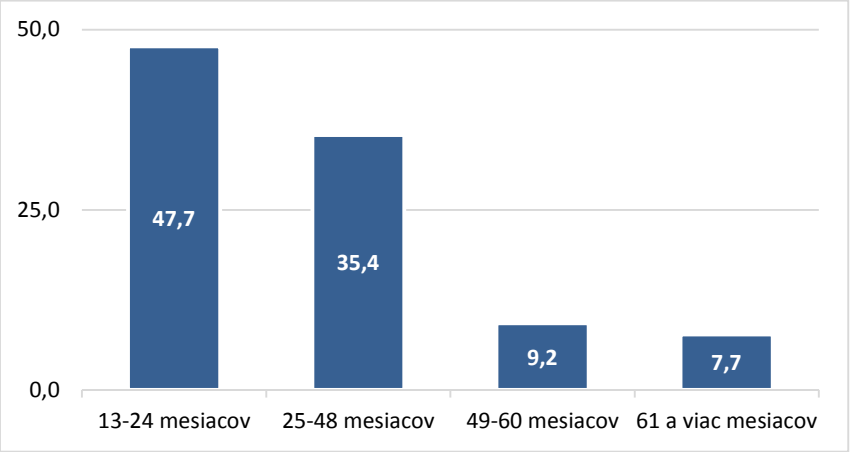

Z hľadiska **rodovej príslušnosti** bol podiel mužov a žien pomerne vyrovnaný a kopíroval štruktúru celkového výskumného súboru. **Vekovo** boli zastúpení respondenti prevažne od 25 do 29 rokov (53,8%). Nasledovali UoZ vo veku 20-24 rokov (42,3%). Piati respondenti boli vo veku od 15 do 19 rokov. Priemerný vek dlhodobo evidovaných respondentov bol 24,35 rokov, medián 25 rokov. Najmladší respondent mal 17, najstarší 29 rokov. Najvyšší počet respondentov bol vo veku 26 rokov.

Aj v prípade mladých ľudí do 29 rokov prieskum potvrdzuje doterajšie zistenia o vplyve **stupňa vzdelania** na dĺžku nezamestnanosti.

Tabuľka 32: Štruktúra mladých UoZ podľa stupňa vzdelania a dĺžky evidencie

	Evidencia 13 mesiacov a viac		**Evidencia do 12 mesiacov, vrátane**	
	Počet	%	Počet	%
bez vzdelania a základné	18	13,8	13	8,0
stredné odborné s výučným listom/bez maturity	26	20,0	17	10,4
úplné stredné s maturitou	59	45,4	79	48,5
Vyššie odborné a vysokoškolské	27	20,8	54	33,1
Spolu	130	100,0	163	100,0

Medzi dlhodobo evidovanými mladými ľuďmi mali vyššie zastúpenie UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním (13,8%) a stredným odborným vzdelaním bez maturity, vyučení (20%). Tvorili tak jednu tretinu všetkých dlhodobo evidovaných respondentov. Naopak, v kategórii respondentov evidovaných do 12 mesiacov boli UoZ bez vzdelania, základným vzdelaním a vyučení zastúpení menej ako jednou pätinou (18,4%).

Pomerne vyrovnaný v oboch skupinách bol podiel respondentov s úplným stredným vzdelaním s maturitou (45,4% u dlhodobo evidovaných a 48,5% u evidovaných do 12 mesiacov). U dlhodobo evidovaných mala vysokoškolské vzdelanie absolvované približne jedna pätina respondentov, zatiaľ čo u evidovaných do 12 mesiacov až jedna tretina.

Popri UoZ bez vzdelania a so základným vzdelaním boli dlhodobo v evidencii predovšetkým respondenti, ktorí absolvovali na stredných odborných školách odbory z oblasti ekonomiky, organizácie, obchodu a služieb (kuchár- čašník, spoločné stravovanie, kozmetička, kaderníčka, manažment cestovného ruchu, aranžérka). Spomedzi UoZ s vysokoškolským vzdelaním sa v evidencii nachádzali respondenti s absolvovanými odbormi predovšetkým z oblasti ekonomických vied (ekonomika, manažment). Uvedené zistenie však môže súvisieť s celkovými počtami absolventov podľa vedných odborov. Rovnaké vedné odbory ako dlhodobo evidovaní UoZ mali absolvované aj respondenti evidovaní do 12 mesiacov.

Aspoň na jednom **aktívnom opatrení trhu práce** (vrátane vzdelávania a prípravy pre trh práce) sa zúčastnilo takmer 60% respondentov. Podľa zistení z prieskumu sa aj mladí dlhodobo nezamestnaní zúčastňujú predovšetkým vzdelávania a absolventskej praxe pred vykonávaním aktivačnej činnosti. V rámci VPTP sa vzdelávalo takmer 30% respondentov, 23,1% bolo zaradených na absolventskú prax, zatiaľ čo aktivačné práce vykonávalo 12,3% mladých UoZ. Osem respondentov (6,2%) uviedlo vykonávanie aktivačných prác aj absolventskej praxe.

Avšak stále ostáva pomerne vysoký podiel mladých dlhodobo evidovaných UoZ (40,8%), ktorí sa počas evidencie na úrade PSVR nezúčastnili žiadneho AOTP. Najčastejšie uvádzané **dôvody neúčasti vo VPTP** boli nenájdenie si vhodného kurzu (28,6%) a neponúknutie kurzu úradom PSVR (26,4%).

Aktivačnej činnosti sa mladí dlhodobo evidovaní nezúčastňovali predovšetkým z dôvodov nespĺňania podmienok na zaradenie do AČ (40,6%) a neponúknutia AČ úradom (30,2%), čo však môže súvisieť aj s nespĺňaním podmienok UoZ na zaradenie. Podobne ako v celkovom

výskumnom súbore aj v prípade dlhodobo nezamestnaných bolo hlavným dôvodom pre nezaradenie na vykonávanie **absolventskej praxe** neúspech pri hľadaní praxe zodpovedajúcej vzdelaniu (31,9%) a nespĺňanie podmienok na zaradenie (28,6%), napr. doba od skončenia školy, vek.

Málo praxe, nízka kvalifikácia a málo voľných pracovných miest boli uvádzané ako najčastejšie **bariéry v získaní zamestnania** aj u dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí.

Tabuľka 33: Bariéry v získaní zamestnania u dlhodobo evidovaných UoZ

Bariéry	**Počet**	**% (z N1=130)**
málo praxe	35	26,9
nízka kvalifikácia, chýbajúce vzdelanie, nedostatočná kvalifikácia, neperspektívny odbor, nevhodné vzdelanie	22	16,9
málo pracovných ponúk, nenašiel/a vhodné pracovné miesto, veľa uchádzačov na 1 PM, nehľadali/nepotrebovali nových ľudí	21	16,2
zdravotné dôvody	14	10,8
nízky ponúkaný plat	9	6,9
rodinné povinnosti	8	6,2
zlé dopravné spojenie do práce, veľká vzdialenosť dochádzania, nezáujem o prácu mimo región	8	6,2
má začať pracovať v blízkej budúcnosti / pracuje (aj bez zmluvy, AČ)	8	6,2
ponuka práce len na dohodu	7	5,4
zamestnávatelia málo reagujú/nereagujú na zaslané CV/ nespĺňanie podmienok zamestnávateľov	5	3,8
externé štúdium	4	3,1
nevhodné pracovné podmienky	4	3,1
chýbajúce mäkké zručnosti, IT zručnosti	3	2,3
nevyhovujúce pracovné podmienky, náplň práce	3	2,3
chce podnikať	2	1,5
nedostatok / absencia kontaktov	2	1,5
verí, že si prácu nájde	2	1,5
nechce pracovať/nechce pracovať vo svojom odbore	2	1,5
ešte nehľadal/a, málo hľadal/a	1	0,8
iné	7	5,4

Ako uvádza predchádzajúca tabuľka, v jednej desatine prípadov boli bariérou k zamestnaniu aj zdravotné dôvody. Nezanedbateľnými dôvodmi nezískania zamestnania boli aj nízky plat, rodinné povinnosti, zlé dopravné spojenie do práce a ponuka práce len na dohodu.

Dlhodobo nezamestnaní mladí ľudia by v novom zamestnaní chceli mať **čistý príjem** v priemere 585 EUR, mediánová čistá mzda sa pohybuje na úrovni 500 EUR. Minimálne platové požiadavky boli 350 EUR, maximálne 1500 EUR. V porovnaní s nimi, evidovaní do 12 mesiacov majú predstavu vyššieho čistého príjmu v priemere o 27 EUR: priemerná požadovaná čistá mzda sa u evidovaných do 12 mesiacov pohybovala na úrovni 612 EUR. Mediánová čistá mzda bola o 55 EUR vyššia ako u dlhodobo evidovaných, t.j. 555 EUR. Rozpätie minimálneho a maximálneho príjmu bolo väčšie ako pri dlhodobo evidovaných: minimálne požadovali čistý príjem vo výške 300 EUR, maximálne 1600 EUR. V oboch sledovaných skupinách najvyšší počet respondentov chcel poberať čistý plat 500 EUR.

Z uvedených odpovedí vyplynulo, že podobne ako ostatné skupiny UoZ aj dlhodobo evidovaní mladí ľudia sú v najvyššej miere **ochotní** pracovať v inom ako v absolvovanom odbore. Takúto prácu pri prijalo až 85% dlhodobo nezamestnaných respondentov. Naopak, pomerne nízku mieru ochoty prejavili k prijatiu práce vyžadujúcej nižší stupeň vzdelania ako majú nadobudnuté. Negatívne postoje zaujala väčšina vo vzťahu k prijatiu nekvalifikovanej, pomocnej práce. Takmer 72% by ju neprijalo.

Z hľadiska flexibilných pracovných podmienok boli dlhodobo nezamestnaní UoZ najprístupnejší k prijatiu práce na dobu určitú, ktorú by rozhodne prijalo 47,5% a skôr prijalo 32% dlhodobo evidovaných respondentov. Nasledovala ochota prijať prácu na dohodu (73,1%) a dve tretiny (66,4%) by prijali aj prácu na kratší pracovný čas. Na zmeny by bolo ochotných pracovať 59% dlhodobo evidovaných UoZ.

Negatívne sa stavali k prijatiu nočnej práce (rozhodne by ju neprijala takmer jedna tretina a skôr neprijalo takmer 30% respondentov). Rovnako by väčšina nechcela pracovať v šedej ekonomike (64,8%) a za minimálnu mzdu (69,2%). Negatívne postoje prejavili aj voči zahájeniu samostatného podnikania a práci na živnosť pre zamestnávateľa. Podobne ako ostatné skupiny aj dlhodobo evidovaní UoZ takmer jednoznačne odmietli pracovať v podmienkach rizikových pre zdravie.

V porovnaní s evidovanými maximálne 12 mesiacov, sa v skupine dlhodobo nezamestnaných UoZ sa vyskytla vyššia miera pripravenosti, ochoty prijať flexibilné formy zamestnania, najmä čo sa týka práce na dohodu a práce na kratší pracovný čas.

Dlhodobo evidovaní mladí ľudia tiež deklarovali vyššiu mieru ochoty prijať prácu v inom ako v absolvovanom odbore ako evidovaní kratšiu dobu. Aj napriek nižšej miere ochoty prijať prácu vyžadujúcu nižší stupeň vzdelania, ako majú nadobudnutý a pomocnú nekvalifikovanú prácu bola v skupine dlhodobo evidovaných zaznamená vyššia tendencia prijať takúto prácu ako v kategórii UoZ evidovaných menej ako 13 mesiacov.

Avšak najvýznamnejší rozdiel sa z hľadiska dĺžky evidencie prejavil v prijatí práce za minimálnu mzdu. Zatiaľ čo v kategórii UoZ evidovaných najviac 12 mesiacov, bolo ochotných za minimálnu mzdu pracovať necelých 16% respondentov, v skupine dlhodobo evidovaných to bol takmer 2-násobok.

Detailne sa tendenciám ku konkrétnym podmienkam nového zamestnania venuje tabuľka v prílohe 6A.

Z hľadiska geografickej mobility mierne pozitívny postoj prejavili dlhodobo evidovaní k dennému dochádzaniu do práce do vedľajšieho regiónu, ku ktorému sa priklonila viac ako polovica (52,5%) dlhodobo evidovaných mladých ľudí.

Polovica respondentov (50,8%) bola ochotná denne dochádzať do práce do 1 hodiny spolu v oboch smeroch. V porovnaní s evidovanými do 12 mesiacov bol tento podiel bol nižší o 13,6 p.b..

K ostatným spôsobom mobility sa stavali prevažne negatívne. Týždenné dochádzanie (tzv. pendlovanie) do práce by prijalo 35,2% dlhodobo evidovaných respondentov. Naopak, pendlovanie v nižšej intenzite (každé 2 týždne až 1 mesiac, ako je to v prípade napr. pri práci opatrovateľky v zahraničí) by bol ochotný realizovať nižší podiel dlhodobo evidovaných mladých

ľudí (27%). Vyššiu mieru ochoty ako k pendlovaniu každé 2 týždne a ž 1 mesiac prejavovali ku krátkodobému pobytu v zahraničí do 1 roka. Krátkodobo do 1 roka vycestovať za prácou do zahraničia by bola ochotná takmer jedna tretina (32,8%) mladých dlhodobo evidovaných. Približne jedna štvrtina (24,6%) by bola ochotná dlhodobo pracovať v zahraničí. K presťahovaniu sa za prácou aj s rodinou do vzdialenejšieho regiónu v SR alebo do zahraničia sa výlučne negatívne postavila väčšina dlhodobo evidovaných respondentov (59%) a 21,3% by sa skôr nepresťahovalo.

V analýze odpovedí podľa dĺžky evidencie sa prejavila tendencia nižšej miery ochoty dochádzania za prácou, resp. práce mimo región bydliska u dlhodobo evidovaných mladých ľudí v porovnaní s evidovanými menej ako 13 mesiacov. Hoci viac ako polovica (52,6%) dlhodobo evidovaných bola ochotná denne dochádzať do vedľajšieho regiónu, u evidovaných kratšiu dobu to bolo o 7,5 p.b. viac. Evidovaní po dobu menej ako 13 mesiacov boli v porovnaní s dlhodobo evidovanými tiež ochotnejší pendlovať za prácou každé dva týždne až mesiac, prijať prácu vyžadujúcu pobyt v zahraničí (krátkodobý do 1 roka aj dlhodobý dlhší ako 1 rok) ako aj presťahovať sa za prácou aj so svojou rodinou. Pomerne vyrovnaný bol podiel tých, ktorí sú ochotní za prácou týždenne pendlovať. Detailné údaje týkajúce sa ochoty ku geografickej mobilite podľa dĺžky evidencie prináša tabuľka v prílohe 6B.

Aj v skupine dlhodobo nezamestnaných mladých ľudí sú najčastejšie **spôsoby hľadania zamestnania** prostredníctvom odporúčaní príbuzných a známych, sledovania inzerátov s voľnými PM a odpovedania na ne. Osobné kontakty a odporúčania využíva 95% dlhodobo evidovaných mladých ľudí a viac ako 85% si prácu hľadalo aj prostredníctvom samostatného sledovania inzerátov a odpovedaním na ne.

Dlhodobo evidovaní mladí ľudia v 80% tiež reagovali na ponuky úradu PSVR, pričom často na ponuky sprostredkované úradom PSVR reagovalo 36% respondentov a najvyšší bol podiel tých, ktorí na ponuky ÚP reagovali zriedka (44%). Životopis na internete využíval celkovo nižší podiel respondentov v porovnaní s reagovaním na ponuky ÚP, avšak často na internete umiestňuje svoj životopis až takmer 47% respondentov a približne jedna štvrtina tak robí zriedka. Tri štvrtiny respondentov priamo kontaktovalo zamestnávateľov ešte pred uverejnením inzerátu s voľným pracovným miestom. Hľadanie zamestnania cez neštátne služby zamestnanosti využilo 53,6% respondentov. Burzy práce boli pri hľadaní si zamestnania využívané v najnižšej miere (45,6%).

Podobne aj evidovaní do 13 mesiacov si prácu hľadali v drvivej väčšine cez osobné odporúčania príbuzných a známych. Túto možnosť využívalo 94,3% z nich. Pomerne rovnako obe kategórie využívali aj priame kontaktovanie zamestnávateľov a umiestňovanie životopisu na internete. Avšak v porovnaní s dlhodobo nezamestnanými bolo medzi evidovanými do 13 mesiacov významne vyššie zastúpenie tých, ktorí si prácu vyhľadávali aj prostredníctvom samostatného sledovania inzerátov (96,2%) a odpovedaním na ne (92,4%). Evidovaní do 13 mesiacov sa v nižšej miere spoliehajú na ponuky poskytnuté úradom PSVR (72,8%) a naopak, vo vyššej miere vyhľadávajú služby agentúr neštátnych služieb zamestnanosti (61,4%).

Z uvedených odpovedí[16] týkajúcich sa **pozície hľadanej práce** vyplývajú podobné zistenia ako v prípade celkového súboru. Aj dlhodobo evidovaní mladí ľudia si hľadali prácu predovšetkým

[16] Aj pri dlhodobo evidovaných respondentoch bol zaznamenaný vysoký počet neuvedených odpovedí a nekonkretizovaných pracovných pozícií, ktoré nebolo možné kategorizovať podľa ISCO-08. Na prvom mieste odpoveď neuviedlo 8,5% respondentov, pozíciu nekonkretizovalo 13,8%. Druhú alternatívu

na pozíciách pracovníkov v službách a v obchode (46,2%) a administratívnych pracovníkov, na ktorých by sa chcelo zamestnať 41,5% dlhodobo evidovaných UoZ. Na rozdiel od celkového súboru a evidovaných do 12 mesiacov, tretie najčastejšie uvádzané profesie boli pomocné a nekvalifikované práce, ktoré sa vyskytli v takmer 30% prípadov. S odstupom nasledovali pozície operátorov a montérov strojov a zariadení (20,8%) pred technikmi a odbornými pracovníkmi (19,2%), špecialistami (18,5%), kvalifikovanými pracovníkmi a remeselníkmi (17,7%). Dvaja dlhodobo evidovaní respondenti by chceli pracovať ako kvalifikovaní pracovníci v poľnohospodárstve, lesníctve a rybárstve a dvaja na riadiacich pozíciách.

Tendencie k odradenosti od trhu práce deklarovalo 58,8% dlhodobo evidovaných respondentov, čo bolo o 22,4 p.b. viac ako pri evidovaných do 13 mesiacov. Pracovať aj za cenu nízkeho príjmu chce 80,5% dlhodobo evidovaných mladých ľudí, čo je približne rovnaký podiel ako v kategórii mladých UoZ evidovaných do 13 mesiacov (81,8%). Takmer 80% dlhodobo evidovaných chce v novom zamestnaní uplatniť vedomosti a zručnosti získané počas školského vzdelávania, avšak u evidovaných do 13 mesiacov je takto motivovaná drvivá väčšina (91,1%).

3.9.3 UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou („early school-leavers“)

Nekvalifikovaných respondentov so základným vzdelaním alebo bez vzdelania (UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou) bolo 33. Ich priemerný vek bol 23,18 roka, pričom najmladší respondent mal 17 rokov, najstarší 29[17]. Najvyšší počet respondentov bol vo veku 25 rokov. V najmladšej vekovej kohorte sa nachádzalo 7 respondentov, najpočetnejšou bola najstaršia veková kategória 25-29 ročných (abs. 14 UoZ). Vo veku 20-24 rokov bolo 12 respondentov.

Ako vyplýva z nasledujúceho grafu, medzi mladými UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou boli významnejšie v porovnaní s celkovým súborom aj s ostatnými vzdelanostnými kategóriami zastúpení muži, ktorí tvorili dve tretiny podsúboru.

neuviedlo 17,7% a pozíciu uviedlo iba všeobecne 9,2% dlhodobo evidovaných UoZ. Najviac neuvedených odpovedí (49%) mala tretia alternatíva a nekonkretizovaná pozícia bola uvedená v piatich prípadoch.

[17] Pri vyhodnotení prieskumu sme za skupinu „early school leavers“ považovali mladých ľudí od 15 do 29 rokov.

Graf 19: Štruktúra mladých UoZ podľa stupňa vzdelania a rodovej príslušnosti (v %)

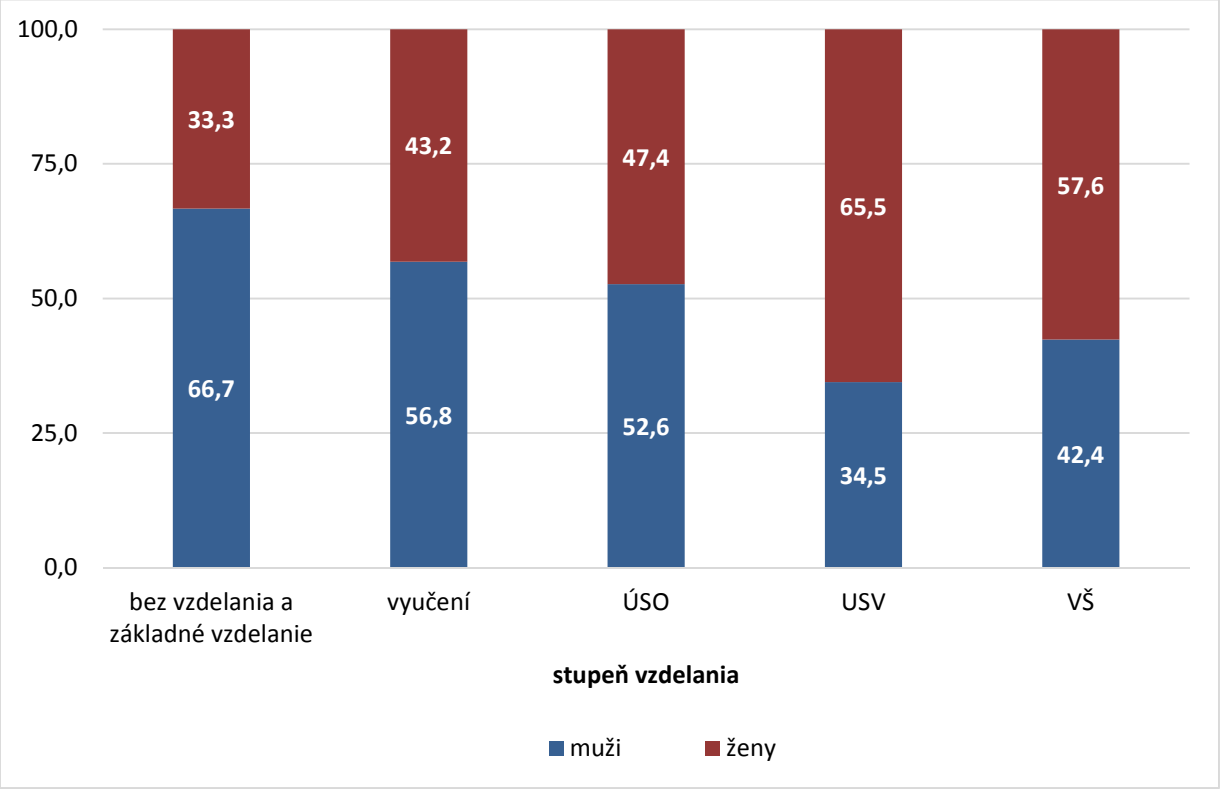

Na otázku týkajúcu sa dĺžky evidencie odpovedalo 31 z nich. Z uvedených odpovedí vyplynulo, že UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou mali spolu s vyučenými respondentmi najvyššiu priemernú dĺžku evidencie.

Priemerná dĺžka evidencie mladých UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou bola 1 rok a 8 mesiacov pri minime 1 mesiac a maxime 8 rokov. Medián dĺžky evidencie sa pohyboval na úrovni 1 rok a 7 mesiacov. Dlhodobo evidovaní tvorili 58%.

Z 33 respondentov sa žiadneho AOTP nezúčastnilo 69,7% UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou. Na aktivačnú činnosť bolo zaradených 21,2% respondentov bez vzdelania a so základným vzdelaním a jeden respondent popri aktivačnej činnosti absolvoval aj VPTP. Z nasledujúcej tabuľky vyplýva, že účasť uvedenej skupiny na VPTP bola minimálna a na absolventskej praxi žiadna.

Tabuľka 34: Účasť na AOTP u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou

Aktívne opatrenie TP	Počet	%
VPTP a aktivačná činnosť	1	3
Iba VPTP	2	6
Iba aktivačná činnosť	7	21,2
Absolventská prax	0	0
Žiadne AOTP	23	69,7
Spolu	33	100

Podiel UoZ, ktorí sa podľa vlastnej odpovede nezúčastnili žiadneho aktívneho opatrenia klesá so zvyšujúcimi sa stupňami vzdelania. Zároveň rastie podiel tých, ktorí sa zúčastnili VPTP. Účasť na vzdelávaní a príprave pre trh práce ako aj na absolventskej praxi bola najvyššia u respondentov

s úplným stredným a s vysokoškolským vzdelaním. Na uvedené zistenie detailne poukazuje tabuľka v prílohe 7.

Analýza u mladých UoZ poukazuje na tendenciu nižších platových nárokov u respondentov s nižšími stupňami vzdelania a úplným stredným odborným vzdelaním s maturitou v porovnaní s úplným stredným všeobecným a vysokoškolským vzdelaním.

Graf 20: Priemerný požadovaný čistý príjem v novom zamestnaní podľa stupňa vzdelania (v EUR)

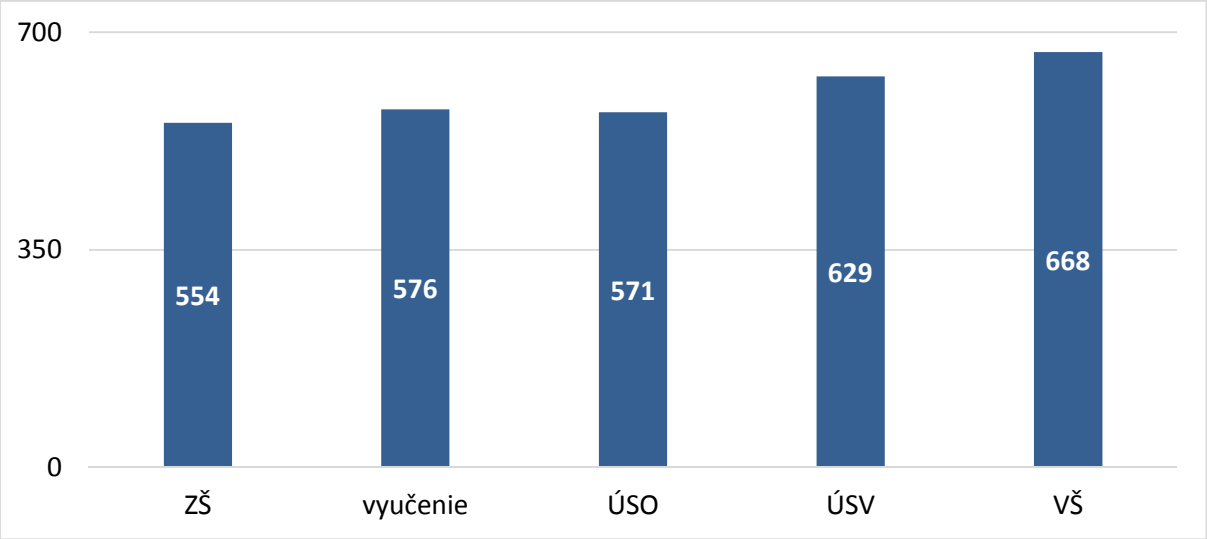

Priemerný čistý príjem v novom zamestnaní u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou bol 554 EUR, mediánová čistá mzda sa pohybovala na úrovni 500 EUR. Najvyšší počet chcel poberať 400 EUR. Minimálny požadovaný čistý príjem bol 350 EUR, maximálny 1500 EUR.

Nízka kvalifikácia, nedostatočné vzdelanie boli u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou hlavným dôvodom **bariér k zamestnaniu** uvedenom v približne polovici prípadov (51,5%). Až potom s výrazným odstupom nasledovali ostatné dôvody: nedostatočná prax (15,2%, abs. 5) a v individuálnych prípadoch nedostatok pracovných ponúk, rodinné povinnosti (abs. 3), ponuka práce len na dohodu, zdravotné dôvody, krátka evidencia, nezaujímavé pracovné ponuky a nereagovanie zamestnávateľov. Šesť respondentov nevedelo uviesť dôvod, pre ktorý si nenašli zamestnanie.

Prevalencia dôvodu nízkej kvalifikácie ako bariéry k zamestnaniu bola u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou významne vyššia v porovnaní s ostatnými vzdelanostnými kategóriami, kde hlavným dôvodom nezamestnanosti bol nedostatok praxe (u vyučených 27,3%; u ÚSO 23,7%, pri ÚSV 34,3% a pri VŠ 36,5%).

Zároveň pri vyšších stupňoch vzdelania (okrem vyučených a ÚSO) bola aj vyššia prevalencia nedostatočnej, nevhodnej kvalifikácie ako dôvodu nezamestnanosti (pri ÚSV až 31%, a u VŠ 12,9%). Pri vyučených a pri respondentoch s ÚSO bolo významnejším dôvodom nezamestnanosti ako nedostatočná, nevhodná kvalifikácia málo vhodných pracovných miest (vyučení 18,2% a ÚSO 19,3%).

UoZ s predčasne ukončených vzdelávaním prejavili pomerne vysokú mieru **ochoty** prijať flexibilné formy zamestnania a menej priaznivé pracovné podmienky. Približne 85% respondentov by prijalo prácu na dobu určitú. Viac ako tri štvrtiny by boli ochotné prijať

nekvalifikovanú, pomocnú prácu. Z hľadiska pracovnej pozície prijatie nekvalifikovanej, pomocnej práce považujeme v prípade UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou za jedinú možnosť zamestnať sa. Rovnaký podiel (77,8%) by prijal prácu na dohodu a na zmeny.

Pomerne vysoká miera ochoty sa prejavila aj voči prijatiu práce na kratší pracovný čas (65%), v šedej ekonomike (63%) a nočnej práce (59,3%).

Negatívne postoje, podobne ako iné analyzované skupiny, prejavili voči práci za minimálnu mzdu, práci na živnosť pre zamestnávateľa, voči samostatnému podnikaniu (okrem UoZ s ÚSV vzdelaním) a práci v podmienkach rizikových pre zdravie.

Špecifickosť voči iným vzdelanostným kategóriám spočíva u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou vo vyššej miere flexibility prijať iné ako štandardné pracovné podmienky (práca na plný pracovný čas na dobu neurčitú), predovšetkým nekvalifikovanú prácu, prácu za minimálnu mzdu, nočnú prácu a prácu v šedej ekonomike a nízkej pripravenosti geografickej pracovnej mobility. Prejavila sa štatisticky vysoko významná závislosť ochoty prijať nekvalifikovanú prácu od stupňa dosiahnutého vzdelania (na hladine významnosti 0,000). Ochota prijať nekvalifikovanú prácu je významne nižšia pri vyučených respondentoch a ďalej prudko klesá pri UoZ s vysokoškolským vzdelaním. Štatisticky vysoko významná (na hladinách významnosti 0,000 až 0,005) je aj závislosť ochoty poberať minimálnu mzdu, ochoty pracovať v šedej ekonomike, ochoty vykonávať nočnú prácu a pracovať na zmeny od stupňa dosiahnutého vzdelania. Ako štatisticky významná na hladine významnosti 0,032 sa prejavila aj závislosť ochoty ku krátkodobým pobytom v zahraničí od stupňa vzdelania - tendencie k práci v zahraničí do 1 roka boli významnejšie u respondentov s úplným stredným vzdelaním s maturitou a vysokoškolským vzdelaním.

Tendencie k prijatiu konkrétnych pracovných podmienok prináša podľa stupňa dosiahnutého vzdelania detailne tabuľka v prílohe 6C.

Prostredníctvom neformálnych sietí príbuzných a známych si **zamestnanie hľadá** drvivá väčšina mladých bez ohľadu na stupeň dosiahnutého vzdelania. Štatistická analýza však poukazuje na štatisticky vysoko významnú závislosť (hladina významnosti 0,000) ostatných vybraných spôsobov hľadania zamestnania od stupňa dosiahnutého vzdelania. Samostatné sledovanie inzerátov a odpovedanie na ne je dominantné predovšetkým u respondentov s vyššími stupňami vzdelania (úplné stredné s maturitou, vyššie odborné a vysokoškolské), najnižšiu prevalenciu malo práve u respondentov so základným vzdelaním a bez vzdelania. So zvyšujúcim sa vzdelaním rastie podiel respondentov, ktorí popri hľadaní zamestnania využívajú IKT, konkrétne umiestňovanie životopisu na internete, ale aj internetové portály a sociálne siete. Spôsoby hľadania zamestnania podľa stupňa dosiahnutého vzdelania prináša nasledujúca tabuľka.

Tabuľka 35: Spôsoby hľadania zamestnania podľa stupňa dosiahnutého vzdelania

Spôsoby hľadania zamestnania	UoZ bez vzdelania a so ZŠ	vyučení	ÚSO	ÚSV	VO a VŠ
reagovanie na ponuky ÚP	74,1	84,1	78,8	75,9	72,0
cez súkromné sprostredkovateľské agentúry	44,4	56,8	53,1	69,0	65,9
samostatným sledovaním inzerátov	74,1	84,1	98,2	100,0	92,7
odpovedanie na inzeráty	63,0	81,4	94,6	86,2	96,3
priame kontaktovanie zamestnávateľov aj keď neuverejnili inzerát v VPM	77,8	77,3	73,5	69,0	81,7
umiestňovanie životopisu na internete	40,7	56,8	75,0	75,9	84,0
cez známych a príbuzných	92,9	93,2	98,2	86,2	95,1
cez burzy práce	33,3	47,7	44,6	34,5	51,9

V podsúbore UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou sa významne prejavila tendencia hľadania zamestnania v kategórii pozícií operátorov a montérov strojov a zariadení (profesie pracovníkov a operátorov vo výrobe a vodičov) a pomocných a nekvalifikovaných prác. Na prvom mieste by sa ako operátori a montéri strojov a zariadení chcelo zamestnať v absolútnych číslach 11 nízkokvalifikovaných respondentov a na pomocných a nekvalifikovaných pozíciách sedem UoZ. Osem respondentov by však pomocné a nekvalifikované práce zvolilo ako druhú alternatívu, a to aj traja UoZ, ktorí by chceli primárne pracovať ako operátori a montéri strojov a zariadení. Podobná tendencia sa prejavila aj pri voľbe pozície ako tretej možnosti, avšak treba dodať, že tretiu odpoveď neuviedli tri štvrtiny nízkokvalifikovanýchh respondentov. Na treťom mieste jeden respondent prejavil ochotu podnikaniu.

V prieskume, osobitne v súvislosti s mladými UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou sme sa zamerali aj na problematiku **transgeneračného prenosu vzdelania a ekonomickej aktivity** skúmaním stupňa vzdelania a ekonomického statusu rodičov respondentov. Na otázku neodpovedalo 8 respondentov bez vzdelania a so základným vzdelaním. Z uvedených odpovedí (N1=25) vyplynulo, že viac ako dve pätiny respondentov (44%, abs. 11) UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou mali ukončené vzdelanie na rovnakom stupni ako obaja rodičia. Rodičov s vyšším vzdelaním ako základným mali v absolútnych číslach deviati respondenti, vzdelanie po matke mali štyria respondenti a jeden mal vzdelanie na rovnakom stupni ako otec.

U UoZ s vyšším odborným a vysokoškolským vzdelaním malo vzdelanie rovnaké ako obaja rodičia 14,8% respondentov a vyššie viac ako polovica respondentov (58%). V prípade UoZ s úplným stredným vzdelaním s maturitou malo vzdelanie rovnaké ako rodičia 24,1% a vyššie takmer jedna tretina respondentov.

Z hľadiska vplyvu jedného z rodičov, tendencia väčšieho vplyvu otcov na stupeň vzdelania svojich detí sa prejavila pri vyučených UoZ, kde vzdelanie v zhode s otcom malo 21,1% respondentov (v porovnaní s 10,5%, ktorí mali stupeň vzdelania rovnaký ako matka). Podobne sa prejavila aj pri respondentoch s vyšším odborným a vysokoškolským vzdelaním, kde vzdelanie po otcovi malo 14,8% a po matke 8,6% respondentov.

Transgeneračný prenos vzdelania premietnutý do konkrétnych číselných a percentuálnych údajov prináša tabuľka v prílohe 8.

Tendencie k transgeneračnému prenosu vzdelania zistené v prieskume sú badateľné predovšetkým v nižších vzdelanostných stupňoch. So zvyšujúcim sa vzdelaním klesá zhoda rovnakého stupňa vzdelania s oboma rodičmi a pribúda podiel respondentov so vzdelaním vyšším ako majú ich rodičia. Príčinou tohto javu môže byť okrem iného aj fakt, že vzdelanie rodičov respondentov je sústredené najmä do stredného vzdelania. Takmer dve pätiny (39,7%) otcov a 28,4% matiek mali absolvované stredné vzdelanie s výučným listom. Úplné stredné vzdelanie s maturitou malo 29,6% otcov a 42,2% matiek.

U respondentov bez vzdelania a so základným vzdelaním mierne prevažovali otcovia bez práce - nezamestnaní (abs. 14) a ekonomicky neaktívni (abs. 3). Všetci nezamestnaní otcovia boli evidovaní na úradoch PSVR. Z otcov, ktorí pracovali (abs. 13), bolo deväť zamestnaných na pracovnú zmluvu, jeden podnikal a traja pracovali neformálnym spôsobom. Všetci traja ekonomicky neaktívni otcovia boli poberatelia invalidného dôchodku a nepracovali.

Aj matky bez práce prevažovali u respondentov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou: absolútny počet nezamestnaných matiek bol 15, z nich 13 bolo evidovaných na úradoch PSVR a dve boli bez práce a mimo evidencie. Ekonomicky neaktívne matky boli tri, všetko poberateľky invalidného dôchodku bez práce. Z pracujúcich matiek (abs. 12) jedna pracovala v dočasnom zamestnaní na dohodu a 11 bolo zamestnaných v pracovnom pomere.

Pri respondentoch s vyššími stupňami vzdelania ako základným bol pomer pracujúcich rodičov a rodičov bez práce opačný. Prevažovali rodičia, ktorí pracovali a v rámci nich drvivá väčšina v pracovnom pomere.

Z celkového hľadiska pri analýze **ekonomického statusu rodičov** respondentov z uvedených odpovedí vyplynulo, že rodičia približne dvoch tretín respondentov pracovali. V rámci tejto kategórie otcovia boli v 81,5% prípadov zamestnaní v pracovnom pomere a 14,6% podnikalo. Prevalencia matiek v pracovnom pomere bola vyššia, zamestnané matky tvorili 89,7%. Vyšším podielom (o 3 p.b.) boli zastúpené matky pracujúce v dočasných zamestnaniach na dohody, naopak významne nižšie zastúpenie mali matky, ktoré podnikali (o 10 p.b.).

Drvivá väčšina nezamestnaných rodičov bola evidovaná na úradoch PSVR. Tento jav sa významnejšie prejavil u otcov, ktorých v evidencii bolo až 90,2% (v porovnaní s matkami 84,9%). Mimo evidencie, ale bez práce bolo 13,2% matiek ale iba 2,4% otcov. Zároveň otcovia si počas evidencie častejšie privyrábali buď zmluvne na dohody alebo neformálnymi spôsobmi.

V rámci kategórie ekonomickej neaktivity viac ako polovicou boli u matiek aj u otcov zastúpené starobné dôchodkyne (56,3%)/starobní dôchodcovia (54,8%). Medzi ekonomicky neaktívnymi rodičmi respondentov boli významnejšie zastúpení otcovia so statusom nepracujúci invalidní dôchodca. Podiel nepracujúcich matiek poberajúcich invalidný dôchodok bol 1,5-krát nižší (27,8%) ako podiel otcov (41,9%). U ekonomicky neaktívnych matiek respondentov boli prítomné aj zdravotné problémy a starostlivosť o odkázaných členov rodiny.

Závery a návrhy odporúčaní

Vychádzajúc z výskumných zistení nízke vzdelanie považujeme za hlavný rizikový faktor spôsobujúci dlhodobú nezamestnanosť u mladých UoZ do 29 rokov. Nedostatočné vzdelanie a nedostatok praxe sú hlavnými bariérami v prístupe k zamestnaniu v uvedenej cieľovej skupine. Prekážky súvisiace so vzdelávaním dominujú u UoZ s predčasne ukončenou školskou dochádzkou (angl. early school-leavers).

Zároveň majú nízkokvalifikovaní mladí ľudia obmedzené možnosti vzdelávania a získavania praktických skúseností v rámci nástrojov aktívnych opatrení na trhu práce zameraných na zvýšenie zamestnateľnosti. Vychádzajúc z paragrafového znenia a opisov projektov je predovšetkým absolventská prax, ako aj Národné projekty nadväzujúce na ňu, založené aspoň na dosiahnutom strednom odbornom vzdelaní. Minimálna účasť mladých UoZ s nízkou kvalifikáciou bola zaznamenaná v prípade vzdelávania a prípravy pre trh práce a v Národných projektoch zameraných na podporu zamestnávania mladých do 29 rokov.

Pri nástrojoch AOTP sa prejavuje tendencia ku creaming-efektu, kedy sa opatrenia zúčastňujú kvalifikovanejší s vyšším vzdelaním.

Ako riešenie na získanie praxe u mladých ľudí s nízkym vzdelaním sa nejaví ani ich zaradenie do opatrení pre dlhodobo nezamestnaných, keďže obzvlášť u mladých je **dôležitá aktivácia čo najskôr od vzniku nezamestnanosti. Za hlavné opatrenie, ktoré by mohlo prispieť prevencií dlhodobej nezamestnanosti u mladých ľudí s nízkym vzdelaním považujeme primárne ich čo najskorší návrat do vzdelávacieho procesu formou vzdelávania druhej šance.**

V súvislosti s uvedenými zisteniami odporúčame predovšetkým znovu prehodnotiť a rozvinúť **programy na dokončenie formálneho vzdelania** na základnej škole pre mladých UoZ bez vzdelania a na strednej škole pre UoZ so základným vzdelaním v rámci systému verejných služieb zamestnanosti, s možnosťou **priameho prepojenia na proces získavania praktických skúseností u zamestnávateľa**.

Rozvoj zamestnateľnosti je kľúčovým faktorom pre prevenciu vzniku dlhodobej nezamestnanosti aj u ľudí so zdravotným postihnutím. Ich špecifickým problémom je **pomerne nízka účasť** v programoch realizovaných v rámci **vzdelávania a prípravy pre trh práce z dôvodu nenájdenia vhodného vzdelávacieho podujatia**, vrátane zabezpečenia jeho prístupnosti podľa zdravotného postihnutia.

V tejto súvislosti odporúčame v prípade individuálnej potreby UoZ komunikovať s dodávateľom vzdelávacích služieb aj **otázky prístupnosti** pre UoZ s rôznymi druhmi zdravotného postihnutia. Konkrétne, okrem bezbariérového prístupu, ktorý by mal byť samozrejmosťou, sem patrí aj otázka zabezpečenia vhodných študijných materiálov pre osoby so zrakovým postihnutím, tlmočenie do posunkového jazyka pre osoby so sluchovým postihnutím či tvorba ľahko čitateľných textov pre osoby s mentálnym postihnutím alebo pre osoby s problémami s porozumením písaného textu.

Literatúra

European Commission: *European Employment Observatory Review - Youth employment measures, 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2011, 31 s. ISSN 978-92-79-19354-5.

HANZELOVÁ, E. – KEŠELOVÁ, D.: *Stratégie riešenia nezamestnanosti*. Bratislava : IVPR 2014.

Národné projekty zamerané na podporu zamestnávania mladých do 29 rokov. Vyhodnotenie Národných projektov. Ústredie PSVR 2015. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/KGR/Vlado/vyhodnotenie_narodnych_projektov_2015.pdf

Národný projekt Absolventská prax štartuje zamestnanie. Opis projektu. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SESF/Opis_NP_Absolventska_prax_SZ.pdf

Národný projekt Šanca na zamestnanie. Opis projektu. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SESF/Opis_NP_Sanca_na_zamestnanie.pdf

Národný projekt Cesta z kruhu nezamestnanosti. Opis projektu. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SESF/Opis_NP_Cesta_z_kruhu_nezamestnanosti.pdf

Národný projekt Praxou k zamestnaniu. Opis projektu. Dostupné na: http://www.upsvar.sk/buxus/docs/SESF/Opis_NP_Praxou_k_zamestnaniu.pdf

SCARPETTA, S. - SONNET, A. - MANFREDI, T.: Rising youth unemployment during crisis: How to prevent negative long-term consequences on a generation? *OECD Social, Employment and Migration Working Papers No. 106.,* OECD apríl 2010, 34 s. ISSN 1815-199X [online] Dostupné na: *http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5kmh79zb2mmv.pdf?expires=1442995829&id=id&accname=guest&checksum=78B2BCFDAB381BE084ECF9A63A44FD7E*

Vyhodnotenie uplatňovania aktívnych opatrení na trhu práce za rok 2014. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, máj 2015

Zákon č. 5/2004 Z. z o službách zamestnanosti v znení neskorších predpisov.

Zmeny v systéme pomoci v hmotnej núdzi a ich dosah na sociálno-ekonomickú situáciu občanov v hmotnej núdzi a ich integráciu na trh práce. Výsledky empirického výskumu. Bratislava : IVPR 2005. 133s.

Prílohy

Príloha 1A: Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny zúčastnené v prieskume a zastúpené okresy

Kraj	Úrad	Zastúpené okresy
Bratislavský	Úrad PSVR v Bratislave	okresy Bratislava I, II, III, IV a V
	Úrad PSVR v Malackách	okres Malacky
	Úrad PSVR v Pezinku	okres Pezinok
Trnavský	Úrad PSVR v Galante	okres Galanta
	Úrad PSVR v Piešťanoch	okres Hlohovec
	Úrad PSVR v Senici	okres Senica
Trenčiansky	Úrad PSVR v Novom Meste nad Váhom	okresy Nové Mesto nad Váhom a Myjava
	Úrad PSVR v Prievidzi	okres Prievidza
Nitriansky	Úrad PSVR v Komárne	okres Komárno
	Úrad PSVR v Nových Zámkoch	okresy Nové Zámky a Šaľa
Žilinský	Úrad PSVR v Žiline	okresy Žilina, Kysucké Nové Mesto a Bytča
Banskobystrický	Úrad PSVR v Banskej Bystrici	okresy Banská Bystrica
	Úrad PSVR v Banskej Štiavnici	okres Banská Štiavnica
	Úrad PSVR v Rimavskej Sobote	okres Rimavská Sobota
Prešovský	Úrad PSVR v Humennom	okres Snina
	Úrad PSVR v Poprade	okres Poprad
	Úrad PSVR v Kežmarku	okres Kežmarok
Košický	Úrad PSVR v Košiciach	okresy Košice I II, III a IV a Košice-okolie
	Úrad PSVR v Rožňave	okresy Rožňava

Príloha 1B: Okresy vybraté do prieskumu podľa miery evidovanej nezamestnanosti, krajov a okresov (za 1. štvrťrok 2015)

Kraj	Okresy	MEN (priemer január-marec 2015)		
		Minimálna	Maximálna	Mediánová
Bratislavský	Bratislava I-V	5,66		
	Malacky		7,26	
	Pezinok			7,1
Trnavský	Galanta	5,75		
	Senica		11,27	
	Hlohovec			7,72
Trenčiansky	Nové Mesto nad Váhom	7,15		
	Prievidza		12,13	
	Myjava			7,83
Nitriansky	Šaľa	8,44		
	Komárno		16,04	
	Nové Zámky			10,66
Žilinský	Žilina	8,18		
	Bytča		13,98	
	Kysucké Nové Mesto			11,95
Banskobystrický	Banská Bystrica	8,61		
	Rimavská Sobota		29,68	
	Banská Štiavnica			17,38
Prešovský	Poprad	11,15		
	Kežmarok		24,86	
	Snina			19,06
Košický	Košice I-IV	9,07		
	Rožňava		23,89	
	Košice - okolie			19,01

Príloha 2: Aktivita po skončení školy

Aktivita	Počet	%
Šiel/šla som sa zaevidovať na úrad práce	179	58,7
Začal/a pracovať na Slovensku	62	20,3
Odišiel/a som do zahraničia pracovať	13	4,3
Užíval/a som si voľno	8	2,6
Voľno a evidencia	8	2,6
Šla som na materskú	5	1,6
Iné	5	1,6
Nechcem odpovedať	5	1,6
Začal/a som študovať na ďalšej/inej škole na Slovensku	4	1,3
práca popri evidencii	3	1,0
Štúdium popri evidencii	3	1,0
Evidencia a materská	2	,7
Začal/a som sa starať o dlhodobo chorého člena rodiny	1	,3
práca popri škole	1	,3
Práca a štúdium v zahraničí	1	,3
Mal/a som voľno a začal/a som študovať na ďalšej/inej škole na Slovensku	1	,3
Šiel/a som sa zaevidovať a pracovať do zahraničia	1	,3
Práca popri evidencii a starostlivosti o dlhodobo chorého člena rodiny	1	,3
Štúdium na ďalšej/inej škole na Slovensku popri starostlivosti o DCHČR	1	,3
Štúdium popri evidencii a osobnej asistencii	1	,3
Spolu	305	100,0

Príloha 3A: Dôvody neúčasti vo vzdelávaní a príprave pre trh práce

	Počet	Valid %
nenájdený vhodný kurz	68	29,4
ÚP žiadny kurz neponúkol	55	23,8
neotváral sa potrebný kurz	28	12,1
odmietol/a som ponúknutý kurz	12	5,2
krátka evidencia	10	4,3
účasť na inom AOTP	7	3
nemal/a záujem, nepotreboval/a	6	2,6
zlé dopravné spojenie do miesta konania kurzu	5	2,2
Išiel/a, chystal/a sa pracovať	4	1,7
chystá sa na kurz, uvažuje nad kurzom	4	1,7
iné („nevybrali ma“ a časové dôvody)	3	1,3
zdravotné dôvody, obava z nezvládnutia vzdelávania	2	0,9
kombinácia nenájdenia vhodného kurzu a jeho neponúknutia úradom PSVR	1	0,4
starostlivosť o dieťa alebo iného člena rodiny	1	0,4
nechce odpovedať / nevie / nepamätá si / neuvedené	25	10,8
spolu	231	100

Príloha 3B: Dôvody neúčasti na aktivačnej činnosti (vrátane dobrovoľníckej služby podľa §52a)

	Počet	Valid %
nespĺňal/a podmienky na zaradenie (vrátane krátkej evidencie)	120	44,3
ÚP neponúkol	83	30,6
krátka evidencia	11	4,1
odmietol/a účasť	10	3,7
starostlivosť o člena rodiny / rodinné dôvody	4	1,5
zdravotné dôvody	4	1,5
chystá sa na AČ	1	0,4
pracuje/študuje	1	0,4
zlé dopravné spojenie do miesta aktivačných prác	1	0,4
zúčastnil/a sa na inom AOTP	1	0,4
iné	2	0,7
neuvedené / nechce odpovedať / nevie, nepamätá si	33	12,2
spolu	271	100

Príloha 3C: Dôvody neúčasti na absolventskej praxi

	Počet	Valid %
nespĺňal/a podmienky na zaradenie	79	35,4
nepodarilo sa nájsť prax zodpovedajúcu vzdelaniu	66	29,6
ÚP žiadnu prax neponúkol	38	17,0
odmietol/a účasť	7	3,1
nebol záujem, nechcel/a	5	2,2
zamestnal/a sa, študuje	3	1,3
chystá sa	2	0,9
starostlivosť o člena rodiny / rodinné dôvody	1	0,4
zlé dopravné spojenie do miesta praxe	1	0,4
iné	3	1,3
neuvedené / nechce odpovedať / nevie, nepamätá si	18	8,1
Spolu	223	100

Príloha 4: Bariéry v získaní zamestnania

N=305	Počet	% z N
málo praxe	85	27,9
málo pracovných ponúk, nenašiel/a vhodné pracovné miesto, veľa uchádzačov na 1 PM, nehľadali/nepotrebovali nových ľudí	54	17,7
nízka kvalifikácia, chýbajúce vzdelanie, nedostatočná kvalifikácia, neperspektívny odbor, nevhodné vzdelanie	51	16,7
nízky ponúkaný plat	28	9,2
zdravotné dôvody	27	8,9
ponuka práce len na dohodu	21	6,9
pracuje, je na AČ/AP, má prísľub práce	16	5,2
rodinné povinnosti	15	4,9
zlé dopravné spojenie do práce, veľká vzdialenosť dochádzania, nezáujem o prácu mimo región	13	4,3
krátka evidencia	10	3,3
externe študuje/chce ďalej študovať	7	2,3
hľadá si prácu / verí, že si prácu nájde	7	2,3
chce podnikať	6	2,0
absencia / nedostatok kontaktov, známych	5	1,6
ešte nehľadal/a, málo hľadal/a	4	1,3
chýbajúce mäkké zručnosti, IT zručnosti	4	1,3
nechce pracovať vo svojom odbore/nevie, kde by chcel/a pracovať	4	1,3
nereagovanie zamestnávateľov na zaslané CV	4	1,3
odchod do zahraničia	4	1,3
nechce / nemôže pracovať na zmeny (vrátane nočnej práce)	3	1,0
nevyhovujúca práca, náplň práce, nezaujímavé pracovné ponuky	3	1,0
nechce cez agentúru	2	0,66
nechce na dohodu, nechce bez zmluvy	2	0,66
nemá šťastie pri hľadaní zamestnania	2	0,66
iné	12	3,9
nevie	20	6,6
nechce odpovedať	26	8,5

Príloha 5: Tendencie k prijatiu práce v konkrétnych podmienkach u UoZ so ZP

Ochota prijať prácu:		Prijal/a	Neprijal/a	Spolu uvedené
v inom ako v absolvovanom odbore	Počet	22	4	26
	% z uvedeného	84,6	15,4	100
na dobu určitú	Počet	20	6	26
	% z uvedeného	76,9	23,1	100
na kratší pracovný čas	Počet	19	7	26
	% z uvedeného	73,1	26,9	100
na dohodu	Počet	18	7	25
	% z uvedeného	72,0	28,0	100
vyžadujúcu nižšie vzdelanie ako nadobudnuté	Počet	17	9	26
	% z uvedeného	65,4	34,6	100
na zmeny	Počet	13	13	26
	% z uvedeného	50,0	50,0	100
za minimálnu mzdu	Počet	11	14	25
	% z uvedeného	44,0	56,0	100
nekvalifikovaná, pomocná práca	Počet	11	15	26
	% z uvedeného	42,3	57,7	100
v šedej ekonomike	Počet	9	17	26
	% z uvedeného	34,6	65,4	100
samostatné podnikanie	Počet	5	21	26
	% z uvedeného	19,2	80,8	100
nočnú prácu	Počet	5	21	26
	% z uvedeného	19,2	80,8	100
na živnosť pre zamestnávateľa	Počet	2	24	26
	% z uvedeného	7,7	92,3	100
v zhoršených podmienkach (škodlivých pre zdravie)	Počet	1	25	26
	% z uvedeného	3,8	96,2	100

Príloha 6A: Tendencie k prijatiu práce v konkrétnych podmienkach podľa dĺžky evidencie

Ochota prijať prácu:		Dlhodobo evidovaní			Evidovaní do 12 mesiacov, vrátane		
		Prijal/a	Neprijal/a	Spolu uvedené	Prijal/a	Neprijal/a	Spolu uvedené
v inom ako v absolvovanom odbore	Počet	103	18	121	129	30	159
	% z uvedeného	85,2	14,9	100	81,1	18,9	100
na dobu určitú	Počet	97	25	122	126	34	160
	% z uvedeného	79,5	20,5	100	78,8	21,3	100
na dohodu	Počet	87	32	119	110	50	160
	% z uvedeného	73,1	26,9	100	68,8	31,3	100
na kratší pracovný čas	Počet	81	41	122	94	65	159
	% z uvedeného	66,4	33,6	100	59,1	40,9	100
na zmeny	Počet	72	50	122	95	64	159
	% z uvedeného	59	41	100	59,7	40,3	100
vyžadujúcu nižšie vzdelanie ako nadobudnuté	Počet	67	55	122	69	91	160
	% z uvedeného	54,9	45,1	100	43,1	56,9	100
nočnú prácu	Počet	46	76	122	61	99	160
	% z uvedeného	37,7	62,3	100	38,1	61,9	100
v šedej ekonomike	Počet	43	79	122	60	99	159
	% z uvedeného	35,3	64,7	100	37,7	62,3	100
samostatné podnikanie	Počet	45	76	121	75	83	158
	% z uvedeného	37,2	62,8	100	47,5	52,5	100
za minimálnu mzdu	Počet	37	83	120	25	133	158
	% z uvedeného	30,8	69,2	100	15,8	84,2	100
nekvalifikovaná, pomocná práca	Počet	34	87	121	39	120	159
	% z uvedeného	28	71,9	100	24,5	75,5	100
na živnosť pre zamestnávateľa	Počet	27	93	120	53	106	159
	% z uvedeného	22,5	77,5	100	33,3	66,7	100
v zhoršených podmienkach (škodlivých pre zdravie)	Počet	11	111	122	19	141	160
	% z uvedeného	9	91	100	11,9	88,1	100

Príloha 6B: Tendencie ku geografickej mobilite podľa dĺžky evidencie

Ochota prijať prácu vyžadujúcu:		Dlhodobo evidovaní			Evidovaní do 12 mesiacov, vrátane		
		Prijal/a	Neprijal/a	Spolu uvedené	Prijal/a	Neprijal/a	Spolu uvedené
denné dochádzanie do vedľajšieho okresu/kraja	Počet	64	58	122	96	64	160
	% z uvedeného	52,5	47,5	100	60,0	40,0	100
týždenné dochádzanie	Počet	43	79	122	56	104	160
	% z uvedeného	35,2	64,8	100	35,0	65,0	100
pobyt v zahraničí do 1 roka	Počet	39	80	119	60	99	159
	% z uvedeného	32,8	67,2	100	37,7	62,3	100
odchádzanie z domu na 2 týždne až mesiac	Počet	33	89	122	51	109	160
	% z uvedeného	27,0	73,0	100	31,9	68,1	100
dlhodobý pobyt v zahraničí s návratom po 1 roku	Počet	30	92	122	52	108	160
	% z uvedeného	24,6	75,4	100	32,5	67,5	100
presťahovanie sa aj s rodinou do vzdialeného regiónu v SR alebo do zahraničia	Počet	24	98	122	52	108	160
	% z uvedeného	19,7	80,3	100	32,5	67,5	100

Príloha 6C: Tendencie k prijatiu konkrétnych pracovných podmienok podľa stupňa vzdelania (v %)

Prijatie práce	UoZ bez vzdelania a so ZŠ	SO	ÚSO	ÚSV	VSO a VŠ
na dobu určitú	85,2	81,0	77,7	78,6	78,8
na dohodu	77,8	79,5	67,9	82,1	65,9
na zmeny	77,8	73,8	64,0	57,1	38,8
na kratší pracovný čas	65,4	64,3	60,7	78,6	56,5
nočná práca	59,3	59,5	36,6	28,6	23,5
nekvalifikovaná, pomocná práca	77,8	42,9	22,5	33,3	4,7
za minimálnu mzdu	44,4	42,9	22,7	7,1	12,0
v šedej ekonomike	63,0	33,3	41,4	32,1	25,9
samostatné podnikanie	25,9	35,7	36,4	71,4	48,8
na živnosť pre zamestnávateľa	25,9	28,6	24,3	39,3	32,5
v podmienkach rizikových pre zdravie	22,2	9,5	10,7	7,1	8,2
s denným dochádzaním do vedľajšieho okresu/kraja	44,4	57,1	50,0	50,0	70,6
chodenie na týždňovky	44,4	42,9	31,3	35,7	32,9
odchádzanie z domu na 2 týždne až mesiac	40,7	31,0	23,2	42,9	30,6
s pobytom v zahraničí do 1 roka	34,6	21,4	30,6	50,0	44,6
vyžadujúcu dlhodobý pobyt v zahraničí s návratom po 1 roku	29,6	16,7	27,7	42,9	31,8
vyžadujúcu presťahovanie sa aj s rodinou do vzdialeného regiónu v SR alebo do zahraničia	18,5	23,8	25,9	32,1	31,8

Príloha 7: Účasť v nástrojoch AOTP podľa stupňa vzdelania

	Bez vzdelania a základné vzdelanie („early school-leavers)		Vyučenie, stredné bez maturity		ÚSO s maturitou		ÚSV s maturitou		Vyššie odborné a vysokoškolské	
	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%	Počet	%
VPTP a aktivačná činnosť	1	3	1	2,3	2	1,8	2	6,9	0	0,0
VPTP a absolventská prax	0	0	1	2,3	10	8,8	0	0,0	8	9,5
VPTP a iné	0	0	0	0	1	0,9	0	0	0	0,0
aktivačná činnosť aj absolventská prax	0	0	1	2,3	2	1,8	1	3,4	2	2,4
aktivačná činnosť, absolventská prax aj VPTP	0	0	0	0	5	4,4	0	0,0	2	2,4
absolventská prax a iné	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,2
absolventská prax, VPTP a iné	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1,2
iba absolventská prax	0	0	3	6,8	19	16,7	8	27,6	17	20,2
iba aktivačná činnosť	7	21,2	7	15,9	1	0,9	0	0,0	0	0,0
iba VPTP	2	6	7	15,9	12	10,5	5	17,2	13	15,5
iné (okrem VPTP)	0	0	2	4,5	0	0,0	0	0,0	1	1,2
žiadne	**23**	**69,7**	**22**	**50,0**	**59**	**51,8**	**13**	**44,8**	**39**	**46,4**
nechce odpovedať/ nevie, nepamätá si	0	0	0	0	3	2,6	0	0,0	1	0
Spolu	33	100	44	100	114	100	29	100,0	85	100

Príloha 8: Transgeneračný prenos stupňa vzdelania u mladých UoZ

Zhoda/rozdiely vo vzdelaní		Stupeň vzdelania UoZ									
		bez vzdelania a základné	stredné odborné s výučným listom/bez maturity	úplné stredné s maturitou	vyššie odborné/ vysokoškolské	Spolu	bez vzdelania a základné	stredné odborné s výučným listom/bez maturity	úplné stredné s maturitou	vyššie odborné vysokoškolské	Spolu
		Počet					%				
zhoda s oboma rodičmi		11	11	32	12	66	44,0	28,9	24,1	14,8	23,8
zhoda s otcom		1	8	10	12	31	4,0	21,1	7,5	14,8	11,2
zhoda s matkou		4	4	34	7	49	16,0	10,5	25,6	8,6	17,7
vyššie ako obaja rodičia		0	3	43	47	93	0,0	7,9	32,3	58,0	33,6
nižšie ako obaja rodičia		9	9	3	0	21	36,0	23,7	2,3	0,0	7,6
nižšie ako matka, vyššie ako otec		0	0	3	0	3	0,0	0,0	2,3	0,0	1,1
žil/a iba s matkou, z toho:	rovnaké	0	1	1	0	2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
	vyššie	0	1	6	2	9	0,0	2,6	4,5	2,5	3,2
	nižšie	0	1	1	0	2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,7
Žil/a iba s otcom: rovnaké vzdelanie		0	0	0	1	1	0,0	0,0	0,0	1,2	0,4
Subtotal		25	38	133	81	277	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
nevie, neuvedené, nechce odpovedať		8	6	10	4	28					
Spolu		33	44	143	85	305					